

ارمني مورخسرينه نظرآ مونغوللر

ادوار دولوريه Ed. Dulaurier

طرفنره مونه اصله دره مترجم بار صرل

مقدمه

تاتارلر، صحنه عالمه ايکي عصر کي قيصه بر مدت ياشاهش اولمارينه رنمأ، عظيم فتوحاته موفق اولارق واسع ساحه لرده اجراي حکم ايتشلر، آسيانک، قسآده آوروپانک مقدراتي اوزرنده اودرجه اجراي نفوذ ايله مشلردرکه، هيچ برتاريخنده بومدت ظرفنده بويله عظيم وقايع قيدايدين ويختلف ملترله تماسده بولونان برقومه تصادف ايديله مشدر.

بوتاريخک عناصريني طويلامق ايچون مراجعت ايديله جک منابع شهبه سز پک چوقدر. م. دووون (M. d'Hosson)، هاممدر (Hammer)، قاتمره (Quatremère) کي ضياعلري بادي تآر اولان عالمدره بو منابعدن استعانه ايتشلردر؛ فقط، ارمني ادبياتي وجوده کتيرهن شرقي محررله يا هيچ مراجعت ايديله مش ويا پک آز مراجعت ايديلشدر.

مونغوللر حقنده کي شايان اهميت اثرنده دووون (d'Hosson) شرق و غربک آثار و وثائقندن پک واقفانه برصورتده استفاده ايتديکي حالده، ارمنيلردن منقول معلومات خصوصنده «سن مارتن» ک (Saint Martin) ۱۷۷۵ تاريخنده مادراسده نشر ايديلن يا کليش بر متندين ترجمه ايتديکي اوربه ليانلر Orbélians تاريخي ايله موسيو ژون آودال (M. John Avdal) طرفندن انکليزجه به ترجمه ايديلن چاميجک پک مختصر اولان ارمنستان تاريخنه مراجعتده مضطر قالدي. بونکله برابر، تصادفات غريبه دن اولارق، موسيو دووون اصلاً ارمني قومنه منسوب ايدي. پترسبورغ فن آقاده ميسي اعضاسندن موسيو بروسسهنک (M. Brosset) «کورجستان تاريخنه علاوه لر و ايضاحات» نامنده کي اثری والاخي لوموانک (Valachie le Moine) مختصر مونغول تاريخنک ترجمه سني احتوا ايتکده در. فقط «مالاخي» افاده سنده عوام ارمنيجه سنک متعدد شکلريني استعمال ايله ديکنندن، بولهجه به حقيه واقف اولمايان مترجم اشبو ترجمه سنده تماماً موفق اولامه مشدر. مونغوللره دائر تدقيقات ايچون ارمني ادبياتنک ازانه ايتديکي منبعلر، برآز اول بحث ايتديکم سن مارتهنک اثرينک بر پارچه سنده احاسن ايديلشدر. بو پارچه، اليوم معلوم اولديني اوزره اون اوچنجي عصرده سيونيق ايالتی متره پولیدی اوربه ليانک E. Orbélian کندی عالهنسک منشأری حقنده يازوب «سيساغان فاملياسنک تاريخي» تسميه ايله ديکي کتابدن چيقاريلش بر فصلدر.

مدارس ارمنیلرندن نه آزار شامیریان Eléazar Schamirian ، موئیز پاغرامیان - Moiss' Pagh'ramian ، قره بت میغرودمیان Gababed Meguerdounian اسمنده کی طابغر ، شرقیلرده معتاد اولان تنقید حدودینی تجاوز ایتمه مشلر و مراجعت ایتدکلیری یکنه ال یازمه سی کتایی بوتون خطالریله برابر عیناً نشر ایتشلر سه ده ، بوکا مقابل ، اثرک متن اصلینده هیچ بولونمایا تقسیمائی ، کندیلکرندن بولدقلی سرلوحه لرله فصللری ادخال ایتشلر ، و اثرک هر طرفنده ارمنی تویمنه کوره یازیلان تاریخلری پک تقریبی وابتدائی صورتده میلادی تاریخه تبدیل ایتشلردر . تاتارلرک ارمنستان و کورجستانده کی استیلارلی بحثنده ، ارمنی مؤلفلری ، عرب و عجم مورخلرینه فائده لی ریاردجی وظیفه سی کورورلر ؛ و بونره صادق و موثوق الکلم راویلر نظرلیله باقیلا بیلر . فی الحقیقه بو مؤلفلر نقل ایتدکلیری وقایعه شاهد و یا خود معاصر ایدیلر . حتی بعضاً او حادثاته بالذات اشتراک ایتشلردر . برفعه استیلانک شدتی کچنجه ، وقتیه تورک و عرب بویوندروغی آلتنده اکتساب ایتدیگی اعتیاد نتیجه سی هر طرز حکومته اویغی خصوصنده سروی استعداد فطریسی ، ارمنی ملتئی موغول حاکمیتنه ده قولایجه انقیاد ایتدیرمکده کچیکمه دی . ارمنی رؤسائی ، تاتارلر آراسنده منصب صاحی اولدیلر ؛ بونره خدمت و مظاهر تیردن دولایی قازاندقلی بویوک اعتماد سایه سنده برچوق دفعه لر ماتداشلری قتل عامدن ، اسارتدن قور تولدیلر .

اسلامره قارشئی خریستیانلره استناد مجبوریتنده قالدقلی زمان تاتارلرله ارمنیلر آراسنده کی مناسبات داها صمیمی اولمشدن ، خانلرک تابعلری میانده بولونان کیلیکیانک روپهنین Roupénien پرنسلیری تاتارلرک سوریه سفرلینه اشتراک ایتشلردر . ایشته ، غرب حکومتلرینه مهادی مراجعتلرندن زیاده بو اتفاقدرکه ارمنی پرنسلینه مصر سلطانلرینک عداوتی جلب ایتش ایدی . بالنتیجه روپهنیه نلر وارمنی ملیتی ، اون دردنجی عصرک نصف اخیرنده محو و منقرض اولدی (۱۳۷۵) . ارمنی مورخلرینک بزه بر اقدقلی معلوماتک بویوک بر قسمتی تاتار اوردولرنده خدمت ایدن وطنداشلینه میدیوز . ایرانه حاکم اولان موغولر ، اوردولرینک صولتی قارشینده بویون اکن مختلف ملتله منتظم بر اداره تطبیقی ایسته دکلیری و اسلامره قارشئی قوتلی بولونمق لزومی حسن ایتدکلیری زمان ، ارمنیلر حقیقه خیرخواه برطور طاقینمشلر و بونلری تحت حمایتلرینه آلمشلردر . «هلاکوه» نک اوج اقبالنده بیله ، عادی بر راهب ، فقط وسعت معلوماتله مشتهر بر محرر و مورخ اولان وارطانی تردینه چاغیرتماسی ، بوغاییه معطوفدر .

مرقومی یاننه قبول ایتدیگی وقت کوستردیگی التفات مخصوص ، مورخ وارطانک وطنداشلیری عندنده حائز اولدیگی اعتبارله تفسیر اولونه بیلر . موغول فاتحیه له و قوعبولان ملاقاتی - قنده کی پارچه ، ارمنی راهبنک بزه بر اقدیغی اژده کی قره لرک معنیدار بر قسمتی تشکیل ایدر . جنکیرخانندن اعتباراً «تیمور» قدر تاتار تاریخی تدقیق ایچون مراجعت اولونه بیله چک ارمنی مورخلری شونلردر :

گیراغوس (Cyriaque) ، وارطان ، راهب مالاخی ، نه یهن اورپه لیان ، سمپاط (کیلیکیا باش قوماندانی) ، طوما دومه دزوف (Thomas de Medzoph) در . بونلردن ایلك اوچی یازدقلرینک بر قسمتی دو قوتور وارطابتران واناغاندن « Vanaghan » آلمشلردر . «خوراناشاد» مناسترینک راهبی اولان بوذات ، تاتارلرک ، ارمنستان ، کورجستان و آغواآنیاده « Aghouani » (۱۲۳۶ - ۱۲۶۵) یعنی بکری طقوزسنه امتداد ایدن مدت طرفنده کی استیلارلرینک تاریخی یازمشدر .

وقتیه واناغانک رحله تدریسنده تحصیل ایتش اولان «کیراغوس ، مالاخی و وارطان» ک آتاری ، بزه ، معلملرینک ایوم غائب اولمش بولونان نسخه اصلیه سنک مختصر برشکلنی ارانه ایدیور . بو مختلف مؤلفلرک

آناندن بجزمزه تعاقب اولاييله جك يكي وشايان اهميت اقسامني استنساخ ونقل ايتكي تصميم ايتدم . شوازمي بويولتمه مك وبوجمعه نك حدوديني آشماق ايجون ترجمه آنجاق بك قصبه، اوده ارمني تاريخ وجوغرافياسنه جانء اولاجق ، نوبلر علاوه سيله اکتفا ايده جكم . اسلام مورخلرنجه معلوم اولان اشخاص ووقايه كلنجه ، اشبو مورخلرك تنوير ايتدكلزي مستشرقلرك موغولره دائر يازدقلى ، اهميتلى غير قابل مناقشه اولان ، اك يكي اثرلرينه مراجعه تدن داها ابي برچاره بولامادم . حكايه سنى بورايه نقل ايتديكم ارمني مورخلرينك برنجيسى «قانتراگه ستي» يعنى «قانتراغلى» ياخود «كنجه لى» تالقيب اولونان «كيراغوص» در ؛ چونكه اصلاً بوشهر دند ياخود «گه ده كه ستي» يعنى «گه ديخ» لى در . كنديسى بومناسترده راهبلك ايتشدر . بو زوايت ، مملكتهك برنجي قانوليقوصى (جهان بطريق) «سه نغره غوارليلو ميناتور» ك (S^tGrégoire L'Illuminateur) حواريلىكندن و اوراسنك اينك خريستيان حكمدارى بولونان ايكنجى تيريداتك Tridate II دور سلطنتندن ، كه ميلادك در دنجي عصرينه دوغريدر ، بدأ ايله ارمني تقويمنه كوره ۷۱۸ نجى سنه به (ميلادى ۱۳ كانون ثانى ۱۲۶۹ - ۱۲ كانون ثانى ۱۲۷۰) تاريخنه قدر چكن مدتى احتوا ايند ارمني تاريخندن اقتباس ايديشدر . كيراغوصك كتابى ايكي به منقسمدر : برنجيسى : اسلافنك آتارندن اقتطاف اولوشدر . ايكنجيسى بك داها مفصل اولوب كيليكيا بارونلزي آراسنده ايلاك دفعه «قرال» تاج وعنوانى طاشبيان ايكنجى لئونك سلطنتدن باشلار ومؤلفك زمان حياتنده تحدث ايدن وقايى احتوا ايددر . اسلوبى اكتيا ساده ، بعضاً اطرادسز ومبتدلر .

هرنه قدر موسيو بروسه «كورجستان تاريخنه علاوه روتوضيحات» نام اترنده (صهفه ۴۳۸)، مالاچينك «Malachie» اسلوبى محقق كيراغوصك اسلوبندن داها ابي اولديغنى تأييد ايديسورس ده ؛ بو حكم «مونينور صوكياس صومال» ك «Quadro della storia letteraria di Arménia» نام اترنده بوايكي مؤلف حقنده كى مطالعه سنى تكراردن بشقه برشى دكلدر . حقيقته ده ، «مونينور صوكياس صومال» بوايزيله مذكور مؤلفلره دائر بك سطحى معلوماتى اولديغنى اثبات ايتش اوليور ؛ چونكه كيراغوص اترنده (فصل ۱۱۷)، ارمني تقويمنه كوره ۶۹۰ ده (ميلادى سنه به نظراً ۲۰ كانون ثانى ۱۲۴۱ - ۱۹ كانون ثانى ۱۲۴۲) تاريخنده تقريباً قرق باشنده اولديغنى بالذات بيلديريور كه ، اون اوچنجى عصر ك ايتداسنده دوغديغى آكلشاييور . ترجمه اوج عدد ال يازماسى كتابدن وجوده كلشدر .

A حرفيله اشارت ايده جكم برنجيسى ، ويانه ده كى مهختياريت پاپاسلرينك كستبخانه سنده كى نسخه نك برصورتيدر ؛ بونى لطف مساعده لرينه مديونم .

B حرفيله اشارت ايتديكم ايكنجيسى موسقواده لازارده السنه شرقيه انستيتوسى مفتش ومعلمى موسيو امينه عائد برنسخه دن استنساخ ايتدم .

C اشارتلى اوچنجيسى ايسه ، اسكدارده سنت ژه روزالمه «Sainte Jerusalem» نامنده كى ارمني قواله ژينك سابق معلمى واليوم استانبولده زخل Zôhal عنوانيله وارمني حروفاتيله تورجه انتشار ايدن آيلق بجموعه نك مدبرى بولونان بروسه لى موسيو «ژان جامورجى اوغلى» نك ناقص برنسخه دن نم ايجون استنساخ ايتديكي يازيدر . اسم خاصلرك وموغول اسملرينك طرز املاسنه كلنجه ، شونى علاوه ايده يم كه يونلرده اسلام محرزلندن استعاره ايديلوب اليوم عموم طرفندن قبول اولونان Transcription طرزى اختيار ايتدم ؛ وحدالرينه فيلولوزى نقطه نظرندن داها موافق اولان ارمنيجه القباسيله بواسملى آريجه يازدم . چونكه ماهيتى وعناصرينك زنگينلىكى اعتباريله ، تانارجه نك مختلف لهجه لرينك تلفظلرنى كوسترمك خصوصنده ، ارمني القباسى عرب القباسنه هرخالده مرجحدر .

مورخ کیر اغوصدن مستخرج

تاتار امپیراسی . تاتارلرک کورستانه قرانی فراره مجبور ایتمه لری

§ ۱ ارمنی تقویمنه کوره ۶۶۹ سنه سنده (میلادی ۲۹ کانون ثانی ۱۲۲۰-۲۴ کانون ثانی ۱۲۲۱)

تاریخنده برچوف ایالتلرینی ضبط ایتدکلری تاجیکلره [۱] قارشلی غلبه لرندن دولانی «کورجیلر» افتخار ایتمکده ایکن، تماماً مجهز بویوک بروردو ارمنستان و کورجستانه کیرمک ایچون «در بند» بوغازندن آنسزین «آغو آنلر» مالکنه هجوم ایتدی . بووردو، کچدیکی پرلرده تصادف ایتدیکی انسانلری، حتی کویکلره وارنجیه قدر بوتون حیوانلری قتل واحما، و آتلمستتنا اولمق اوزره قیمتدار البسه و اشیای بیله تخریب ایدیوردی . بوسور و سرعتله ده فخیسه (تفلیسه) داخل و صوکرا «شامخور» Schamk'or شهری اراضیسی اوزرندن آغو آنلر حوالیسینه عودت ایتدی . اصل و اساسی اولمایان بر روایت کوره، بواقوام، مجوسی و خریستیان دینه سالک اولدقلری کچی، خارقلرده کوسترییورلردی . کویا بواقوامک ، تاجیکلرک خریستیانلره یابدقلری مظالمک انتقامنی آلمغه کلدکلری، و چادیر شکلنده بر کلیسالری ، معجزه لی بر صلیب لری اولدیغی، و بر غایبج [۲] مقدارنده آلدقلری آرپانی صلیبک اوکنه سرپدکلری، و بوتون اوردو آتلیغی اورایه کتیروب بو آرپه دن ییدردکلری حالده آرپه نك مقدار ی اصلا آزالما دیغی، و حیوانلر تماماً دویدقدن صوکرا بو اولچو ایچنده کی آرپه ینه اولسکی مقداره رجوع ایتدیکی، و انسانلرک ییه جکلری خصوصنده عینی حالک وارد اولدیغی روایت ایدیلوردی . هر طرفه یاییلان بو درجه هذیان آمیز ترهاته اینانان اهالی، کندیلرینی آرتق وقایه یی لزومسز عدایتدی لر . حتی بر پاپاس، دائره روحانیسنده کیلری اللرنده صلیب اولدیغی حالده ، آرقه سنه طاقوب

[۱] «برنجی اهل صلیب حکایه سی ، فصل ۱، حاشیه ۹ » نده ؛ آکلا تمشدمکه، ارمنیلر «تاجیک» دیه اولجه بوتون کوچبه اقوامی قصد ایدرلرکن، او زماندن بری بونامی عرب ، عجم ، تورک کچی بوتون ملل اسلامیه یه ده تشمیل ایتدی لر . مؤلف بوراده آذربایجان آتا بی اوزبکک اهلندن استفاده ایدرک کورجیلرک «آران ، شیروان و ارضروم» منطقه سنده یابدقلری آقین و یاغمالری ایما ایتک ایتدیور .

[۲] «غایبج» حیوانات و مایعات ایچون قوللانیلان بر نوع اولچودر .

تاتارلرک استقبالنه چيقيمش ايسهده دشمنلر بونلرک هپسني احما ايتمشلر ، يوللري اوزرنده تصادف ايتدکلري اهالي بيده قيليچدن کچيرمشلردر . بارداو « Bardav » ايله پهلوغان « Pelougan » اسمنده کي اسکي شهر آراسنده بولونان مستحکم [۱] حوالی به « په مه غاچ » « Pêgamêdch » تسميه اولونور . بوراسی ده اونلرک مقاومتسوز هجوملرينه معروض قالمش ومختلف ناحیهلری تخریباته دوچار اونشدر . کورجستان قرالی « لاشا » وباش قوماندانی « ایوانه » [۲] بوتون عسکرلرینی طوپلایوب بر دشمن اوردوسنک تجمع ایتدیکی خونان Khounan اوواسنه ایلروله دی . اینک چارپشمه ده اونلری بوزغونلغه دوچار ایتدی . فقط تاتارلر پوصو قوردقلرندن کورجیلره آرقه دن هجوم ایتدیلر واونلری دوغرادیلر .

اوتیه بری به داغیلش اولان فراریلر مقاومت کوسترمک ایسته دیلر سده قوشادیلهرق بویوک ضایعاته اوغرادیلر . قرال وضابطانی قاجدیلر . تاتارلر کورجیلرک بر اقدقلری غنائمی طوپلایوب کندی قرار کاهلرینه طاشیدیلر . بو اثناده کورجستان قرالی ایلکنه نسبتاً داها کلیتی یکی قوتلر طوپلادی واونلره میدان او قومق ایسته دی . تاتارلر قاریلرینی ، چوجوقلرینی وبوتون اتباعنی برلکده آلاق در بند قپوسنه دوغرو ایلروله دیلر . بو کیدی طوتان تاجیکلرک کچمه لینه مانع اولدیلر . بونک اوزرینه تاتارلر کچیلمه سی غیر قابل یرلردن طاش ، تحته پارچه لرینی ، حتی اشیای ذاتیه لرینی ، آتلیرینی وآلات حربیه لرینی اوچوروملره ییغمق صورتیه ، قافقاس سلسله سنی آشارق مملکتلرینه دوندیلر . ریڈساری « سو بوتای - بهادور » Sabada - Bahadaur اسمنده ایدی ؛ بو آدم جنکیزخانک اک اسکی جنراللرندن اولوب اوریانکیت « Ourianguite » قبیله سنه منسوب ایدی .

[۱] A ، C اشارتلی ال یازیلری بویله تعریف ایدیورلر ، B اشارتلی ال یازمه سی کتاب ایه په لوغون دیور ؛ (کذک : چامیچ ، ارمنستان تاریخی ، جلد ۳ ، صحیفه ۲۰۱) . په لوغوم ، « بارداو » ک جنوبنده ارمنی آغوانستانده کائن بر محلدر .

[۲] کورجستان قرالغنک آتا بیکی آدینی طاشییان ایوانه Ivanê کورجی اوردولری قوماندانلغنده قارده شی زاقاره به Zakarê ۱۲۱۲ سنه سنه دوغرو خلف اولمشدی . مؤلفمز وارطانه کوره کندیسینی اصلاً کورد اولان مشهور مه خار که ردزهل « Mékharguêrdzel » عائله سنه منسوب ایدی . بو عائله کورجستان قرالرینک خدمتمنده بولونمش وبالخاصه « اوربه لیانلر » ک انقراضندن صوکر ا ایه پک بویوک بر رول اوینامشدی (بروسه ، کورجستان تاریخی ، علاوه لر ، ص ۴۱۵-۴۱۷) .

کنجیه هوارنده کورجیلرک بوزغونلغی

§ ۲ حکایه ایدیلر وقایعدن صوکرآرادن برزمان کجدی. هونلرک آراسنده ظهورایدن وقوتجاق Khoutchahh (قیچاق) آدینی طاشیان سائر قبیله لر کورجستانه موصلت ایتدی لر ؛ وقرال «لاشا» ایله جنرال «ایوانه» نك یانته کیدوب صادقانه خدمت ایده جکلرینی وعد ایدهرک سکان ایچون اراضی ایسته دیلر. فقط نه قرال نه ده «ایوانه» بونلرک اسکانلرینه مساعده ایتمه دی. بورد اوزرینه کنجه یه دوغرو یوللان دیلر . کورجیلرک درلودرلو غصب و غارتلرندن بیزار قالمش اولان بوراخلقی، ملتجیلره قوللرینی آچدی لر. کندیلرینه اسکان ایچون جوارده اراضی و ذخیره ویردی لر. چونکه، کورجیلره قارشى ایجابنده بونلرک معاونتلرندن استفاده یی امید ایدیسورلردی. بوهونلر بورایه یرلشدی؛ فقط جنرال «ایوانه» عسکرینک باشنه کچهرک بونلرک اوزرلرینه یوریدی. هم هونلری هم کنجه خلقنی کاملاً ایجا ایده جکنی کمال افتخار و غرورله سویلیوردی. بوتون امیدینی اللهندن دکل، عسکرینک چوقلغندن بکلیوردی. حال بوکه جناب حق مظفرتی کیمه ایسترسه اوکا بخش ایدهر .

حربه کیریشیر کیریشمز بارلرلر تحصنکاهلرندن چیقدی لر؛ یورغون و امیدسز کورجیلری کاملاً قیلینجندن کچیردی لر . برچوق اسیر آلدیلر ، متباقیسنی فراره مجبور ایتدی لر. اوکون خریدستانلر بویوک برانه زامه اوغرادى. جناب حق طرفندن اودرجه ترک ایدیشلردی که آنجاق برصیحه تالم چیقارایلدیلر . باربارلر، قهرمانلقری مجرب ، حربلرده تمایز ایتش برسورو محاربی، برچوبانک سوریشنی کوتدیکی کبی، اوکلرینه قاتمش قوغالایورلردی . چونکه الله اونلرک قیلینجندن نصرتی کری چکمش وبوهنکامده تمام ترک ایتشدی. بو اوصول جنکاورلر البسه ویاخود ییه جک مقابلنده دون بر بدل ایله ساتیلدی لر . عجملرک اننه کچدکن صوکرآ فنا معامله لره هدف اولدی لر. فدیة نجات اولارق کندیلرندن اوقدر آتون کوموش ایستیورلردی که، بونی تدارک امکانی یوق ایدی. ایچلرندن برچوغی زنجیر آلتنده هلاک اولدی . اسیرایدیلنلر آراسنده «هاغیاغ» ک اوغلی وجسور «واساغ» ک قارده شی «غره غوار» ایله واساغک اوغلی «باباق» حرب ایدهرک مقتول دوشدی لر. فی الحقیقه واساغک، «باباق»، «مه غتم»، وبروش Brosch لقبی طاشیان «حاسان» اسمنده اوچ اولادی واردی. هراوچی ده تاجیک اوردولرینی بیلدی رمش جسور جنکاورلر ایدی . «باباق» سلاح بدست اولارق هلاک اولدی. اسیرقالان «غره غوار»

خریستیانلقدن نکول ایتمه سی ایچون درلو اشکنجه لره هدف اولدی؛ فقط ثباتنه خالل کله دیکی کبی ، بالعکس ساخته کار شارع محمدی [۱] واونک منفور دینی تلغین ایتدی .
غضبہ کلن تاتار لر اونی چیریل چیپلاق دیکنلی یوللرده سور وکله بهرک او قدر خیر پالادیلر که زاواللی تحمل ایده میوب جان وردی؛ بوصور تله شهادت مرتبه سنی احراز ایتدی . بو محاربلر «قالتشهن» ایالتندن [۱] ، مشهور برعائله دن وخریستیان اورتودوقس اولوب اصلاً ارمنی ایدیلر .
بو آچاق عجملر داها برچوق اسیره آچاق ، صوسزلق ، چیپلاق اشکنجه لر نی تطبیق ایتدیلر . فقط گنججه خریستیانلری بودبختلرک حالنه آجیدیلر؛ بعضیلری ایچون فدیة نجات ویروب آزاد ایتدیردیلر؛ البسه ویه جک ویردیلر ، اولولر نی کومدیلر؛ بواعمال حسنه لر یله صداقت دیندارانه لر نی پارلاق صورتده اظهار ایتدیلر . برقاچ کون سوکرا باش قوماندان جنرال «ایوانه» قتل ایدیلن عسکر لرینک انتقامنی آلق ایچون یکیدن قوت طوپلادی ، باربار لره آنی بر هجوم یاپدی ، کاملاً قیلیجدن کچردی ، واونلردن برچوق غنائم آلدی؛ چوجوق لر نی ده اسیر ایده رک مملکتته بوغنائمی حامله عودت ایتدی . اللهمز خریستوسه حمد و ثنلر اولسون .

سلطان بهلول الدینک ارمنی تقریبه نظرأ ۶۷۴ تاریخنده (میوردی ۲۴ لائره نالی ۱۲۲۵ -

۲۳ لائره نالی ۱۲۲۶) کورمیلری اورغرائیفی لهزیمت

۳ § اوخه کندندن بحث ایتدی کمز شالدن کلن و«تاتار» تسمیه اولونان بوملت ، خوراسان سلطانی «جلال الدین» ی آجینه جق برحاله کتیردی . اونی مغلوب ایدوب اولکک سنی تخریب ایتدی . «آغوان» حوالیسنه فرار مجبوریتنده قائلنجه ، «جلال الدین» کنجه شهری اوزرینه یوریدی ، شهری ضبط ایتدی . عجملری ، عربلری ، تورکلری ایحا ایده رک سیملرله قان دوکدی . [۲] اورادن ارمنستانه کچدی . بو فلا کتله شاهد اولان «ایوانه» کوردکلر نی کورجستان قرالنه بیلیدردی ، وسلطانه قارشی قومق ایچون عظیم قوتلر طوپلادی . کندیسینی وقرال ،

[۱] متعصب ارمنی پاپاسنک بو فاده سی ، کمدی ذهنیتته کوره ، طبیعی کوروله لیدر (مترجم) .

[۱] کورجستان حدودی اوزرنده شمالی ارمنستانده آرتساخ ایالتی ملحقاتندن .

[۲] موسیو بروسسه «کورجستان تاریخی» علاوله ، ص ۴۲۳ « بوقره یی شوبله ترجمه ایتدی :

«ایوانه سلطانه قارشی یوریمک ایچون بجم تاجی وتورکلردن مرکب براردو طوپلادی» . ملاحظه اولارق شونی علاوه ایدییور: «بو یله ترکب ایدن بروردویه عقلم ایزمیور» . شبهه یوق؛ فقط بو ، ارمنی مؤلفنک خطاسی دکلدر ، او ، بو خصوصده پک واضحدر .

پك كندیلرینه کوؤذنهرك، غالب كلذكری تقدیره اداره لری آلتنده کی بوتون ارمنیاره جبراً کورجیلرک مذهبنی قبول ایتدیرمکی وموافق ایتمه جک اولانلری اعدام ایلمکی قورمشلردی. بو قرارلری کندیلرینه اللهدن الهام ایدیلله مشدی. روح القدسک یاردمی اولمادن بو پروژهنی تا صارلامشلردی. بو خصوصده مظفریتک یکانه عاملی اولان جناب حقدن استیذان ایتمه مشلردی. سلطان «غودایق» [۱] ایالتنه کیرنجه، «ایوانه» کورجیلریله برابر دشمنک اوست طرفنده وضعیت آلدی. فقط قرارکاهنی بورایه قوردینی ایچون سلطانک عنسکرلری قارشوسنده قورقو دویدی.

بو ائناده سلطان اوردوسنی ایلرتهرك قارشو جبهه ده اخذ موقع ایتدی. بونی کورنجه، کورجی رؤسایندن شالوئه Schaloué وفارده شی «ایوانه»، هر ایکیسی ده، یمکه آیشقین چنکاورلر عسکرلرینه دیدیلرکه: «طوریکیز، دیکله یکیز؛ شیمدی بز دشمن صفلرینه هجوم ایده جکیز؛ اگر بر قسمنی کری به پوسکورتیه بیلیرسه ک ظفر بز مدر؛ اوحالده سزده قورتولمش اولورسکیز، اوحالده ایلری!»

«شالوئه» و «ایوانه» سلطان عسکرینک اوزرینه آتیلوب بونلری احیایه باشلادیلر. بو ائناده اولان ییتنی فرق ایتمین کورجیلر اویله برسرعتله قاقمغه قوبولمشدیلرکه، بوتلاش آراسنده بربرینی طانیه میورلردی؛ کیمسه طرفندن قووالانماقلری حالده بولونداقلری قرارکاهک اوستندن آشاغی ده کی وادی به فرار ایتدیلر. بوراسی فرار یلرله دولمشدی. بومنظره قارشوسنده سلطانک عسکرلری اونلرک اوزرینه آتیلدیلر، برچوغنی دوغرا دیلر، قالانلری ده وادینک اوتیه طرفنه یووارلادیلر. دشمنک بومدهش فلاکتی کورهن سلطان، عسکر و آتلی طاش ییغینی کی اوست اوسته بیریکمش بو کورجی آیلرینی تماشا ایدهرک باشنی سالادی و دیدی که: «بو انسان معرفتی دکل، فقط هر شیئه قادرا اولان جناب حقک ایشیدر.» وهان دونهرك اولولری صویمغه باشلادی. صوکر ا بوتون حوالی پی تحریب ایدهرک «تفلیس» اوکنه واصل اولدی. بو شهرده کی عجملرک یاردمیله بوراسنی ضبط ایتدی. سکنه سندن چوغنی ییچاقدن کچیردکن صوکر ا، قالانلری ده خریستیانلغنی ترک ایتمه اجبار ایتدی. تا جیکلرک کاذب دیننی قبول ایدلر، اولوم قورقوسیهله، بویه جه حقیقتی کذبه فدا ایتش اولدیلر. دیکرلری، وجدان تذابنه اولومی جسورانه ترجیح ایدهرک شهادت مرتبه سنی احراز، وداها مسعود و شرفلی

برحیاته قاووشمق ایچون بو دنیایی ترک ایتدیله . بونک اوزرینه سلطان اسلامیتی قبول ایدوب ایتمه دکلینی تحقیقه حاجت کورمه دن بونلک سنت ایدیلهلرینی امر ایتدی . برطنام آدمیرلرندن یا فالایارق بونلری جبراً عمومی میدانله کورتور دیله ؛ اوزاده قلیج ایله سنت ایتدیله . قادیله ده آلاچقه تسلطدن کری طور مادیلر . هر زرده برکایسا و یا صلیبه راست کدیله سه ، تحریب ایتدیله . بو طاشقینلقلرینی یا لکنز «تفلیس» ده دکل فقط «کنجه» و «ناخجوان» ده وسائر یلرده تیکرار ایتدیله . بو کفارک رؤسا سندن بری اولوب سلطانک والده سیله اوله ن «اورخان» ، کنجه اهل یسنه عجم اولسون ، خریتیان اولسون ، بلاتفریق هپسنه ظالمانه اشکنجه ایتدی ، بونله آغیر ویرکولر طرح ایتدی . نهایت عین شهرده ملاحده (اسماعیلیر) طرفدن شوصورتله قیل ایدیلدی : کندیس سواقده کچرکن بعض آدمیرلر کویا برشکایتلری وارمش کبی یانه صوقولدیله ، الازنده کی یازیلی کاغدی اوکا ویرمه کچالیشیورلردی . شکایتلری دیکه مک ایسته ین «اورخان» توقف ایدنجه هر طرفدن قوشاتدیله ، اوسترلنده کیزلی قامالری چیقاروب اوکا صابلا دیله ؛ ایسته بر ظالم بویله جه خباتیله برابر ازاله ایدیلدی . قاتلر کندیلرینی یا قلامغه کلنلردن برچوغنی یارالایوب شهرک او بر طرفنه قاچدیله سه ده ، نهایت ، او قیله و بیک مشکلاتله اولدیله دیله . بو مذهبهک سالکلی بو طرزده حرکت ایتمک اعتیادنده درلر . طونیتاند شاه «Thounitandchah» تسمیه اولونان مستحکم موقعلرینه ولیان Liban اورمانلرینه چکیله رک ، الله کبی پرستش ایتدکاری ریسلرندن کندی قانلرینک دیتی آلوب معیشتلرینی تامین ایتمک اوزره اوغلرینه ویریرلر . بو ریسلرینک هر امر ایله دیکه یه قوشارق کیدرلر . درلو درلو قیافتلر آلتنده کیزله نهرک اولجه مصمم خباتلرینی موقع اجرایه قویمق زمانی کلنجه یه قدر بورالده بکلرلر ؛ بویله جه پنجه لرینه حواله ایدیلن قربانلری احما ایدرلر . بو سببدن بوتون قرال و پرنسلر اونلردن قورقارلر . حتی شرلرندن تحفظ ایچون بونله خراج ویریرلر ؛ چونکه ریسلری هر نه امر ایدرسه ، ملاحده ، کورکورینه اوکا اطاعت ایدرلر . ایجابنده حیاتلرینی فدادن چکینمزله کندیلرینه خراج ویرمه ین اک بویوک شخصیتلرک بیه وجودینی اورته دن قالدیریرلر . یوقاریده ذکر کی کچن دینسز دخی عینی انجامه کرفتار اولدی .

سلطان بهلول البیک مقبولیت و وفائی

§ ۴ سلطان بو تخریبانی یاپدقن صوکر Peznounik حوالیسنده بولونان و «سلطان اشرف» ی

آمر اولارق طانیان «اخلاط» شهری اوزرینه یوریدی . جلال‌الدین شهره هجوم ایدهرک ضبط ایتدی . «ایوانه» نك قیزی واشرفك زوجته سی Thamtha یی اوراده بولوب کندیسنی تزوج ایتدی . صوکراده «سلطان روم» تسمیه اولونان «علاء‌الدین»ك : چوق ایالتیرینی یغما ایتدی . بو ائشاده «سلطان اشرف» مصرده سلطنت ایدن قارده شی «سلطان کامل» و «علاء‌الدین» ایله برلشدی ؛ وکیلکیاده کی ارمیلری ، سوریه ساحلرینده کی فرنکارلی امدادینه چاغیردی ، بو بونلرله برلکده جلال‌الدینك خوارزمیلرله حرب ایتمک اوزره ایبروله دی .

بو ایکی اوردو قارشی قارشی یه کئنجه ، برلرندن قورقدیلر و حرب ایتمکدن چکیندیلر . فقط ، افرادی پک آز اولدینی حالده ائهلرینه متوکل بولونان ارمیلرله فرنکار ، دشمنک اوزرینه هجوم ایدوب خریستوسک نصرتیله «خوارزمیلر»ه غلبه چالدیلر . بو اهنزایمی کورهن تاجیکلر بوندن جسارت آلازق دشمن اوزرینه صالدریدیلر ؛ کونش باتجه یه قدر بونلری دوغرادیلر . فقط سلطانلر ، فرار ایدن دشمنی ، کندی دینداشلیری اولدقنلرندن ، داها زیاده تعقیب ایتمه لیرینی عسکرلرینه امر ایتدیلر . مهاجم اوردو بوراده توقف ایتدی .

بو پرنسپلر اییلک بیلن آدملر اولدقنلرندن خریستیان عسکرلره قارشی ناکورلاک ایتمه دیلر ؛ وانجاق بونلرک سایه سنده اللهک اونلره مظفریت بخش ایتدیکنی ادراک و تقدیر ایتدکلرندن هر برینی مطیباً مملکتلرینه اعاده ایتدیلر . بو خریستیان عسکرلری کچدکلری بیلرله ، شهرلرده ، قضاالرده ، اهالی طرفدن چالغیلر ، رقصلارله قارشیلانیدیلر . و تبریک ایدلدیلر .

«علاء‌الدین» قانادوکیاده کی «قیصری» یه یاقلاشنجه ، مسلمانلر اماملرله ، خریستیانلر پاپاسلرله المرنده صلیمیلر ، چاکلر اولدینی حالده ، برکوناک مسافه دن استقبال ایدیلدی . علاء‌الدینک مواضاتنی کورن مسلمانلر ، خریستیانلری کری یه ایتهرک ، عرض تبریک و خلوص ایتمه لیرینه میدان برافامق ایسته دیلر سه ده ، بونلر برته یه چقارق کندیلرینی کوستردیلر . بونلرک خریستیان اولدیغنی خبر آئنجه ، «علاء‌الدین» اوردو کاهندن قالفوب کدی ، آرالرینه قاریشدی ؛ چاکلرینی چالمه لیرینی بو کسک سسسه تغنی ایتمه لیرینی امر ایتدی . حتی شهره بونلرک اورتنه سنده اولارق کیردی . اونلره هدیه لر ، احسانلر و یردی . بو هنکامده «جلال‌الدین» ذیلاننه برخالده منبت

و کوزهل «موغان» [۱] اوواسنده آغوازلر زدينه واردی . اوراده توقف ایدرهک عسکرلرخی بر آرایه طوپلامق ایسته دی . فقط اونی مغلوب و اراضیسندن طرد ایتیش اولان تاتارلر بوراده کندیسنه آنسزین باصقین یایدیلر و «آمد: دیار بکر» شهرینه قدر قوغلا یوب قطعی بر هزیمته اوغرا تیدیلر . «جلال الدین» بومصادمه ده مقتول دوشدی . بعضیلرینک ادعاسنه نظر آیا یا اولار ق قاجارکن بریسی طرفندن کوریلوب طاینمش وعائله سی افرادندن اولمش برینک انتقامنی آلق ایچون ، بو آدم «جلال الدین» ی قتل ایتشدر . ایشته بو ظالم پرنس نهایت بو عاقبته اوغرا مشدر .

تاتارلرک اسیاب لهجری

§ ۵ تاریخمیزک بو نقطه یه قدر امتداد ایدن مقدمات وروایان ، هی ملتیمزک احوالنه منحصر قالدی . عنایت حقه آئیده دخی حکایه ایدمه جکمزکی دیگر رجوق مورخلرده بوندن نه قدر بحث ایتسه لر مقصدلرخی تماماً افاده ایدمه زلر . چونکه لسان بشر بوتون بوحوالینک اوستنه چوکن فلاکتاری تصویردن عاجزدر . فی الحقیقه قیامت کونی یا قلاشیور ، دجالی خبر ویردنلر بونک کلدیکنی بیلدیریورلر . حق طرفندن الهام آلمش اعزهنک استقبال حقنده کی افشا آتندن قورقیورز . باخصوص حضرت مسیحک شوسوزلری بویوک برحقیقی احتوا ایدیور : بز ملت دیگر برملته قارشی ، ردولت دیگر بردولته قارشی آیاقلانیر ، اعلان خصومت ایدرسنه بوجادات ، فلاکتلرک باشلانغیچ اولاجقدر . بطریقمز «نرسس» وحی دن خبر ویرجه سنه ارمنستانک «او قیلر» [۲] طرفندن تخریب اولونه جغنی سویله مشدرکه ، بو جالیعک صورت تحقیقی ، کندی کوزلر منزله کوردک . شمال شر نیمده و «خطای» حدودلری اوزرنده ، کندی قابا لسانلرنجه «قاراقوروم» تسمیه ایتدکلی برخطه ده ، اکثریتک هنوز طایمادینی ، وعددلری نه دن عبارت اولدیغنی بیلمه دیکی رجوق باربار ملتله آراسنده ، تاتار تسمیه اولونان برملت واردرکه ، بو کره وفات ایدن الک بویوک حکمدار «جنکیزخان» طرفندن اداره اولونوردی . جنکیزخان صوک نفسنی ویرمزدن اول اوچ اوغلنی ومعیتنی حضورینه چاغیروب شوپله برخطابده بولوندی :

[۱] موغوللرک قیشین اوردوکاه قوردقلری بو اووا ، «تاران» یاخود «تاریس» تسمیر دیگرله «ههمیان» اوواسی تسمیه اولونور . «آراقس» ک قور Gour ویا-یروس Cyrus ایله برلشدکن صوکرا تشکیل ایتدیکی دهلتا اوزرنده در .

[۲] ارمنی مورخلرینک موغوللاری ذکر ایتک ایچون برمعتاد استعمال ایتدکلی وصفدر .

— ايشته صوك دمدميم . اوچ اوغلمدن هانكيسنى تر-نيح ايدرسه كز اونی خلف اولوق اوزره انتخاب ايديكز .

عسكرلری ده اوکا شو جوانی وپردی :

— سز هانكيسنى انتخاب ايدرسه كز اونی حکمدار اولاروق طانير وصادقانه خدمت ايدرز . «جنكيز» سوزه دوام ايدرك ديدی كه: «اوچ اوغلمدن هر برينك اوصافنى سزه بيلدیرهيم، بويوكی چاغاتای جنكجودر، حربی سوزر، فقط خلقه مغروردر؛ كنديسنى حادثانك (طالعك) فوقنده كورمك ايستر . ايكنجی اوغلم عینی صورتده حربه مبالدر . فقط خيسيدر . اك كوچوكی چوجوقاغندن بری دائماً لطفكار، سميع، جومرد كوروندى . دوغديغندن اعتباراً شان وشوكم كيتدكجه ترايدايیدی . ايشته سزه هر شیء خالصانه افشايتدم، ايشته ديككزك حضورنده سجده ايديكز .» عسكرلر ايلرله يرك اك كوچوكی «اوغوتای خان»ك اوكنده اكيلدیلر . «جنكيز» اونك باشنه تاجنى كيدر كدن صوكرا تسایم روح ايتدی . بو پرنس، پدريك مقامنه كچر كدن صوكرا، ده كيزده كي قوم كبی چوق غير قابل تعداد اولان عسكرینی طولادى . بوميانده كندی قبیله-ی اولان موغول- تاتار، غازرلر، هونلر، خطای قبائلی، خطای اولمايان داها بر چوق باشقا قبیلهلر، اشياريله، مهماتيله، قرارگاه لوازميله، قادينلری، چوجوقلری، چاديرلری ده برابر اولدینی حالدده، عرض وجود ايتشدی . بوتونلری اوچ اوردويه تقسیم ايتدی . نجی اوردويی صادق بندكانندن ريسنك امری آلتنده جنوبه، ديكری شاله و غربه - اوچنجيسنى ده «چارماغان» اسمنده موفقیته، تجربه ديدده بر قوماندانك اداره سی آلتنده اولاروق شال شرقیه دوغرو سوق ايتدی . دپسنه ده، حر كتلرندن اول، بوتون حوالی بی باغما ايتهلری، بوتون تختلری ده ویرمه لری، آنجاق دنیای فتح ایدوب كندی حكمته تابع قیلدقندن صوكرا عودت ايله مه لری امر ايتدی . كنديسنه كنجه، مملكتده قالوب، ييك اچمك، مبدولیت اچنده ذوق و سفاهت ايتمكه مشغول اولدی .

بو مختلف استقامتله كیدن اوردولر، استیلا ايتدكلری بوتون حوالی بی تخریب، سلطنتلری تاراج، اهلينك ثروت و سامانی غصب، قاریلری وكنج اوغوللری، قیزلری اسیر ايتدكدن صوكرا عودت ايتديلر . تاتارلر، اسیرلریك بر قسمی اوزاقده مملكتلر ننده بولونان حکمدارلری خاقانه كوندرديلر؛ بر قسمی خدمت ننده قوللامق اوزره يانلر نده آليقويدیلر .

[۱] جنكيز خانك «جوجی، جغتای (چاغاتای)، اوغوتای، طولوی» اسمنده درت اوغاندن برنجیسی كندندن اول وفات ايتشدی .

شرقه دوغرو حرکت ایدن و باشنده قوماندان اولارق «چارماغان نوین» [۱] بولونان اوردو خوراسان و هم حدود ایالتلرک حکمداری سلطان جلال الدینه تجاوز ایتدی و یوقاریده حکمایه ایتدی کمز کبی اونی مغلوب و فراره مجبور ایتدی. تاتارلر بربری آردنجه ایرانک، آذربایجانک، «دیلم» ک بوتون اقسامنی اویله تخریب ایتدیلرکه، قارشیلرنده هیچ برمانع قالمادی. «ری، اصفهان» کبی ثروته دولو معموره لری ضبط ایتدیلر؛ بورالرنی تکرار انشا و اعماردن سوکرا کندی اداره لری آلتنه آلدیلر؛ بوتون کچککلی مملکتلرده بویولده حرکت ایتدیلر. برابرلرنده طاشیدقلری اشیا و اسرا ایله اغوانلرک زردینه وارنجه، منبت و کوزدل «موغان» اوواسنده چادرلرنی قوردیلر. اوراده سو، اورمان، میوه آغاجلری، آ و حیواناتی، والحاصل ارضک بالجه فیض و برکتی موجود ایدی. تاتارلر بوراده قیشلارلر، ایلك بهارده، تالان ایتمک و اوتیه برییه باصقینلر یا مق ایچون اطرافه داغیلیرلر، سوکرا قیش موسمنی کچیرمک اوزره، ینه قرارگاهلرنه دونرلر ایدی.

کنجه نیک یغما ایدیلدی

§ ۶ ایرانلی برچوق نفوسنی فقط پک آ ز خریستیان اهاالی بی حاوی اولان بوشهر، خریستوسک و بوکا طاپانلرک دشمنی ایدی. صلیبه، کلیسایه کفر، پاپاسلر و منسویین رهبانییه بول بول سب و شتم ایدرلر ایدی. بو کفر بازقلر، حقسزلقلر حد غایه بی بولنجه، غیرت الهیهیه دو قوندی؛ شهرک یقین بر زمانده خراب اولاجغنی مبین علائم باش کوستردی. ناصلکه وقتیه «قدس» شهرینک بیقیلاجنی ده بعض علائمن استدلال اولونمشدی. «گنجه» ایچونده کیفیت بویله اولدی. بردن بره یر یاریلار ایچندن سیاه بر صوفیشقیردی، وجانتارین [۲] تسمیه ایتدکلی برسروی، بوشهرک جوارنده پک یوکسکلره قدر حقیقان بو آغاج، هیچ بکله نیلمه ین بر آنده کندیلکندن اکیلیرکن کورولدی. بو منظره قارشیسنده خلق تالاشه دوشدی؛ بونی متعاقب آغاج دوغرو ولدی، ینه اسکی وضعیتنی آلدی. بو غریب حادثه ایکنجی، اوچنچی دفعه اولارق تکرر ایتدکن سوکرا آغاج دوشدی؛ و بر داهه قالمادی. اهاالی آراسنده کی حکیم کیمسه لر، بو خارقه نیک معناسنی آراشدیرنجه، انقراضلرنه اشارت اولدیغنی

[۱] موغولجه نویان - Nouian کله سنک تقلیدر؛ «افندی، پرنس» دیمکدر.

[۲] بو، ظنجه، ارمیجهیه جهانداری کله. دوز آلمشدر.

آکلادیلر . ایاقیر آلتنده چیکنسون دییه قپولرک اشیکنه چاقدقلى صلیبلى حقارتدن قورتارمغه مسارعت ایتدیلر . تاتارلر آنسزین کدیلر و « گنجه » شهرینی محاصره ایدرک بر چوق آلات حربیه ایله اونى ضبطه قالدیشدیلر . اطرافده کی اوزوم باغلینی تخریب ایتدیلر ، سورلری تماماً منجیققلرله یقیدیلر ، فقط هیچ بریسی شهرک ایچنه کیرمه دی؛ برهفته سلاح بدست اولارق متیقط بر حالده قالدیلر . بو ائنده ، شهرک ضبط ایدیلدیکنی کورهن اهالی، اولرینه عودت ایدوب دشمنک اینه کچمسون دییه یوردلرینه آتش وریدیلر . قابل احراق نه وارسه هپسنی یاقیدیلر؛ بویله جه انقاض اوستنده چیریل جیبالق قالدیلر . بومنظره تاتارلری قودورتدی؛ حدتلردن قیلجلیرینی چکدرک ارکک ، قادین ، چوجوق و الحاصل بوتون اهالی بی کسدیلر . سلاحله مجهز اولدیغی حالده شهرک برجهتندن کندینه یول آچوب فرار ایدن بر قطعه عسکریه دن ماعدا بو قتل عامدن قورتولان اولمادی . جاتی قورتارایلان پک آز کیمسه لره ایسه ، تاتارلر، یر آلتنده صاقلی دینه لری چیقارتمق وسیله سیله ، اشکنجه ایتدیلر؛ یاقیلان اولرک آلتی قازارق صاقلی بولونان اشیایی چیقاردیلر . نهایت بونرک بعضیلرینی اولدیردیلر؛ بر قسمی ده اسیرایده رک برلکده کوتوردیلر . بر چوق کونر بوایشلرله مشغول اولدقمن صوکر اراقوب کتیدیلر .

دشمن چکینیر چکیلمز جوار خلقی تاتارلردن آرتیه قالان اشییا و ماللری یغما ایچون قوشوب کدیلر . فی الحقیقه ، اولجه « گنجه لیلرک یر آلتنده صاقلا دقلى برچوق آلتون ، کوموش اوانی بی و اشیای سائرینی بولوب چیقاردیلر . بوفلا کتدن صوکر ا « گنجه » درت سنه بوسبوتون متروک قالدی . بالاخره تاتارلر بو شهرک تکرار انشاسنی امر ایتدیلر . خلق برر ایکیشمر کلوب بوراسنک تکرار انشاسنه باشلادی؛ یالکز سوزلر یاپیلما دی .

تاتارلر ارمنستانه و کورجستانه تخریب ایدیلر

§۷ « گنجه » یغما ایدلکدن بر قاق سنه صوکر ا قودورمش و حیله کار اولان بوملت ، ارمنستان ، کورجستان و آغوا آستانی قسم قسم آرارلنده پایلاشدیلر . بوندن هر قبیله رئیسنه درجه سنه کوره بر حصه دوشدی . بو رئیسلر ، مملکت ، شهر و استحکاملری ضبط و تخریب ایتمکله وظیفه دار ایدی . بو قطعات عسکریه تک هر بری کمدیسنه کوسترتیلان حوالی یه قادینلریله ، چوجوقلریله ، اردو کام لواز میله برابر کلوب ، تارالرده مزروعات ویشیلک نه وارسه هپسنی بلاقتور حیوانلرینه ، دوهلرینه چیکنه تدیلر .

بودورده كورجستان قرالنى ضعيف دوشمشدى. زيرا «روصودان» اسمنده كى قراليجه نك اداره سنده ايدى. بوقراليجه، «طامار» ك قىزى، «لاشا» نك همشيره سى، «كه غورق» ك طورونى ايدى. «سميراميس» كى، برچوق عاشقلى اولان اخلاقسىز بر قادين ايدى. بو پرنسس كنديسنه تكليف اولونان بوتون نامزدلى ردايده رك برسوروقورتيزانلرك زونى اوليوردى. طول قالنجه، جنراللى «ايوانه» وبونك اوغلى «آواق»، «زاقاره» نك اوغلى «شاهنشا» [۱]، «واهرام» وسائر نك معاوتلريله امور حكومتى تدوير ايدىيوردى.

«ايوانه»، وقتندن اول اولنجه، «به گه نترها نك» يعنى (باقير معدنلى) اسمنده كى مناستره گومولدى. وقتيله كنديسى بوراسنى ارمنيلرك نندن آلمش وكورجىلر ايچون تعميز ايتدیرمشدى. اوغلى، كنديسنه راقيلان پرنسلكك باشنده ايدى. «كورجستان» قومى اوزره اولان فورطنه يه قارشى كله ميه جكنى بيلديكندن، هر كس كندى باشنى قورتارمق قايفوسيله زرده بر مستحكم ير بولا بيلدى ايسه اورايه صيغيندى. يايالاره، طاغاره، اووالره ياييلمش اولان تاتارلر اوقدر چوق، صاييسز ايدى كه، بونلرى چكر كه سوروسنه ويا سيل كى آقان ياغموره بكنزه تمكه مبالغه ايديله مش اولوردى. بوفلاكتلر نه قدر كوزياشلى دو كيره جك برمنظره كوستريوردى. ير، آلتنده ملجأ آرايانلرى صاقلايه ميوردى. نه قاي او يوقلرى، نه اورمانلر، نه اك متين استحكاملرك ديوارلرى، ندهه اك چوقور واديلر بو خصوصه هيچ برشيئه يارامىوردى. تاتارلر، اورالره كيزلنك ايسه يئلى ده، بولوندىقلى اختفا كاهلرندن سو كوب چيقارىيوردى. اك جيسور كيمسه لر بيله ياسه قاپيلمشدى. اك ماهر تيراندازلرك قوللرى بيله طاقتدن كسيلمشدى. بر قىلنجى اولان اونى صاقلايغنه چالشيوردى. چونكه كورولديكى تقدیره صاحبنك بلامرحت امحاسى محقق ايدى. دشمنك سسى، سلاحرينك شاقيردىسى بونلرى قورقودن تيره تيوردى. صوك دمك ياقلاشديغى كوره ن بوزا والليلرك قلبى عادتاً دوراجق كى ايدى. چوجوقلر، قورقودن، آتالرينك، بابالرينك قوينلرينه صوقوليوردى. اچين ايسه، داهادشمن قىليجنه اوغرامادن، شاشقنلقلرندن، چوجوقلريله برابر كندىلرني اوچوروملره آتوردى. مرهتسز، بي امان بر قىليجك، ارلك، قادين، دلقانلى، چوجوق، اختيار، ده سپوت، پاپاس، راهبلى ناصل دوغرا ديغنى كورمه لي ايدى.

[۱] «قائمه ن» ازمنى پرنسلى عائله سندن «پلوزاقاز» ك اوغلى «واهرام» ارلجه توركلردن ضبط ايتديكى بوتون بو حوالى يى و «شامخور» شهرى حكى آلتنده بولوندىريوردى.

ممهده کی چو جو قلك قافاسی طاش آلتنده از یلیور ، بوتون کوزه لککریله بزه نمش کنج قیزلرک عرضی پاپمال ایدلد کدن صو کرا تحت اسارته آلینیوردی . تاتارلرک چهره لری چیرکین ، یوره کگری انصاف و مرحتدن محروم ایدی . آتارلرک کوز یاشلرینه قارشى حسسز ، اختیارلرک آق حاجلرینه قارشى حرمتسز ایدیلر . بو قتاله ، دو کونه ، عیش ونوش عالمنه کیدیورمش کی برسویجله قوشیورلردی . هر طرفده مدفنسز قالمش جسدرله تصادف اولونیوردی . هر کس دشمن کورور قور قوسیه ، اک زیاده سودکلرینک اولومنه آغلامقدن بيله صاقینیوردی . کلیسا ، یأس وماتمہ بورومش ، کوزه لکک و احتشامنی غایب ایتشدی . مقدس آیینلر منع اولومش ، محرابلر بوم بوش قالمش ، دینی نشیده لر تغنی ایدنلرک سسی کسيلمشدی . آرتق معبدلر دعا ونیازلرله ایگلله میوردی . بو حوالی کشف برسیس طبقه سیله قاپلانمش کبیدی . خلق کیجه نی کوندوزه ترجیح ایدیوردی . طوپراقله اوغراشان قالمامشدی . ایل اوغللری بوتون بورالره آقین ایدوب اوکنه کلن اشیا ومجوهراتی یاغما ایدیوردی . چاپولجلیق حرصی تسکین ایدیله من بردرجه نی بولمشدی ، بوتون اولر ، او طه لر کوشه بوجاق طارانمشدی . هیچ بر شی بونلرک الندن قورتیلمیوردی . طاشیه مادقلری شیلری برگیک چویکلکیله شورایه بورایه سوروکله یور ، قوردلرکی پارچه پارچه ایدیورلردی . آنلری هیچ یورولق بیلمزدی . اونلر بيله غنائی طاشیمقدن اوصانما یوردی . بویله جه بر چوق ، هم پک چوق ملتلی فلاکتلر آلتنده ایگله تدیلر . الله بوتون غضبنی بزم اوزرمزه توجیه ایتشدی . اولجه ایقاع ایتدی کمز جنایتلرک جزای سزاسنی چکیور ایدک . ایشته تاتارلر بویله قولابجه بوتون مملکتلری استیلا ایتدی لر . آجیق شهرلرده طوپلو بولدقلری بوتون مواشی وقیمتلی اشیا نی ، سورویله طوپلادقلری اسیرلری ضبط ایتدکن صونرا ، مستحکم شهرلرک محاصره سنه باشلادی لر . حیلله و خدعه ایله دولو عقللری سایه سنده برچوق مستحکم شهرلری اللرینه کچریدیلر . یاز اورته سنده بولونولیوردی . حرارت صوک درجه ده اولدیغندن اهالی هنوز هیچ بر شی ادخار ایتمکه وقت بولامامشدی . تام بو ائنده آنسزین هجومه اوغرایان خلق ، شدت حرارتدن ، آجلق و صوسزلقدن بیتاب برحاله ، چولوق چوجوق ومواشیسی ایله برابر ، ایستر اینسته من دشمن الینه دوشیوردی . مهاجرلر بعضیسی اسیر اولارق قوللامق اوزره یانلرنده آلیقوینیور ایدیلر . تعرضلرینه هدف اولان اک معمور شهرلر عینی عاقبتیه اوغرایوردی .

شاخورك ضبطی

§ ۸ بوراسنی ضبط ایتمک وظیفه سی، دها « موغان » ده کی قیشلاقلردن آیریلوبده حربه کیدرکن، تانار سرکرده لرندن « مولار - نوین » - حواله ایدیشدی. بوسرکرده، تقریباً یوزکشیلیک بر مفرزه یی شهره دوغروسوق ایتدی. شهرک قپوسنه وارنجه بورایه نه کیسه یی صوقدیلر، نه ده ایچریدن کیسه نک دیشاری به چقماسنه مساعده ایتدیلر. بوشهر اوزمان و « اهرام » و اوغلی « آق بوغا » نک تحت تصرفنده ایدی. کندیلری ده بوراسنی اولجه ایرانلیلردن ضبط ایتشلردی. شاخورك اهاالیسی و اهرام ایله اوغلندن استمداد ایتدیلر. ومحاصره ایدنلرک پک آز مقدارده اولدیغنی اخبار ایتدیلر. اوغلی « آق - بوغا » یارده طرفدار اولدیغنی حالده، پدری و « اهرام » کندیسینی بوفکرندن واز کچردی؛ وخبری کتیره نلره، بالعکس، دشمنک کثرتلی اولدیغنی سویله دی. حتی شهر خلقنه مدافعه یی بیله توصیه ایتهدی. بو ائشاده کافرلرک صفلری کوندن کونه چوغالیوردی. نهایت « مولار نوین » ده کلدی و هجومه باشلادی. سورلرک اطرافنده کی خندقلره اودون، چالی، خیرپی دولدیرتدی. مقصدی بونلرک اوستندن آشوب شهره کیرمک ایدی. فقط محاصره ده کیرکجه لین آلتندن آتش ویردیلر، بو اودون بیغینلرخی یاقدیلر. ایرتسی کون « مولار - نوین » عسکرلرینه برریوک طوپراق طاشیوب خندقلری طولدرمالرخی امر ایتدی. بو امر حزیفاً اجرا اولوندیغنی وقت، خندق سورحداسنه قدر دولدیریلش بولونیوردی. محاصره ایدنلرله محصور اهاالی کوکس کوکسه حرب ایتدیلر. شهر ضبط، اهاالیسی قتل، بوتون مبانی احراق ایدیلدی. تانارلر بولوقلری هر شیده ال اوز ایتدیلر. بومظفریتدن صوکر، و اهرامه عاند اولان Dêrounagan، Erkêvank قلعه لر یله، « باغراتید » پرنسلردن « آغ صارتان » ک اوغلی « گوریکه » [۱] نک تحت اداره سنده بولونان Madznepert [۲] قلعه لر یله کذا « قارتمان » [۳] قلعه سنی ده محاصره ایتدیلر.

- [۱] دردنجی گوریکه، داشیرک « باغراتید » پرنسلری خاندانه منسوب ایدی، بونلرک پایتختی لوره Lörê شهری ایدی. بو خاندان « آتی » نک باغراتید عائله سنه منسوب قرالی اولوب مرحمتلی لقبی طاشیان اوچنجی آشودک اوغلی قورکن ه (Kourkên) قدر چیقور و اونجی عصرک نهایتندن باشلایور.
- [۲] بو اوچ قلعه شاخوردن پک اوزاقده دکلدی. بوراسنی ارمنی آغوانی سنک اقسامندن اولان قارتمان سنجاغنه داخلدر. چامیج (ارمنستان تاریخی، جلد ۳، فهرست، صحیفه ۱۴۸) « نوره و اوق » ی قارتمانک جوارنده، شمالنده کوستیرر. اینجیجی (اسکی ارمنستان، صحیفه ۵۳۸) « ده رونانغان » ی بو کون موقعلری بزجه تماماً معلوم اولمایان حوالی صیرا - نده کوستیرر. « مادزناپرت » ی (صحیفه ۳۸۱) اودی loudi پایالتنده کوستیرر.
- [۳] « اودی » سنجاغنی داخلنده برقله در.

فقط دیکر طرفدن «چارهك» ده [۱]، «که دایاغ» [۲] ده کی موافقی «غاداغان-نوبین» اسمنده کی تاتار سرکرده سی قوشاندی. اوصرده قارتمانده بولونان «واهرام» کیجه لین کیزلیجه بریره قاجدی. باربارلر بو قلعهره هجوم ایدنجه، قلعه ایچنده کیلر آتلیخی و دیکر حیواناتی تسلیمه مجبور اولدیلر. غالبلر بونلری خراجه باغلاقدن و تحت حاکمیتلرینه آلدقدن صوکر اترك ایتدیلر. شامخوری ضبطایدن محاربارلر، آرقه لرنده سوروکله دکلری کروهلر برابر «داووش»، غادزارهت، نور-پرت [یکی قلعه]، قاق و همجوار [۳] قلعهلر اوزرینه یورودیلر، و هپسین اللرینه کچریدیلر.

وارطابت واناغانه ورفقاسی تاتارلر طرفندره اسیر ابرمشدر

§ ۹ اودورده، بویوک وارطابت «واناغان» [۴] داووش قلعه سنک جنوبنده «Öloroud» «اولورود» کونیک قارشوسنده، یوکسک برقایانک تپه سنده، کندی اللری ایله بر مغاره قازارق اوراده کندیسنه کوچوک بر کلیسا انشا ایتدی. «آرکه وانق» قلعه سنک قارشوسنده کی اسبی مناستری سلطان «جلال الدین» ک یایدیغی آقینلر ائناسند، خراب، اولنجه وارطابت بویوک کوچوک کلیسایلی ملجاً اتخا ایدنمشدی. ایچنده برچوق کتاب طوپولادیغی بو ازوا کاهنده یاشایوردی. چونکه علوم و فنونه پک تشنه، دیندار بر آدم ایدی. ته اولوژی تحصیل ایچون.

[۱] «جامیچ» ه کوره «قائشه» حوالیسی جوارنده «قارتمان» مملکتنده بر قلعه. «ایچیجی» طرفندن، بویوک موقعلری تماماً معلوم اولمایان یرلر صیراسنده کوسترلشدر. بویوک شیمدیکی «ماسرود» اولدیغی تخمین اولونیور (بویوک ارمنستان طوپوغرافیسی، لهئون عالیشان، و نه نیک، ۱۸۵۳، ص ۱۵۴).

[۲] «قارتمان» حوالیسی قلعهلرندن اولوب ایوم خرابه حالنده در (آلیشان، عین اثر).

[۳] «قائشه» پرنسینک مملکتلری اقسامندن بولونن بو درت قلعه، ایچیجی طرفندن موقعلری ایوم تماماً غیر معین اولان حوالی میاننده تعداد اولومشدر. حدودلری داخلنده بولوندلری: «آرتساق، اودی، قوقارق» کی تقسیمات اداریه، شبهه سز، مختلف دورلره کوره مختلف شکلر آلمشدر.

[۴] ارمنی کلیساسنک اک معروف عالمرندن اولان «ژان واناغان»، «که دیغ» مناسترنده ارمنی حکایه لری مؤلفی «مه خیتار قوش» ک نظارتی آلتنده تحصیل ایتدی. صوکر «آرتساق» ولایتنده «خوراناشاد» مناسترنی تأسیس ایله دی. اوراده برچوق شا کردلری واردی؛ مورخ «وارطان» ه کوره ۱۲۵۱ ده تولدی. متوفی «سوقیاس سومال»، یوقاریده مذکور ائرنده بوکا دائر ویردیکی ایضاحانده (ص ۱۰۷-۱۰۹) اونک حیاته غالدباشیجه وقه لری بربرینه قاریشدرمشدر.

برخوق طلبه درس لرینه قوشاردی؛ طلبه سی پک فضا به چوغالنججه، بولوندیغی مغاردن چیقماق ایجاب ایتدی. قایانک انکنده یکیدن برکایسا ایله حجره لر انشا ایتدی.

تاتار سورولری یاغمايه کلدکری زمان کندیسی بوراده اقامت ایدیوردی. «مولار - نوین» یاقلاشدیغی زمان، جوار کویله اها لیمی بومغارینه التجا ایتدیله. بوراسی قالدین، ارکک وچوجوقلرله دولمشدی. تاتارلر بوراسنی محاصره ایتدیکندن بیهجک وایجه جکری توکندی. اورتالق یاز ایدی. حرارت ده پک شدتلی ایدی. محاصره آلتنده کیلر بر محبسه ایمشله کی صیجاقدن بونامشاردی. چوجوقلر صوسزلقدن چاتلا یوردی. ایکسی اولمک اوزره ایدی. تاتارلر دیشاریدن شویله باغری یورلردی: «نیچون کندیکیزی اولومه سوق ایدیورسکیز؟ حقیقیز، بزه کلیمیز؛ سزی اداره ایده جک رئیس لر تعیین ایدر، یوردلریکزه بیراقیریز». بوسوزلری ایکی اوچ دفعه، یمینلر ایده رک تکرارلادیلر؛ اووقت محاصره ده کیلر وارطابتک آیاقلرینه قاپانه رق استمداد ایتدیله: «بزی قورتار، اونلرک یانه کیت، صلح عقد ایت». دیدیلر. اوده جواباً: «اگر امید سلامت وارسه حیاتی سزدن اسیرکیم. زیرا مسیح وفاتنه قدر حیاتی بزه وقف ایتمش و بزی شیطانک ظلمندن قورتارمشدی. قارده شلریمزه عینی محبتی کوسترمه لی یز». دیدی؛ و بزم پایاسلردن «مارق» ایله «صوسته» ی رفاقتنه آلارق تاتارلرک یانه کیتدی [بونلرک ایکسی کندیسندن بالاخره دو قنور عنوانی احراز ایتمشلردی. و اوصرده برای تحصیل اوراده بولونیورلردی].

تاتارلرک رئیس، مغاره نک تام قارشینده، برته اوزرنده، باشنده کونشک شعاعانندن قورونماق ایچون بر شمسیه اولدیغی حالد، دوریوردی. چونکه تاتارلر بزی بویله جه محاصره آلتنه آلدقلى زمان «عید تجلی» یه مصادف ایدی. یعنی یاز اورتاسنده بولونیورلردی.

«وارطابت» ایله آرقاداشلری رئیسک یانه کنجه، محافظلر کندیله یینه، دوه لرک چو که جکی زمان یابدقلى کی، اوچ دفعه دیز چوکه لرینی امر ایتدیله. بوملترده بو عادت جاری ایدی. ضوکر رئیس بونلری حضوره قبول ایدنجه، شرق طرفنه متوجهاً سجده ایتملرینی امر ایتدی. بوده تاتار خاقانه اوزاق مسافه دن بر نشانه احترام اولارق یا پیلماسی معتاد اولان بر عادت ایدی. عین زمانده «وارطابت» ه سرزنش مقامنده شوسوزلری سویله دی: «سنک ممتاز بر حکیم اولدیغی ایشیتیم، حالکده بونی اثبات ایدیور [فی الحقیقه

وارطابتك حال و طورنده کی حلم و سکونت، بیاض صاج و صاقلنه شایان. حرمت بزمنازیت ویریوردی [بزم کلدی کمزی او کره تجه نه دن دولایی بزى صورت مصلحانه و دوستانه ده استقبال اتمه دک؟ سکا تابع اولانلرک اڭ بو یو کندن اڭ کوچو کنه قدر هیچ بریسنه دو قونولماسینی امر ایتدم. رئیسك بو سوزلرینه وارطابت شو جوابده بولوندی: « نه خیر خواهاته تمایلاتکزی نه ده لسانکزی بیله مه دی کمزدن بزه ایراث ایتدی کز قورقودن تیره یوردق. طرفکزدن چاغیر بلدیغمزی هیچ بر کیسه بزه اخبار اتمه مشدی. ترددمن بوندن ایلری کلیوردی. فقط بزى چاغیر دقلری زمان در حال اجابت ایتدك. بز نه حرب آداملری بز؛ نه ده زنکین کیسه لرز. فقط دین تحصیل ایتك ایچون مختلف یرلردن کلرب بوراده طویل اتمش، یابانچی و مهاجر کیسه لرز. ایشته حضور یکزده بولونویورز. حیات و عمامز سزك الکنزده در. اراده کنزه تابعز. »

تاتارلرک رئیسى اولره: « هیچ قورقو کز اولماسون » دیدی و قارشوسنه او طور تدی. اولردن او حوالینک حاکمی ظن ایتدیکی « پرنس و اهرام » ه عائد قلعه لر حقنده بر چوق سؤالر صورتی وارطابت بوتون بیلدکلرینی سو یله دکدن و دنیوی هیچ بر آمری اولمادیغنی تأمین ایتدکنصو کرا، رئیس اوکا مغاره ده کیلری آشاغی ایندی رمه سنی امر ایتدی، و قورقولا جق برشیء اولمادیغنی سو یله یهرک، تعیین ایدم چکی رئیس لرك تحت اداره سنده اولارق هر کسک کندى اوندی سربست یاشامانه مساعده ایدم چکنی وعد ایتدی.

کوی و قیرلرک کندى نامنه اداره اولونا جغنی علاوه ایتدی. بونک اوزرینه وارطابت کندیسنه رفاقت ایدن پاپاسلرله برابر بزه: « در حال آشاغی اینیکز و سزه عائد اولان هر شیئی برابر کتیریکز! » دییه باغیر دیلر. بزده قورتلرک آراسنه کیرمش قوزونر کی ایندک. هر آن اولومه انتظار ایتدی کمز مغاره دن چیقمازدن اول، دعا لر مزی او قویوب قوربان تناولی آیینی اجرا ایتشدک. تاتارلر بزى مناسترك اورتاسندن فیشقیران منبعه دوغر سوق ایتدیلر؛ اوچ کوندنبری چکدی کمز صوسزلنی تسکین ایتدک. سوکرا، بزه محبس خدمتی کوره جک اولان بر محله کوتورولدک. راهب اولمایانلری کلیسانک اولیسنه یرلشدیردیلر؛ اطرافزده بر قوردون تاسیس ایدوب کیجه لین بزى محافظه آلتنده بولوندی ریلر. ایرتمی کون مناسترك ایلریسنده یوکسک بر محله کوتوردیلر. اوراده اوستمزی باشمزی آریوب کندیلرینه یارایاجق نه بولدیلر سه آلدیلر. مغاره ده کی کلیسایه عائد کوموش صلیب و سائر اوانی، آیین اثناسنده

کیمن البسه کبی شیازده چاپولدن قورتولمادی. یالکیز، کوموش قابلی ایکی اینجیلی وارطابته تسلیم ایتشار ایکن، بالاخره اونیده آلمزدن آلدیلر. اونلرله برابر بورویه بیله جکلری آیردیلر. قالانلری مناسیره و کویله اعاده ایتدیلر. وباشقارلی طرفندن تجاوززه اوغراماملری ایچون باشلرینه بر بکچی اقامه ایتدیلر.

جنرال، « وارطابت » مناسیره اقامت ایتمه سنی امر ایتدی. بونک « پول » اسمنده پاپاس بر یکنی واردی که، اوده، بزم ایله برابر جنرال رفاقت ایده جکلر آراسنده بولونه یوردی. محترم وارطابت هنوز پک کنج اولان یکننه آجیدی. هم اونی هم بزی قورتارمق امیدیه برابر مزده کلدی. فقط جنرال بزلی اوزون مدت، آرقاسی صیرا، یایان یوروتدی. یوللرده هر دورلو فنا معامله به هدف اولویوردق. آیاقلر مزده چپلاق ایدی. بزه نظارته مأمور اولانلر، خریستیان قاننه صوصامش، بزه هر درلو مظالم و اشکنجه یی یامغه خواهشکر ایرانلیردن مرکب ایدی. آقین ایدر کبی سرعتله، بار کیرلرله برابر قوشدیریلدیوردق. ایچمزده یورغونلقدن بیتاب قالانلر ویا معلولیت حسیدیه درماندن کسینلر یولده راز دیکنمک ایسته سهر، محافظلر بیچاره لک قافاسنی درحال صوبانلرله ازیبورلردی. اودرجه ده که، یورورکن آیاغمه باطان بر دیکنی دوروب چیقارمق بیله ممکن دکلدی. صو تدارکی بیله امکانسزدی. اوقدر سرعتله ایبلرله یوردق.

قوناقلادیغمز زمانلر بزی دار اولره، بربری اوزهریمزه بیغار کبی، دولدیروب باشمزه برده نوبچی دیکیورلردی. احتیاجلریمزی دفع ایچون دیشاری چیمقدن دخی ممنوع ایدک. محبوسلر بو اولرده اوزون مدت قالب کندی ایشلرینی کندیلری کورمک مجبوریتنده بولونیورلردی.

چکدیکمز بوتون ألم و مشقتلری بوراده یازی ایله تعریف ایده م. وارطابتی بزه بیراقدیلر، و بزدن اوزاقلاشدیردیلر. باشقا محافظلره تسلیم ایتدیلر. بخیده، مکتوبلرینی اوقومق و یازمق ایچون کاتب کبی قولانلق اوزره، برقاچ آرقاداشمله برابر یانلرینه آلدیلر. کوندوزلری اونلره رفاقت ایدیور، کیجه لریده وارطابتک یاننده، مسئولیتی آلتنده اولارق بولونیورلردق. صو کرا تاتارلر بزی تکرار یانلرینه آلاق یایا، یاخود چیریل چپلاق، آزغین بار کیرلر اوستنده برابر کوتورویورلردی. برچوق کونلر بزلی بو حلاله سوق ایتدیلر. یاز ختامه ایروب صوک بهار کلنجه، بزم اوز مملکتیمزی بیراقوب بزه یابانچی

حوالی به چمک اوزره ایدیلر . بوتون اسیرلر، هر دورلو تهله کی کوزه آلاق، هر فرصتن استفاده ایدرک، کیجه لری برر ایکیشر قاقچه صاواشدیلر . مسیحک عنایتیه کافه سی فراره موفق اولدی . یالکز، کوندوز قاقچق تشبند بولونان ایکی پاپاس تکرار یاقالاندى . بولری تاتارلر قرارگاه و تور دیلر . و کوزومزک اوکنده قتل ایتدیله که فراریلرک انجامی کوره لمده قاقچه تشبث ایتکدن چکینه لم .

برکون بزم محترم وارطابت بکا دیدی که : « کیراغوص ! - نه ایسته یورسک استادم ؟ - « عزیز اولادم، یازیلدرکه : [کدر و محتر اوزریکزه یاغدینی وقت آنره صبرایله تحمل ایدیکز] . کتاب مقدسک بوسوزلری تطبیق ایتلی یز . چونکه زما اوائلده کی عزیزلرک فو قنده دکلز . « دانیال»، « آنانی» و یولداش لری « حزقیال»، « ارمیا» اسارت اثناسنده ایمانلرینه ذره قدر قفور کتیرمه دکلرندن جناب حق امدادلرینه یتیشدی واونلری سعادت آبدیه مظهر قیلدی . بوراده قالب الطاف و مرحمت الهیه نک آن تجلیسنی بکلیه م . . .

— « پک آئی، سوبله دیکک کی یاپالم، محترم پدر» جوابنده بولوندم . فقط برکون اولدی که بزی اسیر ایدن سرکرده محبوس بولوندیغمز یره کلدی . بزی کورونجه دقتله باقدی . بزده اوکا دوغرو ایلرله دک . « برشیئه احتیاجکیز وارمی؟ » دیدی ؛ « قارنیکز آچی؟ سزه بارکیر آئی ویرسونلرمی؟ » . فی الحقیقه بواقوام، طاهر غیرطاهر نه اولورسه اولسون بلا تفریق بوتون حیوانلرک آئی حتی قاره، ییلان آنلرینی یمک اعتیادنده ایدیلر . وارطابت جواب ویردی : « بز نه بارکیر آئی ونه ده دیگر حیوانلرک آئی سومه یز . بزه بر لطفده بولونا جقسه ک، اولجه ایتدی ک وعد موجبنجه، یوردلریمزه عودت ایتکلکمز مه مساعدت ایت . چونکه اختیار وخسته یم . سزه نه حریده، نه ده سورو کودمکده والحاصل هیچ برایشده فائدم دو قوناماز» . جنرال اوکا : « چو چوقا کلدیکی زمان چاره سنی دوشونورم .» دیدی . بوچو چوقا، اوینک که یاسی ایدی ؛ و جنرالک عسکرلریله برابر یاغمایه کیتمشدی . رجامزی اوچ دفعه تکرار لادق . فقط او بزه عیبی جوابی ویردی .

نهایت «چوچوقا» سفردن عودت ایتدی . جنرالک دائره سنه چاغیرلقد . «چوچوقا» بی بزه برترجانله برابر کوندردی : « سز تأمین ایتمه مشمی ایدیکز که اولولرک امواتی ویرمک بو اولولرک روحلرینی شاد ایتکدر . مادام که بواموال اولولره مفید اولویور، نه دن حیاته ده

کيلركده فديه نجاتی اولماسون . البكده كنى بزه تسليم ايت ، فديه كى ويزده قالمق يوردىكه كيت ، اوراده قال . « وارطابتده شومقابلهده بولوندى :

— « نه مز وارسه بزىن آلدىكز ؛ ذاتا صليبلرله ، ايچيلردن باشا برشيئمز يوقدى . مخاطبمز : — « اكر برشيئك يوقسه قورتيلوب كىتمكلكك ممكندكدر . « ديه علاوه ايتدى . وارطابت دوام ايتدى : — « سنى تامين ايدهرم كه هيچ برشيئه ، حتى بركونلك يديه جكمى تدارك ايده جك پارايه بيله مالك دكلم . فقط آرزومزه موافقت ايدهرسه كز ، بزى جوار قلعه لزدن بريسنه كوتوريكز . خريستيانلر فديه نجاتمىزى تاديه ايدرلر . »

اولا بونلره فديه اولارق عظيم برمبلغ طرح ايتمشلردى . فقط بالاخره بونى تقيص ايتديلر . وارطابتى « قاق » قلعه سنه دوغزو سوق ايتديلر . وارطابت بزم فديه مزى ده كنديسنك كى ايله تاديه ايدهرك سربست ييراقيلمقلمزى طلب ايتدى . فقط اونلر ، مكتوبلرني او قومق ويازمق ايچون كنديلرينه لازم اولديغى ايلرى سورهرك بوكا راضى اولماديلر ؛ و : « داها چوق پاراييله ورسه كز اونى اعاده ايمه ز . « سوزى ده علاوه ايتديلر . بونك اوزهرينه وارطابت ايله بن كوز ياشلرى دو كهرك بربرمزدن آيرلاق ؛ « عزيز اوغوم ، ديدى ، عزيز سركيسك استمداد ايله ديكي صليبك او كنده سجده ايدهر جكم ؛ و مسلمانلر كى حكى آلتنده بولونان سائر قارداشلر منزله سنك لطف حقله خلاصكز ايچون دعا ايدهر جكم . »

فى الحقيقه « قاق » ده بر صليب واردى . بو صليب ، بدبختلر وبالخاصه اسيرلر لهنه بر چوق معجزه لر كوسترمشدى . تام بر خلوص قلبله اوندن استمداد ايدنلر ، « شهيد سركيس » كى انسان شكلنده تجسم ايدهرك كابو محبسى ويا زندان قبولرني آچديغنى وايچنده كى زاواليلره مسكنلرينه قدر رهبرلك ايتديكنى كور يورلردى . بو معجزه لر كى شهرتى بوتون سائر ملتله قدر ياييلمشدى . ديورلردى كه : « بو صليبى اورايه عزيز « مسروب » ركز ايتمشدى . « وارطابتك سويله دكلى تحق ايتدى ؛ كنديسى سكسان « تاهه خان » مقابلنده صالحو يرلدى . عين كونده « مولار - نوبين بىكا : « اختيار خوجانك كىتمه سندن مكدر اولما ، اونكه كىتمه كه مساعده ايمه دك . چونكه سن بزه لازمك . سنى اك بوبوك رتبه لى ضابطلر مدن داها يوكسك مرتبه لره حيقاريرم . زوجه ك وارسه اونى سنك يانكه جلب ايتديريرم . اكر يوقسه ، بزمكيلردن بردانه سنى انتخاب ايدرسك » ديدى ؛ و اونده بكا برچادير ايله خدمتمده بولونمق اوزره ايكي دليقائلى تخصيص ايتديردى . « يارين ده بر آتك اولاجق ، سنى ممنون

ایده جکم. فقط بزه صادق قال! «دیهه رک بنی ترک ایتدی. فقط جناب حق بنم او کیجه اونلرک الدن قورتولماهی تقدیر ایتمشدی، بالذات بویوتولدیکم یرده یعنی «کدیغ» [۱] مناسترینده بولونویوردیم. بومناسترتاتارلر طرفندن تخریب ایدیلدی ویا قیلدی. اوراده توقف ایتدم.

لور Lör'e [۲] شهرینک تخریبی و بولادار تفضیلهوت

۱۰. § بتپرستلر اوردوسنک قوماندانی «چاغاتای»، «لورته» نك قیمتی خزینه لری احتوا ایدن مستحکم بر موقع اولدیغی خبر آلمشدی. چونکه پرنس شاهنشاهک خاهسی و بوتون ثروتی ده اوراده بولونویوردی. «چاغاتای» مختلف اسلحه ایله مسلح و لازمکن هر درلو لوازمه مجهز عسکرلرندن کزیده لری یانه آلارق بوبله اوزرینه یورودی. محاصره ایدرک تعرض ایتدی. بواشاده «شاهنشاه» زوجهسی و چو جوقنریله برابر بورادن کزلیجه صاوشدی. جوارده کی بروادکی چکیله رک مغاره لرده تحصن ایتدی. «لورته» نك مدافعه سنی قائم برادرلرینه حواله ایتمشدی. وقتلری بیوب ایچمکه کچرن بوتن پرورلر، جناب حقدن زیاده سورلرینک متانتنه کووه نیورلردی. دشمنلر، مواصلتلرنده، قلعه نك آلتنه لغم قویدیله. و بونی بیقدن صوکرادرت طرفنی احاطه ایدرک کیمسه نك فرارینه میدان ویرمه مک ایچون تحت ترضه آلدیلر.

شهرک ضبط ایدلیکنی کورن أهالی، قورقو ایچنده، وادی به دوغرو کندیلری آتدیله؛ و اوراده طولانمغه باشلا دیله. او زمان تاتارلر «لورته» شهرینه کیره رک اوکلرینه کلن ارکک، قادین، چوجوق هپسنی بلا مرهت بیچاقدن کچیردیله و یغمایه قویولدیله.

[۱] «کدیغ»، شرقی ارمنستان مناستری اولوب قرون وسطی ده علوم دینی و ادبییه مرکزی اولارق شهرت بولمشدر. بو، شهرتی داما آشاغی اولمایان «صاناهین» و «هاغ باد» نامنده ایکی مناسترک یاننده کاندز. «دانزود» وادیسنده و «قوقارق» «آیالتنک» Tzoro'phor «تزرورفور» قضا سنده بولنیوردی. بو مناستر «نورکه دیغ» یاخود Nor-Kédig «یکی-کدیغ» نامیله معروف ایدی. و «هخیتار قوش»، «غایان» قلعه سی جوارنده بولونان قدیم کدیغ مناستری خراب اولدقدن صوکراد، بو یکی مناستری انشا ایتدیرمشدی.

[۲] داشیر سنجاغنک مرکزی اولوب «قوقارق» ایالتنده در. اون برنجی عصرده «غوریکیان» پرنس لری سلاله سنک ایکنجیسی و «قورکه» نك اوغلی «داوید آهوغ این» [بوردرسز] طرفندن تأسیس ویا تعمیر ایدلمشدر.

شهنشاهک کندی تبعه سندن ظلم و اعتساف ایله طوپلادیغی ثروتی کشف ایتدیلر. بوخزیننه، محکم و ایجریسنه کیریله میه جک بر صورتده انشا ایدیلش بر چقوره بیغلمشدی. بو چقورک مدخلی او طرزده یاپلمشدی که، اورایه آتیلان قیمتدار شیرک تکرار چیقاریله سی ممکن دکدی. تاتارلر شهنشاهک قائم برادرلری اولدوردیلر؛ و او حوالیده کی مستحکم موقعلری تحقیق ایدمک اکثریسی کرک حیه ایله کرک جبراً ضبط ایتدیلر. فی الحقیقه جناب حق بورالینک ضبطنی تاتارلره میسر قلمشدی. دیگر شهرلرده عین عاقبتیه اوغرادی. طومانیس Toumanis [۸]، شامشولده، ده فکیس Déph'Khis یاغما ایدیلدی. اهلایسی یا اولدورولدی، و یا خود اسارتیه محکوم ایدیلدی. تاتار آقینلری هر طرفه شدت، یاغماجلیق، و سفک دماء ایله مترافقدی. هیچ بر کیمسه اونلره مقابله دکل مقاومتیه بیله جسارت ایدم میوردی. بونک ایچون تاتارلرک هیچ بر جهتن قورقولری یوقدی.

کورجستان قرالیچه سی « روصودان » Rouçoudan سلامتی فرارده بولارق بر یزه سیغینه بیلیدی. بوتون رؤساده کندیلرینه مامن آراغیه قویولدیلر.

پرنس آواق تاتارلرک اینه دوشورور

§۱۱ «ایوانه» نک بویوک اوغلی «پرنس آواق» دشمن طوفانک بوتون مملکتلر ماستیلا ایتدیکنی کوره رک « غایان » [۲] تسمیه ایدیلن پک مستحکم بر شاتویه قاپاندی. بو حوالینک اهلایسی ده قوشوب میدانک اطرافینه چکیلدیلر. مسلمانلر پرنسک اورایه کیزلندیکنی خبر آلنجه، بونلرک رئیسارندن « ایتوقاتا » اسمنده کی قوماندان پک کلیتی قوتلرله کلوب اونی قوشاندی. بوتون بو حوالی تاتارلرله دولدی. جوار اهلایسی هپ کلوب بو مستحکم موقعه سیغیندیغی ایچون، تاتارلر قلعه نک اطرافنی بویوک بر دیوارله چوریدیلر. عین زمانده کندی حاکمیتلری طانیاسی ایچون آواقه بر امرنامه کونده روب یانلرینه قورقوسزجه کله بیله چکنی دخی تأمین ایتدیلر. متعدد دفعه لر عین تکلیفی تکرار ایتدیلر؛ فقط « آواق » اونلری محاصره.

[۸] طومانیس (ته مانیس)، (شامشولده) Schamschouldé، شهرلری « قوقازق » ایاتنده و کورجستان حدودلری اوزرنده در.
[۲] « قوقازق » ایالتی داخنده « تزورفور » سنجاغنک بر قلعه سیدرکه، اون برنجی عصرده « ژان قاتولیقوس » ده بوندن بحث ایتشد.

فکرندن واز کچیرمک مقصدیله، تیزی و بر چوق خزینه لیزی تسلیم ایتدی. تاتارلر بونلری قبول ایتکله برابر پرنسک بالذات کله سی ایچون داها زیاده بر شدتله اصرار ایتدیلر .
 بواشاند، کرک قلعه جوارنده کرک دروننده بولونان اهالی صومزلقدن شدتله مضطرب اولمغه باشلادیلر ؛ وایچلرندن بعضینک کیدوب صوتیرمه سنه مساعده ایتملری ایچون تاتارلره آتلیزی وسائر حیوانلری تسلیم ایتدیلر . تاتارلر بومساعده یی ویردکلی حالده ، تسکین حرارت ایچون چیقان بر سورو خلقک یوردلرینه تکرار عودت لرینه مانع اولدیلر . بونلری اولدیرمه دیلر . یالکنز کندیلرینه عائله لرینی قلعه دن چیقارمه لرینی سویله دیلر . تاتارلر آراسنده تهلکلی بروضعیتده محصور قالدق لرینی کوردکلرندن ویریلن امره امتثالاً عائله لرینی چاغیردیلر . بونلرده کلوب حرارت لرینی تسکین ایتدیلر . بو صورتله دشمنلر کندیلرینی تحت محاصره یه آلدیلر . بونلر میاننده کوزهل کوردکلری قادینلری یاقالادیلر ؛ زوج لرینی اولدیردیلر . کوزهل اولمایانلری ده زوج لرینه ترک ایتدیلر . تاتارلرک محاصره یی ادامه ایتدکلرینی ، سفک دماده بردوام اولدق لرینی کورونجه ، « آواق » بونلره تسلیم اولمغه قرار ویردی . چونکه بو حرکتیله اهالی یه داها ای معامله ایدیله جکنی امید ایدیوردی .

سرایک که یاسی اولوب « ده غا » Dêgn'a یعنی « چوجوق » عنوان لایبالسنی طاشیان وکیل اموری « غره غوار » ی اوصیراده « که غارقونیک 'Kegh, ark'ounik » [۱] ده کیزی بساحلنده اوردوکاه قورمش اولان تاتار جنرالی « چارماغان » ک نزدیکه مرخص اولارق کوندردی . بونی خبر آلتجه بویوک نوین پک محظوظ اولدی . محاصره ترتیباتی اداره ایدن « ایتوقاتا : Itoukata » یه ، پرنسی درحال کندی طرفنه کوندرمه سنی ، قلعه وجواری خلقنی راحت بیراقاسنی امر ایتدی . « ایتوقاتا » آواقی مستصحباً در حال باش قوماندانک نزدیکه کیتدی . قوماندان پرنسه خطاباً : « سن آواقیسک ؟ » دی یه صورنجه بریکی : « أوهت ، بالذات بنم » حواخی ویردی . جنرال سوزه دوام ایدهرک : « نیه بن سنک مملکتکک حدود لرینه کلیر کلز استقبال ایچون چیقما دك ؟ » دیدی . آواق - : « پدرم حیاتده ایکن برچوق هدایا تقدیم ایدهرک سکا عرض انقیاد ایتدی . وفاتنده استطاعتم نسبتنده سکا خدمت ایتدم . شیمدی ده وصولکنزله برابر استقباله مسارعت ایتدم . » جوابنده بولوندی .

[۱] وقتیه آرمنیلرک « که غام ده کیزی » یاخود « -ه وان کولی » : بو کون ایسه تورکرک « کوکجه ده کیز » ، عجملرک « دریای شیرین » تسمیه ایتدکلری ساحه در .

جنرال تکرار سوزه باشلا یارق :- بر ضرب مثل دیورکه : « نچرده طوردم ، گلهدک ؛ قاپویه کلدم ، اووقت سن یتیشدک . » دیدی ؛ عین زمانده کندیسنه ، اوآناده حاضر بالجلس بولونان بویوک رتبه لی ضابطانک آلت طرفنه او طورماسنی امر ایتدی ؛ اونک شرفنه بویوک بر ضیافت چکدی . ایری پارچالره آیرلمش ، قیزارتیلشمش چوق مقدارده . هر درلو حیوان آتیه ، تاتارلرجه استعمالی معتاد اولان قیصراق سوتندن معمول و طولوملر دروننده قومیس کتیردیله .

بویمکلر صوفرایه قونولونجه ، تاتارلر یدوب ایچمکه باشلا دیله . « آواق » ایله اوکارفاقت ایدنلر یمکه اشتراک ایتمه دکارندن ، قوماندان اولره : « نچون سزده یه میورسکیز ؛ » دیدی . آواق :- « خریستیانلرجه بو چشید ما کولات و مشروبانی قوللامق عادت دکدر . بز آنجاق کندیمک بوغازلادیغمز طامر حیواناتی یریز . ایچکیمزده شرابدر » مقابله سنده بولوندی . بونک اوزرینه ، قوماندان ، آواق ایسته یه چکی شیرک کافه سنک کتیر یله سنی امر ایتدی . ایرتسی کون اونی برچوق امرا وارکانک باش طرفنه او طور تدی .

بویله جه « آواق » ، موغول جنرالنک باشلیجه امراسی صیراسنه کیره چک قدر اعتبارینک کوندن کونه آر تدیغنی کور یوردی . عین زمانده جنرال ، اوردوسنه ، تاتار حاکمیتنی هنوز طایمان قلعه و شهرلره هجوم امری وی دی . آواقه تابع ممالکک اهللیسی سربسته جه نفس آلمغه باشلادی . و « آواق » ک خاطرینه رعایتاً برخیلی اسبر حریتنه تکرار قاووشدی . « چارماغان » ، آواقه اولجه صاحب اولدیغنی اموالنی اعاده ایتمکله قلمانی ؛ فقط بوکا برچوق نشیارداهای علاوه ایتدی . کندیسیله غیر قابل انحلال بردوستلق عقد ایتدی . سوکرا اونی عسکر لریله برابر آلاق « آنی » شهری اوزرینه یورودی .

آنی شهرینه دایر

جناب حق بوشهری موغول جنرالنک اننه ناصل دوشوردی

۱۲ § بوشهر اهالی و حیوانات ایله دولو ایدی . محکم سورلرله محافظه ایدیلشدی . حدودلری ایچنده اوقادار چوق کلیسا موجود ایدی که ، عین ایتدکری زمان « آنی » نک بیک بر کلیسای اوزرینه عین ایدرلردی . بوشهر ثروت ایچینده یوز یوردی . بورقاه اونی کبر و غروره سوق ایتدی . کبر و غرور ایسه اونک انقراضنه سبب اولدی . « چارماغان » اهالی بی عرض

انقیاده دعوت ایچون مکالمه مأمورلری کوندرمشدی . « آنی » شهرینک اعیانی تحت حکمرانیسنده بولونقلری «شهنشاه» طانیشماندن جواب ویرمهک جسارت ایده مه دیلر . فقط عوامدن مرکب برسورو ، کونده ریلن مکالمه مأمورلرینی پارچالادی .

بونی خبر آلان کافرلر [تاتارلر] شهری دأرأمدار قوشاتدیلر . منجیققری برمهارت تامه ایله تعبیه ایتدیلر . شدتله تعرض ایده رک شهری هجوم ایله ضبط ایتدیلر .

محصورین آراسنده بولونان اعیان بلده نك برچوغی دشمنك حرکاتی تسهیل ایتمهکله قتل عامدن قور تولدیلر . مع مافیله تاتارلر اهالی بی سورلرک خارجه چیقمهغه دعوت وکندیلرینه دو قونولما یا جغنی وعد ایتدیلر . هپسی قوشوب چیقنجه ، بولری آرالرنده قسم قسم آیرارق . بلامرحت قیلیدجن کچردیلر . قادینلردن ، چوجوقلردن ، صنعتکارلردن بر قسمنی آیرارق . اسیر صفتیله کورتور دیلر . بونی متعاقب « آنی » یه کیره ک احتوا ایتدیکی بوتون ذی قیمت اشیایی ضبط ، کلیسالری یاغما ، اک کوزله آبداتی یقارق شهری تماماً خرابه یه چوردیلر . بونه فجیع منظره ایدی : آنالر ، بابالر ، چوجوقلریله برلکده قتل ایدیلش ، بری بری اوزرینه طاش ییغینلری کی استیف ایدیلش یا تیوردی . راهبر و بوتون خادمین روحانیه اولدیریلرک اووانک شوراسنه بوراسنه آتلمش بولونیوردی . طوپراق ، یارالیرک قانیله ایصالتمش ایدی . صابونله ییقامغه آلیشمش نازک وجودلر شیشمش ، موربر رنک آلمشدی . شهرک سورلری خارجه هیچ چیقماش کیمسه لر یالین آباق اسارته سور وکنمشدی . اثنای آیینده وقتیه یالکز شراب ایچن رهبان ، شمدی تسکین جوع ایچون نجس حیوانلرک اتی ییور ، دفع حرارت ایچون قیصر اقلرک پیس سودینی ایچوردی . ناموس وعفت صاحبی قادینلر برسورو شهوتپرست آدملرک هوساتنه تسلیم ایدیلشدی . بکارتی اللهه نذر ایتش ، مدت حیاتلرنجه باکره قالمغه عهد ایتش عزیزه لرک عرض وناموسلری ، راست کلن هر شخص طرفندن هتک اولونیوردی . بو محاصره بوضورتله نتیجه لشمشدی .

قارصی شهرینک ضرابیسی

§۱۳ «قارص» اهالیسی ، تاتارلرک «آنی» ده یابدقلرینی کوردکلری ایچون ، مظهر امان اولورز امیدیه ، شهرک آناختارلرینی تسلیمده مسارعت کوستردیلر . فقط یاغما یه صوصامش اولان بو کافرلر ، هیچ برشیدن قورقولری اولمادیغندن ، اعتیادلرینی بوزمایوب دیکر یرلرده

یابدقلمری معامله‌ی بونلرده تطبیق ایتدیله . بوراده کی ثروت و سامانی یاغما ، شهری تخریب ، اهاالینک بر قسمی قتل ، بر قسمی ده اسیر ایتدیله . آشاعی طبقه دن براقدقلمری اهاالی بی ده بالاخره «سلطان روم» ک عسکرلری قیلیجندن کچیردی . بویله جه تقدیرازلی یرینی بولمشدی : «ای ارضک ساکنلری ! . قورقودن قاچانلر چوقوره دوشه جکدر . چوقوردن چیقاجق اولانلر طوزاقدن اصلا قاچامایه جقدر . طوزاقدن قورتولانی بریلان صو قاجقدر . » بدبخت « قارص » اهاالینک باشنده عین فلاکت کلشدر .

عین عسکرلر ، «شهنشاه» ایله «آواق» ک براقچ سنه اول داجیکلرک الدن آلوب بر آزاوول تعمیر ایدیلن سورپ - ماری Sourp - Mai شهرینی [۱] ده ضبط ایتدی . بر دبره تاتارلرک باشلیجه رؤ ساسندن « قره بهادور » نامنده بریسی بویوک قوتلرله کلوب شهره حاکم اولدی . ایچنده نه بولدی ایسه غصب ایتدی .

موغوللر بوتخریباتی یابدقندن صو کرا ، قیلیجاندن و اسارتدن قورتولمش اولانلره ، شهر ، کوی ویا یوردلرینه عودت ایتهلرینی ، یکی متبوعلرینک نامنه بورالینی تکرار انشا ایدوب کندیلرینه صادق قالمالرینی امر ایتدیله . مملکت کسب عمران ایتکه باشلادی . چونکه جناب حق هر زمان رحیم وشفیقدر . اشبو حقیقت بو هنکامده دخی تجلیساز اولدی . کناهمزه کوره بزه معامله ایتهدی . بزى دینسرلکمز نسبتنده تجزیه ایتهدی .

تاتارلرک مملکتیمزه استیلاسی یازموسمنده وقوع بولدیغندن ا کینلر من هنوز بیچیلوب آنبارلر قونماشدی . آتلی و حیوانلری ا کینلرک هپسینی چیکینه دی . قیش موسمی یاقلاشنجه ، «موغان» صحرا سنه عودت ایتدکلی وقت [زیرا ایلك بهارده اوتیه بری به صالدیرمق اوزره قیشین قرارکاهی . اوراده قورارلردی] اولومدن قورتولان خلق ، چیبلاق و هر درلو مدار تعیشدن محروم برحاله قالمشدی . یره یاتمش و آیاقلر آلتنده چیکنه نمش باشاقلرله تغدی ایدیوردی . حسن تصادف اثری اولارق بوقیش امثالی قدر صوغوق اولمادی . چیفت سورمک ایچون اوکوز ، اکه جک تخم اولماماسنه رغماً ، اللهک برلطفی اولارق ، طوپراق خلقی بسلیه جک محصولاتی کندیلکندن یتیشدیردی . فیض و برکت هر یرده حکم فرما اولدی . مختلف یرلره صیفینمش اولان ملتجیلر قورتاریلدی . مرحمتسز «کورچی» ملتی بیله بویوک بر محبت کوسبتردی . زدلرینه التجا ایده نلره بذل معاونت ایتدی . شو صورتله الله لطف و عنایتیه زاواللی فلاکت زده لری تسلی ایتدی .

[۱] «توماس دومه دزوب» ه کوره ، آزارات ولایتنده «جاغادق» سانجاغنده بر موقع مستحکم .

پرنس آراق شرفمه بولونانہ خانانہ کوندریلدی

§۱۴ حکایه ایتدی کمزوقایعدن آزر زمان صوگرا، آواقی «خاقان» تسمیه ایتدیکری و اوزاقده شرق شمالی طرفلرنده اقامت ایتدی بولونان متبوعلری زدینه کوندریلر . چونکه حقلرنده حرمت کوسترمک ایسته دکری، ذواته بودر لومعامله ایدرلردی و پرنس لرینک سراینه کوندریلردی . تاتارلر هر زمان پرنس لرینک امرلرینه کوره حرکت ایدرلردی . فی الحقیقه بونلرک آرزو لرینی حرفیاً اجرا ایتدی کندی لرینه وظیفه بیلیرلردی . «آواق» ده پرنسک زدینه عزیمت خصوصنده استعجال کوستردی . بو حسن نیتنک، کرک شخصی کرک مملکتی ایچون، بلنکه جالب منفعت اولاجغنی ظن ایدیوردی . عالیجناب اولان پرنس لرینه، تبعه سی ده، مسعود بر یوجلیق تمنی و بوسیاحتک کندی لری ایچون خیرلی اولاجغنی امید ایدیوردی . «آواق» یوله چیقارق بویوک قرالک زدینه واصل اولدی . محضاً عرض انقیاد مقصدیله کلدیکنی سویله یه رک تاتار جنرال لرینک مکتوب لرینی اراؤه ایتدی . حکمدار آواقی استماع ایتدکن صوگرا، اونی دوستانه بر صورتده قبول ایتدی . کندیسنه زوجه اولارق بر تاتار قیزی ویردی . و مملکتنه اعاده ایتدی . عین زمانده ممالکنی اعاده ایتهلری، هنوز مقاومت ایدنلری ده اونک معاونتیه تحت اطاعتنه آملاری ایچون جنرال لرینه مکتوب یازدی [نته کیم اویله اولدی] .

«آواق» عودت ایدنجه، جنرالر متبوع لرینک امر لرینی اجرا ایتدیلر . بوسورتله «زاقارا» zakarê اوغلی «شهنشاه»، پرنس «واهرام» ایله اوغلی «آق - بوغا»، «قائشنه» ایالتی پرنسی اولوب «جلال» لقبی آلان «حسن»، و سائرهنک عرض اطاعت ایتدکلرینه شاهد اولدیلر . تاتارلر برمدت موقته ایچون بونلری راحت براقیدیلر . املاک و اموال لرینه تصرف ایتهلرینه مساعدت ایتدیلر . فقط بالانخره اولردن فضولی ویرکو ایسته یه رک، صیق صیق یانلرینه کیدوب کلهرک، خدمت عسکریه تکلیف ایده رک، تعجیزاته باشلادیلر . مع مافیله بوتون بو حقسز لقلره حتی داها بویوک تجاوزلره تصدی ایتمکله برابر، هنوز کیمسه نک حیاته قصد ایتمه یورلردی . برقاچ سنه صوگرا «آواق» دخی تعجیزاته هدف اولویوردی . چونکه تاتارلر صوک درجه حریر ایدیلر . «آواق» اصلاً اونلرک آرزو لرینی تسکین ایده میوردی . تاتارلر ییدیوب ایچمکله اکتفا ایتمیورلردی؛ یوکسک قیمتده البسه و آتلر ایسته یورلری . فی الحقیقه پک زیاده آت مر اقلیسی ایدیلر . مملکتده بولونانلرک هپسنی آلدیلر . هیچ برکیمسه آچیتدن

آچیغه نه برآت ونه ده راستره صاحب اولامیوردی. صاحب اولانلر بولونسه ده، حیوانلرینی کیزله مک مجبوریتنده ایدیلر. زیرا، تصادف اولونان آتلر ضبط ایدیلردی. باخصوص اگر بو آتلر بردامغایی حامل بولونمازسه [چونکه بر تاتار برآت ضبط ایدنجه جنرالنک آمریله حیوانک اعضاسندن برینک اوستنه کندی تمغاسنی قیزغین بر دمیرله ووروردی. بوتغالی آت، صوکر، صاحب اصلیمی طرفندن پارا ایله تکرار ساتون آلنسه بیله، باشقا برقطه یه منسوب بر تاتار عسکری طرفندن کورولونجه مسروق عد ایدیلرک استرداد اولونوردی] آتک صاحبی خیرسزلر کبی جزالاندیریلردی.

یالکز تاتارلرک متنفذلری دکل مادون طبقه ده کیلرخی بویله حرکترده بولونولردی، بو یاغما کرلسکر، ملاحظه طرفندن جنرال «جاغاتای» ک قتلندن صوکر داهسا صیق وقوع بولدی. و بو حادته اودورده کی اسیرلرک قتلنه سببیت ویردی. بو «جاغاتای» آواقک دوستی ایدی. وفاتنده دشمنلرندن چوغی. آواقه اعلان خصومت ایتدیلر. برکون، پک یوکسک موقع اشغال ایتمین موغول رؤساسندن بریمی، آواقک خانه سنه کیردیکی زمان، درحال استقبال ایدیلهدیکی بهانه سیله اونک باشنه آتک قیریاچیله ووردی؛ بومنظره قارشوسنده، آواقک خدمه سی، افندیلرینه یاپیلان بو حقارتدن متأثر اولدقلرندن متعرضی وورمق ایچون اوزرینه آتیدیلر. فقط، پرنسک کندیسی ده پک حدتلی اولماسنه رغماً، اونلری تجاوزدن منع ایتدی. «چوچ - بوغال - Dchodch - Bougal» تسمیه اولونان بوسر کرده چکیلوب کیتدی. ویاننه بر قاچ کشی آلارق کلوب اونی اولدورمک ایسته دی. «آواق» بونک مقصدی سزیدیکندن اوصیراده تاتارله حال مخصوصه ده ظن ایتدیکی کورجستان قرالیچه سنک زردینه قاچدی. بو قرالیچه اولکاسنک اک هجرا، ممنوع الوصول قسملرینه التجا ایتشدی.

تاتارلرک یاغما کرلکه و تخریبانه کریمی ویرمه لرینک سببی، باش قوماندان «چارماغان» ک کویا برشیطانک چارپماسیله حاصل اولان اضطراباتک تحت تأثیرنده اولارق تکلم قدرتی غائب ایتمش اولماسی ایدی [۱]. «چارماغان» بومعلولیتیه برابرینه موقع اقتدارده بر اقیلمشدر. زوجه سی وچو جو قلمی، معیتلرنده کی ضابطانک معاونتیه، تمشیت امورده دوام ایدییورلردی. چونکه خاقان اوله آرزو ایدیوردی. فضله اولارق، «چارماغان» اولسه بیله جسدینک اوردوی هر برده تعقیب ایتمه سنی ده امر ایتشدی. زیرا بو، طالعی وهر تشبثده دائم موفق اولمش ده کرلی بر قومانداندی.

[۱] شبهه سز بو برزول نتیجه سی اولاجق ..

«آواق» فرار ایدنجه، تاتارلرک ایلری کلنلری بوجاله تأسف ایتدیلر. وبوکا سبب اولانی تخطئه ایتدیلر. آواقه بر خبر کونده روب کندیلرندن آریلاماسنی بیلدیردیلر و اوکا هیچ بر فنالق ایتمه جکلرینی یمین ایله وعد ایتدیلر. اونک پرنسلکنی «شاهنشاہ»ه بخش ایتدیلر. چونکه بو، اونلره صداقت کوسترمکدن کری قالمایوردی.

بوهنکامده «آواق» خاقانه اطاعتدن فراغت ایتمه دیکنر، آنجاق اولومدن قورتولمق ایچون قاجدیغنی، و دائماً کندیسنگ امری آلتنده بولوندیغنی تحریراً بیلدیردی. خاقانک جوابی بکله دیکندن عودتی تأخیر ایدیوردی. بو اثناده تاتارلر اونک ثروتی آراشدیرمغه قویولدیلر. واونی نهایت قلعه سی ایچنده کشف ایتدیلر. بربری آردنجه اوکا یکیدن خبرلر کونده روب عودت ایتمه سنی تکلیفدن کری دورمایورلردی. زیر احکمدارلرندن پک زیاده قورقویورلردی. «آواق» اوردوکاهه عودت ایدر ایتمز، خاقاندن اوردولرینه خطاباً بر امر صادر اولمشدی: بونده، آواقک علیهنده هیچ برشی یاپمغه کیمسه نک جرأت ایتمه سی بیلدیریلدوردی. عینی زمانده، کندیسنه مخصوص بر مکتوب ایله هدیه لر کونده ریلش، وهریره بلاخوف سر بستجه کیده بیله جکنه دائر تأمینات ویریلشدی.

تاتارلر اوکا آثار توجه کوستردکن صوکرا، اونک حیاته سوء قصدده بولونمق ایسته ینلری اوردوکاهدن قوغدیلر. خاقان طرفندن عمومی ویرکو تحصیلاتی ایچون اعزام ایدلش اولان «طونغوز - آغا» اسمنده کی مأموره ترفیقا آواقی کورجستان قرالیچه سی روصودانک زدینه کیدوب خاقانک حاکمیتی طایمه سنی تبلیغ ایچون، کوندردیلر. «آواق» ایله بومأمور وظیفه لرینی حسن ایفا ایتدیلر وقورقاجق برشی اولمادیغنه دائر روصودانه تأمینات ویردیلر. قرالیچه ایله بر معاهده عقد ایدلدی. بومعاهده ده، کرک قرالیچه نک کرک هنوز باشنه تاج کیدردیکی اوغلی «داوید»ک تاتارلره اطاعت ایده جکی و طرفین، آراسنده مناسبات دوستانه و مسالمتکارانه بردوام اولاجنی، تاتارلرکده بوکا صادق قالاچنی تقرر ایتمشدی. بونک اوزرینه قرالیچه نک کندیلرینه تودیع ایتدیکي بر قطعه عسکریه ایله خاقانک زدینه عودت ایتدیلر.

فائده مملکتده وقوعه کلس قتالدر

متدین پرنس جلال الدینه دائر

§۱۵ آزغین تاتار اوردوسنک تعدیاتی. جملاً عرض ایتدک. شیمدی «فائشهن» منطقه سندن و تاتارلرک بوراده یاپدق لرندن بحث ایده جکز. چونکه تعرض لرینی اک اوزاق نقطه لره قدر

توسیع ، مختلف مملکتلری آرارلنده قرعه ایله تقسیم ایتشلردی . رؤسادن بعضیی بونه منطقه یه پیک عظیم قوتلرله ، مکمل اساجه ایله کیشلردی . آچیق شهرلر اهلایسنی قسماً اسیر ، قساماده قتل ایتدیلر . صوکرما مستحکم موقعلره التجا ایدنه نره تعرض ایتدیلر . بعضیلرینی خیله ایله بعضیلرینی ده جبروشدنه استیصال ایتدیلر . اهلاینک برچوخی اسیر ویا قتل ایدیلدی .

برچوقلری مناعت موقعیه سندن کنایه اولارق حاوا قاغاس [قوشلر اوغراغی] Havakgh'ats تسمیه اولونان امین موقعلره چکیلوب اوراده راحتجه یا شاپورلردی . فقط - فلا کتلمزک کافه سی تأدیپ مقصدیله جناب حق طرفندن کلدیکندن - برکون تاتارلر بواختفا کاهلره کیزلیجه برنبره کیره رک بوتون بو خلقی قیلیچدن کچریدیلر ، و صوکرما برقسمنی صارپ قایاقلرک اوزره نندن آشاغی یه فیرلاتدیلر . بونلرک جسدلری ، اوله بیغینلر تشکیل ایتشدی که ، بوتون زمینی قاپلا یوردی . قان دره کیی آقدی ، کیمسه یه امان ویرمه دیلر . حادثه دن خیلی زمان صوکرما بیله زاولیلرک کیکلری طاش بیغینلری کیی نظره چارپوردی . تاتارلر « جلال » لقبی طاشیدان پرنس « حسن » اوزرینه ده یوریدیلر . بو « حسن » بویوک پرنس « زاقاره » و « ایوانه » نک همشیره زاده سی ایدی . بو ، متدین ، الهی سه وهر ، حکیم ، سلیم ، مرحتلی ، فقرا پرور بر آدم ایدی . اعتکافه چکیلمش براهب کیی کیجه کوندوز دعا و نیازنده ثباتکار ایدی . بازار کیجه سی صباحه قدر او یومادن هپ حضرت عیسی نک بعث بعدالموتتی تسعید ایدردی ؛ پاپاسلرک محب صادق ، مطالعه یه منهمک ، قرائت اینجیله مداوم ایدی [۱] . Donguig « دوندیک » اسمنده کی متدین والده سی ، زوجی Vakhthang « واقطانغ » ک وفاتندن صوکرما اوچ اوغلی : جلال ، زاقاره و ایوانه یی بو یوتمشدی .

مقدس قدس شهرینه کیدوب اوراده سنه لجه اقامت ایتدی . زهد و ریاضتیه لطر افنده بولونانلرک حیرت و تقدیری جلب ایدیوردی . « آبقار » ک زوجه سی « هه له ن » کیی واریخی یوغنی فقیرلره داغیت یوردی . و آلننک تريله قازاندیغی پارا ایله اونلری بسله یوردی . بو شهرده وفات ایتدی . جناب حق کندیسنی تجیل ایدنه فی سعادت ابدیه یه مظهر ایدر . مزارینک اوستنده قبه شکلنده بر نور کوروندی . بو حکیم پرنس « جلال » ، تاتارلرک هجومنی کورنجه ،

[۱] B اشارتلی ال یازیسی کتابده : امم تصغیر شکنده خصوصی برلقب ایدی . « وارطان » دیورکه ؛ بو پرنس « خوریس شاه » Khorischah تسمیه اولونویوردی .

جوارِ خلقنی عجم لساننده قوقاناپه رت Khôkhanapert تسمیه اولونان [۱] مستحکم موقعمه طوپلادی . تاتارلر کندیلرله برابر گلگی، مصلحانه و دوستانه بر صورتده تکلیف ایدنججه، ابتدا اونلرله مدبرانه بر طرزده اوزلاشایدی . صوگرا برابرنده قیمتدار هدیه لرله اونلرک دعوتنه اجابت ایتدی . تاتارلر، حقیقده حرمتکارانه معامله ایتدیلر . پرنسلیکنی برطاقم اموال، املاک علاوه سیله اعاده ایتدیلر . عین زمانده، هر سنه حربیه برلکده کیتمک اوزره کندیلرینه التحاق ایتمهنی، اونلره قارشی اطاعت و صداقت کو سترمه سنی ده امر ایتدیلر . پرنسلیکنی چوق مهارتله اداره ایتدی . یانته کلوب کیدن تاتارلرک کرک بیهجک کرک سائر احتیاجلرینی تأمین ایچون نه ممکنسه تدارک ایدیور، حتی کنندی اموالندنده بو اوغورده صرف ایدیوردی . بویلهجه مملکت اونلرک تعرضندن مصون قالیوردی . فقط تاتارلرک بو حسن معامله سی یالکیز بورایه منحصر اولوب بوتون دیگر محللرک اهالیسی پک فنا معامله لره دوچار اولیوردی .

تاتارلرک اسطالی — مختصراً تصویر

§ ۱۶ آلتنده از یلدی کمز سفالتلردن قور تولق سلامتیه قاوروشمق امیدینی بسله یین بزلر، انسال مستقبلیه بر یادکار براقینی امل ایدیندی کمزدن، تاتارلرک لسانی و اوصاف سائرهنی متجسس فکرلره آز کله ایله طاییتاجغز :

منظره لری دهشت انکیز و مستکره ایدی . پک آزی مستثنا اولق اوزره همان هپ صاقالسز ایدیلر . دوداق و چکلرنده، صایلا بیهجک قدر آزیل واردی . کوزلری کوچوک و چکیک، صدالری اینجه و کسکین ایدی . تاتارلر اوزون مدت یاشایان و مقاومت ایدن بر عنصر در. ارزاقلری مبدول اولدینی زمان غیر قابل تسکین بر حرص و اشتها ایله یوب ایچورلردی . بالعکس یوقلق ایچنده بولونقلری وقت آچلغه قولایجه تحمل ایده بیلورلردی .

هر جنس حیوانک اتیه تغذی ایدرلر سده بارکیر آتی هپسنه ترجیح ایدیورلردی . حیوانی ایری پارچالره آیزدقدن صوگرا طوزسز اولارق حاشلا بور ویا قیزارتیوزلردی . آنی متعاقب کوچوک کسه رک طوزلو صویه باطیروب یورلردی . بعضیلری دوه کبی دیز چوکش، بعضیلری ده اوطورمش اولدقلری حالد یورلردی . اثنای طعامده افندی ایله خدمتچینک حصه سی مساوی ایدی . قومیسی ویا شرابی ایچرکن ایچلرندن

[۱] بوقلعه «آرتساخ» یالتمده، ینه حسنه عائد اولان «قانترا سار» قارشیبده ده که، اوراده ینه بو اسمده برمناسترده بو عائله حکمدارینک قهرلری بولونیوردی .

بررسی الینه بویوک برقب آلیور، و کوچوک برقدحه بوشالتارق ایچیور ایدی . ایچکی بی اولای سهایه ، بعده صیراسیله شرقه ، غربه ، شمال و جنوبه دوغرو فیرلاتیوردی . بو عیش و نوشی متعاقب قدحدن بر آزا ایچهرک باشلیجه رؤسایه تقدیم ایدیوردی . تاتارلره بیهجک ویا ایچهجک برشی کتیریلنجه ، اولای بونی اگرام ایده نه طاتدیریورلردی . مقصدلری ، بونده زهر بولونمادیغنه قناعت کتیرمکدی . ایسته دکلری قدر قادین آلابیلرلردی . زوجهلری میاننده زنا ایشله یینلری بلا مرحمت قتل ابله تجزیه ایتدکلری حالده ، کندیلری خارجده یابانچی قادینلره ویا بلا تفریق ایسته دکلری قادینلره مناسبتده بولونمقده باس کورمزلردی . باشقالری طرفندن سرقت و قوعنه هیچ تحمل ایده مزلردی . اودرجه ده که ، بوکا جرأت ایدنلری خونخوارانه بر صورتده اولدیرلردی .

کندیلری هیچ بر دین ایله متدین دکدیلر . بر آیین مذهیلری بیله یوقدی . بونکله برابر اللهک اسمی دیلرندن دوشمزدی . بونکله ، واجب الوجود جناب حقیمی یوقسه هر هانکی بر معبودی می قصد ایتدکلری مجهولز ایدی . ذاتاً کندیلری ده بوندن یخبر ایدیلر . حکمدارلرینی اللهله مساوی طوتیورلردی . دنیایی ایکسینک پایلاشدقلرینی ، سمانک اللهه ، ارضک خاقانلرینک حصه سنه دوشدیکینی هر وسیله ایله تکرار ایدرلردی . بونی اثبات ایچون شویله ادعا ایدیورلردی : حال حاضرده کی حکمدارلرینک باباسی جنکیز خان بر آدمک ذبیتدن کله دی . فقط کوروله یین یرلردن ورود ایدن بر نور والده سنک خانسی چاتیسندن کوروب اوکا شویله خطاب ایتدی . « کبه قال ! بر اوغلك اولاجق و بو اوغلك دنیا به حاکم اولاجق ! » اونلرک قولنه کوره بو حکمدارک طرزتولدی بویله ایدی . بو کیفیت Mamignioniens مامینیونلر عائله سنه منسوب سرکیسک ، آمیر آنک و آرسلان بکک قارداشی Marzaban مرزبانک اوغلی « پرنس غره غوار » طرفندن بزه نقل ایدیلدی . کندیسیده بوروایتی تاتارلرک ایلرو کنلرندن « غوطون - نویین Gh'outhoun-nouin » اسمنده برذاتک - بر کون کوچوک چوجوقلره درس و یریرکن بالذات آغزندن ایشیتمش ایدی . تاتارلردن بری اولنجه ویا کندیلری طرفندن اولدیریلنجه ، بونی برچوق کونلر برابرلرنده طاشیرلردی . بعضاًده احراق ایدرلردی . زیرا ظن ایدیورلردی که بر شیطان متوفانک جسدینه کیره رک بر سورو صاحهلر دیکه تیر .

تولوی درین بر چوقورک ایچنه البسه وسلاحلری ، آلتون و کوموش نه سی وار ایسه هب بر آراده کومدکاری ده واقع ایدی . تولو، رؤسادن بری ایسه ، ارکک وقادین بوتون کولهلری - خدمت ایتک ایچون - برابر دفن ایدیلردی . آتلی بیله بوندن خارج قالمایوردی .

زیرا، اعتقاد لر بنجه، کومولن شخص اوبردنیاده بویوک محاربه لره اشتراك ایدیوردی. متوفانك خاطره سنی تأیید ایچون آتنگ قارنی یاردقدن صوکر ا بو دلیکدن حیوانك بوتون آتی - کیمیکلری خارج - چیقاریورلر، احشاسنی و کیمیکارینی یاقیورلردی. دریسنی بللیسنزجه دیککیورلر، قارنندن اوچی سیوری بردکنك کچیره رك آغزندن چیقاریورلردی. صوکر ا بودری نی بر آغاجه ویا یوکسك بر محله آصیورلردی. تانار قادینلری سحر باز ایدی. هر وقت بویوجیلرینك تعلیماتنه توفیق حرکت ایدرلردی. لسانلری قایا و آکلاشیلمازدی. بعض کله لرینی احتوا ایتمك اوزره شو جدول تنظیم ایدیلشدر :

الله :	تا کیری	Thangri
انسان :	نهره	Êré = (harérian سنده B)
قادرین :	ایمه	imé = (Aph'dehi سنده B)
بابا :	ئزغا	Ëzga
آنا :	آقا	Ak'a
قارداش :	آغا	Agh'a
قیز قارداش :	آقاجی	Ak'adji
باش :	بیرون	Thirôn
کوزلر :	نیدون	Nidoun
قولاقلر :	چیک این	Tehik'in
صاقال :	صقال	Sakhal
یوز، چهره :	یوز ویا یوزور = یوزنور	Iouzniour = (Iôgh' سنده B)
آغز :	آمان	Aman
دیش :	سیتون	Sitoun
اککک :	اوتماق	ôthmank' = (Aurmag سنده B)
اینک :	اونهن	Ounên
دیشی قویون :	غویینو	Gh'ouïnu
زیتون یاغ :	اق - آر	Ak'ar
قوزو :	غورغان	Gh'ourghh'an
کچی :	ئی مان	Iman
آت :	موری	Môri
قاطر :	لوصا	Louça
دوه :	نامان	Thaman
کوپک :	نوق ح	Naukha
قورد :	زینا	Zina

آی :	آتیقو	Aithk'ou
تیلکی :	هوتقان	Haunk'an
طاوشان :	تابه‌له‌آ	Thapelgh'à = (Thoula یازمه‌سندده)
قوش :	تاقیا	Thakhia
کوکرجین :	قوق آچیا	K'auk'atchia = (K'onteha یازمه‌سندده)
قارتال :	قوش	Gh'ousch = (Pourk-oui یازمه‌سندده)
صو :	اوصون	Ouçoun
شراب :	داراصو	Dara-çou
دکیز :	دانکه‌ز	Dankez = (Naour یازمه‌سندده)
ایرماق :	اولان صو	Oulan-çou = (Môran یازمه‌سندده)
قیلیج :	قولدون	Khôldou
یای :	نهمو	Nemou
اوق :	سه‌مو	Semou
قرال :	ملک	Mélik
پرنس :	نویین	Nouïn
پویوک پرنس :	ئەك آنوین	Ëk'anouïn
أرض :	ایل	Ël = (Irgan یازمه‌سندده دنیا)
کوک :	قوق او	K'ouk'o = ماوی
کونش :	ناران	Naran
آی :	سارا	Sara
ییلدیزلر :	ساغ آ [هودود]	Saragh'a = (Houdoud یازمه‌سندده)
آیدینلق :	اودور	Audour
کیجه :	سویینی	Souïni
یازیحی :	پی‌تیک‌چی	Pithik'tehi
[۸] شیطان :	پاراهور [ئەلب]	Par'ahour = elëb

اوزون مدت بزلره مجهول بووسا اودرجه وحشی کله‌لر، بالاخره طرفزدن بالمجبوریه اوکره نیلمشدر .

[۸] بولسته ، المزدده کی ائک اسکی موغول کله‌لری نمونه‌سی اولدیغندن عیناً نقل ایتدک (اصل مقاله موغولجه حرفله ده یازیلشده ، طبع امکانزلفندن اونلری - دیگر ارمیجه حرفلر کی - مع‌الاسف ترکه مجبور اولدق . مترجم) . موغولجه حرفله یازیلمايانلر ، « شمیت » و « قوواله‌سکی » ناک لغتلرنده بولونمايانلردر . بوکله‌لر در برقسیمی عریجه‌دن ، برقسیمی تورکجه‌دن ، و موسیو « ستایسلاس ژولیه‌ن » ه نظراً بردانه‌سی ده مانجوجه‌دن آلمه‌در . بش موغول کله‌سینی ده ینه بو طالمک معاوتی سایه‌سندده تعیین و تشیت ایده‌بیلیم .

سائر بوتون رؤسایه تقدم ایدن الك بويوك ارکان دولت شونلردر : اوردونك باش قوماندانی چارماغان نوین ؛ بوذات عین زمانده توزیع عدالتده وظیفه دار ایدی. معاونلری «ایسرار نوین» [۱] «غوطون نوین» Ghouton [۲]، «دوتون نوین» Douton ، اوردوی سوق و اداره ایدن «چاغاتای» که ملاحده طرفدن قتل ایدیلشدر. اونلرک داها برچوق سائر جزالری اولدینی کی اوردونك عددی ده نامتناهی ایدی .

سوریلی حکیم

§۱۷ بوتون مخلوقاتنک محافظه حیاتی ایستهین جناب حق ، لطف و کرمیه ، تاتارلر آراسنده اللهدن قورقارمتدین بر آدام توره تدی. اصلاً سوریلی اولوب «سیمه ئون» اسمنده اولان بو آدام «خاقانک باباسی» ویا «Rabban-Attha» عنوانی طاشیوردی. سری یا بجه Rabban حکیم atha بابا معنا سنه کلدیکنه کوره، بو، «حکیم بابا سیمه ئون» دیمکدی .

«سیمه ئون» خریستیانلرک بلا مرحمت قتل ایدیلدکرینی خبر آلتجه، خاقانک حضورینه چیقارق ، هیچ مقاومت کوسترمهین سلاحسز معصوم اهلینک بلا تفریق احما ایدیلمه سی ایچون اوردولرینه خطاباً بر امرنامه کوندرمه سنی کندیسندن طلب ایتدی . بو صورتله حرکت ایدلدیکی تقدیرده خریستیانلرک صادق تبعه اولاجقلمی تأمین ایتدی. خاقان ، مومی الیهی تلطفاته مستغرق ایتدکن صوکر ، باش قوماندانه تودیع ایدیلک اوزره اوکا تحریرات ویردی. بونده، سریانی حکیمک آرزولرینه توفیق حرکت اولونماسی امر ایدیلوردی. «سیمه ئون» وظیفه مأموره سنی ایفا ایچون حرکت ایتدی. خریستیانلرک امدادینه یتشدی . اونلری اولومدن ، اسارتدن قورتاردی . مسلمان شهرلنده بالخاصه «تبریز، ناخجوان» کیی اهللی بزلره تماماً خصومت کوسترن بویرلرده کلیسا انشا ایتدی . بو شهرلرده خریستیانلر علناً حیوانه بینمکه ، آمد وشد ایتمکه، کلیسالر انشاسنه جرأت ایده مزلردی . «سیمه ئون» صلیبار رکز ایدیله سنی، کیجه و کوندوز کلیسا چاکلرینک چالینمه سنی، اولولرک مراسم دینه ایله تدفینی طلب ایتدی . بونلره مخالفت ایدنلر اعدام ایدیله جکدی : کیمسه خاقانک بو او امرینه مخالفت ایده مه دیکی کی، تاتار عسکرلری سریانی حکیمه قارشى خاقانلری درجه سنده حرمت کوستریورلر، و کندیسنه دانیسمادن هیچ برایشه تشبث ایتمه یورلردی . سیمه ئونک بوتون وطنداشلری، تمغاسنی حاوی ورقه یی حامل اولنجه ، سر بستجه هر طرفه کیدوب

[۱] ویا «خایر ار نوین» (B یازمه سنه کوره) .

[۲] ویا «چورچون نوین» (B یازمه سنه کوره) .

کلپور و اجرای تجارت ایدیورلردی، اونک اسمندن استمداد ایدنه کیمسه طوقونامایوردی. تاتار جنرالری، دشمنلردن آلدقاری غنائمدن اوکاده بر حصه آیروب تقدیم ایدیورلردی. بو آدام طبعاً متواضع، ییمه و ایچمه سنده قناعتکار ایدی. آنجاق آقشاملری جزئی بر غذا آبردی. بویله جه جناب حق، «سیمه نون» واسطه سیله، اسارته کزهن ملتنی تسلی ایتدی. برچوق تاتارلری واقیز ایتدی. شتایان تقدیر حیاتی هر کسه درین بر حرمت و قورقون الهام ایدیوردی. شوسطرلری یازدیغ صیراده ارمنی تقویمه کوره ۶۹۰ (۲۰ کانون ثانی ۱۲۴۱-۱۹ کانون ثانی ۱۳۴۲) تاریخنده بولونویوردق. ارمینلرک قرالی برنجی هه توم [۱] ایدی. قرداشی جسور «سه مپاد Sempad» باش قومانداندی. پرنسار پرنسی، پدرلری «قونستانتهن» ایدی؛ سه نغره غوارک مقامی اشغال ایدن قاتولیقوص «هروم - غالا Hr'om-Gla» ده اقامت ایدن فضیلتی اختیار «قونستانتهن Constantin» ایدی. قرال هه تومک قردهشی «سینمور بازیل» پیسقوپوس و عینی زمانده قاتولیقوصک خلفیدی. آغو آنلرک قاتولیقوصی سینور نرسس Seigneur Nersès ایدی. حلیم، سلیم اولان بو آدام اوتاریخنده «میافور» [۲] سنجاغنده کائن قامیش مناسترنده اقامت ایدیوردی. یکنی «ژاق» باش پیسقوپوس ایدی. تاتار حاکمیتی جهانشمولدی. بن دخی اوصیراده تقریباً «قرق» یاشنده بولونویوردم.

(غاریبه: تئوروریزور بولیس) ك یفما ابره ایلمسی

§۱۸ ارمنی تقویمه کوره ۶۹۱ (۲۰ کانون ثانی ۱۲۴۱-۱۹ کانون ثانی ۱۲۴۲) - نه سی یاشنده خاقان کندی اوردولرینه بر امر نامه کوندرمش، و دیلی طوتولان باش قوماندان چارماغاندن انحالل ایدن مقامک، حسب الطالع، ضابطانندن [۳] «باچو - غورتچی» یه توجه ایتدیکنی بیلدیرمشدی. چونکه تاتارلر هر ایشلرینی فال ایله کورورلردی.

[۱] قرال برنجی هه توم - Hétoum، «کیلیکیالی سه مپاد» ک تاریخنه کوره ۱۲۲۶ دن ۱۲۷۰ تاریخنه قدر اجرای سلطنت ایتدی.

[۲] چامیجه کوره بو سنجاق قوقارق ولایتی داخلنده ایدی. اینجی جی Indjidji (اسکی ارمنستان، ص ۵۲۷ - ۵۲۸) تئیهن اوربه لیانی اشهاد ایدهرک، بوراسنی آرتساخ ولایتی ایله بولایتک اقسامدن بولونان «قارتمان سنجاغی» و «که غام کولی» سواحلی آراسنه ادخال ایدیور.

[۳] «دوسسون» ک «موغوللر تاریخی» کتابنده (۷نجی کتاب، ۲نجی فصل) بایجو Baïdjou تسمیه اولونمشدر.

«باچو-غورتچی»، وظائفی در عهد ایدر ایتمز، قومانداسنه تابع بوتون ملتاردن عسکر جمع ایتدی. وارمنستانک، سلطان رومک تحت حکمرانیسنده کی قسمی اوزرینه یورودی. «غارین» سنجاغنه واصل اولونجه، ایوم غارین تسمیه ایدیلن «ته ئودوزیوپولیس» شهرینی تحت محاصره یه آلدی؛ و تسلیم اولماری ایچون اهالی زدیینه مکمله مأمورلری کوندردی. محصورین بو تکلیفی قبول ایتمه دکن باشقا اونلری حقارتله قوغدیلر و سورلرک اوستنه چیقارق تاتارلره سب و شتم ایتمکه باشلادیلر. بونلر، صلح پرورانه تکلیفلرینک رد ایدلر کیفی کورونجه، سورک ییقلماسی اسبابی احضار ایچون جنراللردن امر آلدیلر. در حال فعالیتته کچوب برچوق مانجینیقلر وضع ایدهرک سوری ییقیدیلر. قلعه داخلنه کیره رک کیمسه یه امان ویرمکسزین کافه سنی قتل ایتدیلر. شهری یغما ایتدکن صوگرا آتشله دیلر. بوراسی بر چوق خریستیان اهالیدن باشقا، تاجیکلر، و انلره التحاق ایدن بر چوق حوالی خلقی ایله دولو ایدی. اوراده، بویوک کوچوک قطع لرده صایسز تورات و انجیل بولیدیلر. دشمنلر، پک قیمتی اولان بو کتابلری یاغما ایدوب تاتار اوردوسنده خدمت ایدن خریستیان عساکره دون فیئاتلره صاندیلر. بونلر او کتابلری بویوک بر مسرتله آلدیلر، وهر بری کندی مملکتنده کی کلیسا و مناسزلره هدیه ایتدیلر. دسپوط، پاپاس، چوچوق و قادین بر چوق أسیرلری آلرندن کلدیکی قدر تخلص ایتدیلر. واهرامک اوغلاری «پرس آواق» شهنشاه، آق بوغا» ایله «طوف Toph» ک [۱] اوغلی اولان و قلبنده الله قورقوسنی بولونان «غره غواردو قاتشه ن» [الله کندیلرندن راضی اولسون] و اوردولری بوتون اسیرلره حریتلری اعاده ایتدی. و اونلری ایسته دکلری یره کیتمکده سر بست بیر اقدی.

تاتارلر یالکیز «غارین» ی دکل، سلطان رومه عائد بر چوق سنجاقلری ده تحریب ایتدیلر. سلطان روم بو حاله چاره بولمقن عاجز ایدی؛ چونکه فرار ایدهرک تاتار قورقوسندن قاچوب بر یره کیزلنمشدی. حتی تولدیکی بیله ادعا اولونویوردی. بو آقیندن صوگرا، غنائمه یوکلی اولان تاتار اوردوسی، شوق و شادی ایچنده، کوزهل و منبت اولان «موغان» اوواسنده کی قیشلق قاراکانه قیش موسمنی کچیرمک اوزره عودت ایتدی.

سلطان روم ایله تاتارلر آراسنده کی محاربه

§۱۹ موغوللر، ارمنستان و آغوانی اووالر نده راحتجه قاراکاه قوردقلری صیر اده، «سلطان

[۱] B یازمه سنده «تووف Tov» ک اوغلی.

غياث الدين» (كېخسرو) ك ايلچىلىرى كلوب، تاجىكلار ك داد تارى و جهله، مغروران و تهديك. آميز سوزلر صرف ايتديلر؛ و: «شهرلر مزدن برى تخریب ايتمكه. سلطانمى مغلوب و قدرت و عظمتى كىم ايتدىك كىمى ظن ايدىورسكز! ...» ديديلر. و سلطانك بو سوزلرغى ده تبليغ ايتديلر: «شهرلر مك عددى غير قابل تعداددن. عسكرلر م ايسه صاعقله. بيتوب توكنمز. اوراده قال! بولونديغك يردى بى بكه، بالذات كلوب سكا مسلحاً اعاده. زيارت ايدىجكم.»

بوگا، بوكسك پرددن داها برچوق شيلر علاوه ايدمرك غرونلرغى كوسترديلر. ايلچى، متبوعنك، زوجهلرغى و اوردوسنى آلارق «موغان» اوواسنه كه جك قيشى كچيرمك ايجون كه جكنى سويله دى. بوسوزلر تاتارلر اوزرنده صبر سزاق علائى تولىد اتمه دى، هيچ بر جواب و يرمه ديلر؛ يالكز، باشلىرى بولونان باجو - نويين Batchou - Noin شو سوزلرله اکتفا ايتدى:

— «پك، مغروران سويله ديكز. مظفريت، اللهك موق ايدىجكى طرفه تجلى ايدىجكدر.» بويله ج، ايلچىلر متعاقباً كلوب تخرىكاتده بولونديلر سده، تاتارلر هيچ تلاش اتمه ديلر. و مبذول چاپيرلرغى حاوى مناطقه بار كيرلرغى اوتلامق اوزره از منستانه عون سيله كلن آدم لرغى ياواش ياواش طويلا ديلر. صوكرا، هر كون ياواش ياواش يورويه رك، سلطانك قرار كهنه دوغرى يوللانديلر. بوقرار كاه ارمنستانك بو پرنسه عائد قسمنده، «آسه چمان - غادوق Acetchman - Gadoug» [۱] تسميه اولونان كويدن اوزاق اولمايان مرحلده ايدى كه، پرنس برجم غفير ايله، قادينلرغى، او طه لقرى، آلتون كوموشلرغى، و الحاصل سلطنت مقامنه خاص اولان دبدبه وطننه ايله بوراده قرار قيلمشدى. بوتون بو غلبه لنى و اولانمق ذوق ايجون بسلنمش وحشى حيوانلرغى، برچوق بيلان، حتى كدى وفاربه و ارنبجه قدر برابرند سوروكه مشدى. فى الحقيقه بويله لكه، اوردوسنه، دشمندن هيچ قور قوسى اولما دىغنى كوسترمك ايسته يوردى.

بواشاده باش قوماندان «باجو: بايجو»، تاتارلرله مخصوص مهارت فوق العاده ايله، كندى عسكرلرغى مختلف قطعاه تفریق ايدىرك جسور ضابطلرغى توديع ايتدى؛ بونلر ك صفلى آر اسنه، مختلف يرلردن قوشوب كلن ياردمچى عسكرلرغى توزيع صورتيله، هر درلو خيانت احتمالى

[۱] آسه چان غادوق، يوقارى ارمنستان ايلتندى «غارين» ايله «نزه نقا» شهرلرغى آراسنده امتداد ايدن اوواده كاتندر.

برطرف ایدیلدی. بعده اڭجسوزلرینی سچوب ایلك خطه سوق ایتدی. تاتارلر سلطانه قارشیلادیلر. شنججه، اونی فراره مجبور ایتدیلر. بو پرنس، بوتون اشیاسنی یرلرنده ترك ایدهرک، جاتی زور قورتار ایلدی. تاتارلرده تعقیبنه قویولارق عسکرلرینی بلا مرهت قیلیجندن کچردیلر. سلطانك قرارگاهنه کیرنججه، پرنسك قاجش، اوردوسنك تماماً بوزغونه اوغرامش اولدیغنی کوردیلر؛ بونك اوزرینه تاتارلر شورایه بورایه داغیلارق برچوق محللری یاغما و تخریب ایتدیلر. برچوق آتون، کوموش، قیمتلی البسه، دوه، آت، قاطر، عظیم مقدارده حیوانات طوپلادقن صوکر «قاپادوکیا قیصریسی - Césarée de Capadoce» شهرینی محاصره یه کیتدیلر. بورانك اهلایسی تسلیم اولق ایسته مه دکلرندن شهری هجوم ایله ضبط ایتدیلر. ساکنلرینی قیلیجندن کچردیلر. بوتون ماملککرینی آله کچروب شهری چوله بکنزه تیدیلر. اورادن «سیواس - Sébaste» اوزرینه یوردیلر. اهلایسی هدیه لرله استقبالرینه چیدقنلرندن، بونلرک حیاتلرینی باغیشلادیلر؛ یالکز ثروتلرندن بر مقدار آملقه اکتفا ایتدیلر. بوراسنی حاکمیتلری آلتنه آلدقن و کندی ناملرینه اداره امور ایتمک اوزره مأمورلر تعیین ایتدکن صوکر چکیلدیلر. اورادن «ئزه نغا - Ezénga» شهری اوزرینه یوردیلر. بورایه هجوملرینی تکرارلادیلر. شدتلی وقتلی بر مقاومته تصادف ایدنججه، اهلایسنی حيله ایله شهرک سورلرندن چیقار ایلیمک ایچون، صلح تکلیف ایده جک کچی کوروندیلر. محاصره ده قالانلر امدادن محروم اولدقلرینی کورونججه، صلح تکلیفنه موافقت ایتدیلر. فقط تاتارلر درحال اوزرلرینه آتیلارق ارکک قادین هپسنی اولدوردیلر.

برقاچ ارکک چوجوق ایله قیزلری اسیر اولارق کوتوردیلر. بویله جه متعدد ایالتلری تخریب ایتدکن صوکر «Téphricé» شهری اوکنده کوزوکدیلر. بورانك اهلایسی هرهانکی بر مقاومتک امکانشز لغنی کوره رک طوعاً انقیاد ایتدیلر. تاتارلر یالکز ثروتلرینک بر قسمنی یاغما ایتدیلر؛ و باشقا بر ضرر ویرمه دن چکیلدیلر. مظفراً و غنیمتله یوکلی اولارق ارمنستانده کی و آغوانلر مملکتنده کی قیشلق قرارگاهلرینک یولنی طوتدیلر. تاتارلر بو آقینلرده هیچ برضا یغات ویزمه دکلرندن ایی برحاله ایدیلر. جناب حق بونلری اهلای اوزرینه بر آفت اولارق صالدرمشدی؛ تاتار اوردوسنده حرب ایدن خریشیانلر، کرک کیزی کرک آچقندن آچیغه برچوق اسیرلرک حریتلرینی اعاده ایتشلردی. بونلرک آراسنده پاپاس و راهب لرده بولونویوردی. بویوک پرنسلر «آواق»، «شاهنشاه»، «واهرام» و اوغلی «آق بوغا»، قاتشه نلی «جلال

حسن» و عسکرلری، جلالک تیزهسی ایله طوفک - Touph اوغلی «غره غوار» و سائر رؤسا: و عسکرلری، اسیرلره، قدرتلری یتدیگی قدر عین معامله ده بولوندیله .
 بووقایع، ارمنی تقویمنه کوره (۶۹۲) و میلادی تاریخه کوره (۲۰ کانون ثانی ۱۲۴۳ - ۱۹ کانون ثانی ۱۲۴۴) ده جریان ایتشد .

ارمنستانه قرالی له نوم راجرا آئی

§ ۲۰ بووقایع تحددت ایدکدن صوکر ا، « کیلیکیا » و وابعی قرالی اولان « هه توم - Hétoum » روم سلطاننک تانارل طرفندن مغلوب ایدلدیکنی کورونجه، اونلره محتمم هدایایی حامل ایلچیلر کوندرددی. مقصدی، تانارلره عرض انقیاد ایتک و اونلره صلح معاهده سی یا یتمق ایدی .
 ایلچیلر « بویوک قاپویه » کلنجه، « پرنس جلال » طرفندن، باچونویزه و چار ماغانک زوجه سی « هلتینا - khatoun - Eltina » خاتونه تقدیم ایدیلدی. « باچونویین » ایلچیلرک نه ایچون کلدکلرینی اوکره ندکدن و کتیر دکاری هدیه لری کوزدن کچیردکن صوکر ا، قرالک نزدینه التجا ایتش اولان سلطانک والده سی، زوجه سی و قیزی کندیلرینه تسلیم ایته سی طلب ایتدی. بوطلب قرال هه تومی پک کدرلندیردی؛ و: « اوغوم له تونی ایسته مه لرینی ترجیح ایده دم » دیدی . فقط اونلردن قورقدینی و جوابرد ویرسه بویوک فلا کتلی اوزرینه جاب ایده چکی ایچون، ایسترایسته مز، بو پرنسسلری اونلرک آینه تسلیم ایتدی. عین زمانده اونلری آلمغه کلنلره قارشى پک سمیح داوراندى. بونلرده عودتلرنده پرنسسلری قوماندانلری « باچو » یه و دیگر جنراللره تقدیم ایتدیلر. بونلر، پرنسسلری تحت تملکلرنده کورونجه، چوق زیاده ممنون اولدیلر. و قرالک آداملرینی التفاتلره مستغرق قیلدیلر؛ کرک کندیلرینه کرک آتلینه بوتون قیش مدتجه تعیینات تخصیص ایتدیلر. فی الحقیقه، ایلك بهارده « کیلیکیا » یه عودتلرنده اونلره رفاقت ایتک فکرنده ایدیلر. بوضورتله قرالک ایلچیلرله بردوستلق معاهده سی عقد ایتدیلر؛ و کندی دیلارنجه یازیلش اولان و « آل تمغا » [۱] نسیمه ایتدکلری بر نامه یی بو ایلچیلره تودیع ایتدیلر؛ سلطانه قارشى یکی بر تعرضده بولونمق ایچون ایلك بهارده قدر بکله دیلر

[۱] بویوک خانک مهرله و آلتون یالذبزه مهرلنمش بریارلیقدر .

کیلیکیاده لامپرونه Lamprôn برنی قونستانته عصیانہ ایبریور

§۲۱ «ایکنجی له تون» که حکمران اولدینی حوزة ممالکی ایچنده «لامپرون» [۱] تسمیه اولونان غیر قابل ضبط برقلعه واردی. بونک صاحبی اولان «هه توم» اسمنده کی پرنس، لئونه قارشی عصیان ایتدی. «له تون»، مکرر غیر تلبینه رغماً، اونی دائره اطاعته آلامادی. فقط، قارده شی «اوچنجی روپهن» که قیزی اوغلی اوشینه Öschin ویره جکنی وکندیسیله براتفاق عقد ایده جکنی وعد ایده رک، «هه توم» ی اغفال هه موفق اولدی. اونی اوغوللریله برابر یاقالادی. دورلو اشکنجه لرله اونلرک لندن قلعه لرینی آلدی. اورایه «قرالیچهلر قرالیچه سی» [۲] نامنی طاشییان والده سنی اقامه ایتدی. و بوراسنی عائله سنه عائد بر «خاص اpanage» کی محافظه ایده جکنی، عکس تقدیرده آفوروز اولنجی کوزه آلدیردیغنی تحریراً تثبیت ایندی؛ و: «بوراسنی هر هانکی برکیسمه یه ترک ایدر سه الملهک لعنی اوزریمه کلسون» دییه رک، قلعه یی خاندانه خاص اولارق حفظ ایتدی کندی کندینه عهد و پیمان ایتدی: «چونکه، دیوردی، دیوارلرینک رصانتنه کووه نهرک صاحب لری دائماً عصیان ایتدی». «له تون» وفات ایدوب قیزی «ایزابهل» یینه کچینه، پرنس لر پرنسی «قونستانته ن» فاتولیقوص «ژان اوخانس» و سائر کابرایله آ کلاشوب هنوز پک کنج اولان اوغلی «هه توم» ی، آنطا کیه پرنسنگ اوغلی اولوب محبسه آتیلش اولان «فیلیپ» که یینه، له تونک قیزی ایله تزویج ایده رک تخته اوپورتدی.

«قونستانته ن» «هه توم» ی اوغلی اولوب کندیسی کی «قونستانته ن» تسمیه اولونان قان برادرینک معاوتتی تأمین ایچون [۳]، عائله سنه خاص اولوق اوزره لامپرون Lamprôn قلعه سنی کندیسنه اعا. هه اوغلنک «ناقاتیر» لکنی [۴] عهده سنه نفویض ایتدی. فقط «قونستانته ن» برمدت

[۱] بوموقع بوکون «نیرون قلعه سی» اسمنی طاشیر؛ طرسوسک شمال غریپسنده وایکی کونک منسافه ده طوروس بوغازلرندن بری ایچنده در. بوقلعه، روم ایمراطورلغنه تابع هه تومییه پرنس لری عائله سنه عائد ایدی. بو پرنس لک منشأ و شجره لری حقتده «ارمنی تاریخی اوزرینه تدقیقات» نام اثرده تفصیلات بولونور.

[۲] ریتا (مارغربت)، هه تومییه پرنس لری عائله سنه منسوب باربارون سینوری «سه مپاط» که قیزدر. ایکنجی «له تون» که باباسی «سه ده فانه» ایله ازدواج ایتشدی.

[۳] «دولوریه» بوراده «بروسسه» یی تنقیداً برطاقم مطالعات درمیان ایدیورسنده ارمنی تاریخنگ تفرعانه عائد بولونان بوجه تلی ترک ایتدی (مترجم).

[۴] ایران «آرشاکیان» نی تقلیداً ارمنی سرایلرینه ادخال ایدیلش اولان بو «تاج کیدیرجی» مأموریتی حقتده «دولوریه» اوزون ایضاحانه کیریشمکده ایسه ده ترک ایتدی (مترجم).

صو کرا، پدربینک اعتیاداتنه توفیقاً، همشیره سنک اوغلی قرال «هه توم»ه اعلان عصیان ایتدی. قرالک باباسی «قونستانتهن»، بالذات قرال، بوتون غیرتلیرینه رغماً اونوی تأدیب ایده مه دیلر. عاصی، سلطان رومک مظاهر تندن قوت آلارق اطاعتسز لکده ثبات ایدینوردی. سلطان روم تاتارلر طرفندن فراره مجبور ایدیلنجه، قرال، «قونستانتهن»ک صیغیندی قلعه مستثنا اولق اوزره، «لامپرون» جوارنده کی کویلری دائرة اطاعته آلدی. بو پرنس، قراله ایلچیلر کونده روب صلح طلب ایتدی؛ و اوغولرینی، رهینه اولق و خدمتنده بولونق اوزره کوندرمکی وعد ایدوب، بوکا مقابل، قلعه بی محافظه ایچون کهدیسنه مساعده ویریله سنی شرط قیلدی. «هه توم» بوکا موافقت ایتمک ایسته مه دی. «قونستانتهن» تکلیفاتی ایکی اوچ دفعه تأکید ایتدی. قرال و اوغلی عین صورتله بوتکلیفاتی تکراررد ایتدیلر؛ بونک اوزرینه «قونستانتهن» ایقونومه [قونیه] کیتدی؛ و قرالک خصم جانی اولان سلطان رومک عسکرلرینی یانه آلوب، قرالک عسکرلری قرارگاهلرینه متفرق برحاله داغیلمش بولونقلری برآنده، بردنبره باصدیردی. «کیلیکیا» نک ایچریلرینه قدر کیردی. انتقام قصدیه برچوق کویلری و تاتارلری یاقوب بیقارق اها لیسنی اسیر و برچوق خریستیانلری قتل، اموالنی یغما ایتدی. بو فلاکتلره شاهد اولان قرال قوتلرینی طوپلادی؛ و بوکروهک اوزره رینه شیجیانه بر صورتده یورویهرک اونلری تماماً احما ایتدی. یا لکز متعرض، آنجاق برآوچ عسکرله قاجوب قور تولغه موفوق اولایلدی. قرال اونوی یدی دفعه بوزغونلغه اوغراتدی. مغلوب «قونستانتهن»، قلعه سنه صیغینارق برآدیم داها اوتیه چیقمغه جسارت ایده مه دی.

«داریم» قرال اولدی

§۲۲ خدعه و فکر ایجادیله مشهور اولان اوچیلر ملتی [تاتارلر] کورجستان قرالیچه سی «روصودان»ه، متعدد دفعه لر خبر کونده ره رک، یا گلوب کندیلرینی بولماسنی و یا خودکنج اوغلی «داوید»ی عساکر معاونه ایله کونده ره سنی مصرانه تکلیف ایتدیلر. فقط قرالیچه جزئی عسکر کوندرمکه اکتفا ایتدی. و اولجه اعزام ایتدیکی سفیر هنوز عودت ایتمه دیکندن، کندیسسی بالذات یانلرینه کیده میه چکنی، «ایوانه» نک اوغلی «آواق» واسطه سیله بیلدیردی. تاتارلر، قرالیچه نک دامادی [۱] اولان سلطان رومی مغلوب و برچوق شهرلرینی ضبط ایتدکن

[۱] «غیاث الدین»ک تزوج ایتدیکی پرنسس، روصودانک قیزی «تامار» ایدی.

صوگرا، بونک نزدینه «پرنس واهرام»ی کونده روبر عرض انقیاد ایتمه سنی تکلیف ایتدیلمه.
«واهرام» عودتبنده، قرالیچه نك قارده شی «جورجی-لاشا» نك اوغلنی برابرنده کتیردی. بونی
قرالیچه «روصودان»، قیزینك رفاقتنده اولارق، سلطان رومك یانه کونده رمشدی. بوندن
مقصدی، یکننك سلطان طرفندن قتل ایتدیریله سنی تأمین ایدی. چونکه، یکننك، بر جمعیت
فسادیه تشکیل ایدوب سلطنتی لندن آلاجغنی توهم ایدیوردی. سلطان روم بونی محبوس
اولارق یاننده بولوندیریوردی.

«واهرام» مرقومی قورتاردقندن صوگرا تاتارلره دیدی که: «بو قرالک اوغلیدر. تخته چیقماق
حق ایکن قرالیچه کندیسندن بو حق غصب ایتدی». تاتارلر، «روصودان»ه مخالفت ایتش
اولق ایچین، بو پرنسی حکمدار طانیدیلمه؛ وخریستیانلرک عادتجه تقدیس ایدیله سنی، واولجه
پدرینه تابع اولان رؤسانک کندیسنه تبعیت ایتمه لرینی، و مرکز سلطنتی ده فکیس Déph kis ده
تاسیس ایتمه سنی امر ایتدیلمه. جنرال رتبه سنده کی «آواق»، «زاقاره» نك اوغلی «شهنشاه»، «واهرام»
واوغلی «آق - بوغا» کی تاتارلرک خدمتنده بولونان اک معروف رؤساء، پرنسی «مهزکیتا»یه
Médzkhitha کوتوردکن صوگرا، کوزجستان قاتولیقوصنی چاغیروب اونی تقدیس ایتدیردیلمه.
اسمی «داوید» ایدی. خاله سی «روصودان» بونی خبر آلتجه بو پرنس کی «داوید» تسمیه اولونان
اوغلی ایله برابر «سوآنهت - آفهازهت» Souanèth Aphkhezèth ه قاچدی. جنرال
«باطو»یه ایلچیلر کونده ررک نفوذینک طانیلماسنی رجا ایتدی. بو جنرال، خانک اقرباسندن
اولوب روس ممالکینی، «دربند، اوسسهت» ی اشغال ایدن اوردونک قوماندانیدی [۱]؛
وخاندن صوگرا ایکنجی درجه صاحب نفوذ برآدامدی. «باطو» روصودانک «ده فکیس» ده
اقامت ایتمه سنه قرار ویردی. تاتارلر بوکاخالف ایتمه دیلمه. چونکه اوزمان خان هنوز تولمشدی.

آغوانلرک قاتولیقوصنی سفیر نرسه سن باب حکومته چاغیربیلر

§۲۳ تاتار اوردوسی «ارمنستان» و «آغوانیا» و والرنده قیشلادیغی برصیراده، یوقاریده بحث
کین سوریلی دوكتور، آغوانلر قاتولیقوصندن بحث ایدیلدیکنی ایشیدنجه، اونی «چارماغان» ک
زوجه سی «نه لئیناخاتون»ه طانیتمدی. بو قادین زوجنک دیلی طوتولدقندن صوگرا اداره امور ی آلتیه
آلمشدی. او، و بوجوارده کی خریستیانلرک رئیس روحانیسنک، کندی مقرر و حانیسنده،

[۱] «کیراغوس» موغول ایمپراطورلرینک عنواتنی بعضاً خان، بعضاً ده خاقان اولارق قیدایدیور.

اوزاقده یاشادیغنی ، تاتارلری زیارتیه کله دیکنی سویله دی . بونک اوزرینه تاتارلر کندیسنه سویله بر تبلیغده بولوندیله : « هرکس کلدیکی حالده یالکز سن بزى کورمه کلبورسک ؛ درحال کل . اکر کندى رضا کله کلز ایسه ک، سنی جبراً و حقارت آمیز بر صورتده کتیر تیرز . »

قانونیقوص [۱] ، میافور Miaphor سنجاغی داخلنده کی « قامیش » مناسترنده اقامت ایتدیکی ایچون ، « آواق » ک دائرۀ نفوذی آلتنده بولونویوردی . بناءً علیه ، بوسیا حتنه باشقا معنا ویریلیر قور قوسیه ، آواقدن مساعده آلمادن حرکت ایتمهک جسارت ایدمه دی . و خدمه سنه ، کندیسنی دعوتیه کلنره ، آواقک یانیه کیتدیکنی سویله مه لرینی تنبیه ایدوب ضاقلانندی . تاتارلر ، کله سی ایچون ایکنجی و اوچونجی دفعه خبر کونده زوب ته دیدلری آرتیدیلیر .

بو اثناده « آواق » عزیزمتنه مساعده ایتدیکندن ، « موغان » اوواستنده بولونان تاتار قراکاهنه یوللانندی . برابرنده اقتداری نسبتنده هدیه لر کورتورمکی ده اهال ایتمه دی . او اثناده سوریه لی دو قور « تبریز Touris » کیتمش بولوندیغندن قراکاهنه دکلدی . حکومت قاپوسنه مواصلتنده ، قانونیقوص ، نه لئینا خاتونک حضورینه چیقدی . و بونک طرفندن حسن قبول کوروب اعزاز و اکرام ایدیلدی . حتی « نه لئینا خاتون » مومی الهی اوصیراده اوغلی « بورانویین Bora nouin » ک [۲] ازدواجی مناسبتیه دوکونه دعوتلی بولونانک یوکسک رتبه لی امرانک باش طرفنه او طور تدی . اوغلی یوکسک رتبه ده بولونان « غوطون - نوین Gh'outoun - nouin » ک قیزیله اولندی ریرکن ، قیزی ده دیگر کذا یوکسک بر موقع اشغال ایدن « اوصور - نوین Ouçour - nouin » اسمنده کی ذاتک اوغله تزویج ایدیوردی . بناءً علیه بو دوکونلر شرفنه تاتارلر اجرای شادمانی ایدیورلردی . حتی پرنسس ، قانونیقوصه خطاباً : « تام زماننده کلدک ! » دیمش ، بریکه ده : « فی الحقیقه کلک ایچون بویه مسعود بر زمانی انتخاب ایتدم » جوابیه مقابله ده بولومشدی . پرنسس ، قانونیقوص و معینی ، هنوز مملکتلرندن کلن و خریستان اولان قرده شلری « ایساته غ - آغا Içategh - agha » ایله « ایقوقوز Ikockoz » ه تودیع ایدهرک ، کندیسنی دوکون حاضر لقلریله مشغول اولق اوزره یانلرندن آیریلندی .

[۱] آغوانلرک ۶۳ نجی قانونیقوصی « اوچونجی پرنسس » ، کیراغوصه نظراً ، ارمنی تقویمنه کوره ۶۸۴ دن (میلادی ۲۲ کانون نانی ۱۲۳۵-۲۱ کانون نانی ۱۲۳۶) ۷۱۰ سنه سنه (میلادی ۱۵ کانون نانی ۱۲۶۱-۱۴ کانون نانی ۱۲۶۲) ، وارطانه نظراً ایسه وفاقی یلی اولان ۷۱۱ سنه سنه قدر (میلادی ۱۵ کانون نانی ۱۲۶۲-۱۴ کانون نانی ۱۲۶۳) اومقامده قالدی [شاهخاتونی ، آچیا زین قاته دورالیله آراتات بش سنجاغنک تعریفی ، ج ۲ ، ص ۳۴۱-۳۴۲ ، آچیا زین طبعی ۱۸۴۲] .

[۲] B ال یازمه سنده « باصرانویین » یازیلیدر .

قاتوليقوص بونلر طرفندن هر درلو آثار احترامیه به مظهر اولدیغی کبی، پرنسس دخی، ایشارندن بر آراق قور تولنجه، کندیسنه هدیه لر وهیچ کیمسنه نك تعجیز ایتمه سی ایچون آل تمغار ویردیردی . عین زمانده محافظلق وظیفه سنی ایفا ایتمک اوزره بر تاتار - موغول تعیین ایتمدیردی . راهب بوسایه ده امنیتله « آغوانلر » مملکتته عودت ایتمدیگی کبی، دائره روحانیسی داخنده بر دور وقتیش یاپدی . حالبوکه، ظالم و خونخوار تاجیکلر عرفنک ایراث ایتمدیگی قورقو حسدیه، چوقدنبری، نه کندیسنی نه ده اسلافی بورالده کورونمکه جرأت ایده مه بورلردی . ایشته، قاتوليقوص، دائره روحانیسی داخنده کی آدم لرخی ده زیارت ایتمکدن سو کره، راحتجه، « خامیش Khamisch » مناسترنده کی اقامتگاهنه عودت ایتمدی .

تاتارلرک راس بوراغانه Vasbouragan مهرشده بریورن سبحانده ایتمه سی

۲۴ § تاتارلر ایکنجی سنه نك ابتدا سنده، «سلطان غیاث الدین» ی فراره اجبار ایتمکدن سو کره، پهنونیک Pénounik سنجاغنده کانن اخلاط Kélatn اوزره رینه بورودیلر . وبوشهری ضبط ایده رکه، آواک قیزقارده شی اولوب «ملک اشرف» کزوجه سی ایکن «اخلاط» شهرینه صاحب اولان «طامطاه» به اعاده ایتمیلر . وقتیه «طامطاه» ، خوارزم سلطانی «جلال الدین» طرفندن اسیر ایتمیش، سوکرده تاتارلرک الینه کچهرک سنه لرجه خاقانک نزدنده قالمشدی .

کورجستان قرالیجه سی «روصودان» طرفندن خان زدیته مأموراً کیدن «عمادالدوله» اورادن عودتنده، حکمدار دن، طامطایی برلکده کورتورمه سنه مساعدده ایتمه دی . خاقان بوکا مساعدده ایتمکله برابر، طامطایه ، ملک اشرفک زوجه سی ایکن النده بولونان بوتون املاک ده اعاده سی ایچون بر امرنامه ویردی . تاتارلر، به امری انفاذاً طامطایه اخلاط وجوار سنجاقلری اعاده ایتمیلر . بونی متعاقب سوریه مه زوپوتامیاسنک مختلف جهتلرینه، آمید [دیاربکر] ، نهدس [اورفه] ، نزیب Nisibe و شامپن Schamipn مملکتیه سائر برطاقم محللره هجوم ایتمیلر . فقط بو سفر کندیلری ایچون بر نتیجه ویرمه دی . زیرا هیچ بر مقاومت معروض قالمالرینه رغماً، یاز صیجاقلرینک تأثیریه برچوق آدم و حیوانلری هلاک اولدی . معناد قیشلاقلرینه عودت ایتمیلر . غارین یعنی «ته اودوزیوپولیس Théodosiopolis» شهرینک تکرار انشاسنی امر ایتمکدن، اوتیه به بری به داغیلمش ، صاقلانمش و یاخود آسارتدن کندیسنی قورتارایلمش اولان بورا اهالیسی طوپلانندی . بو شهرک دسپوتی

« سنپور سرکيس » ی چاغیردیله . « زاقاره » نك اوغلی پرنس « شهنشاه » اونى کتیردی : دسپوت کلیر کلز ، خراب برحاله بولونان شهرى اعمار قویولدیلر .

ارمنستانه قاتولیقوصى قونماتمه طرفندره تاسیس ایلین اعظم

§ ۲۵ ارمنستانى خراب ، اهاالیسى ویرکو مأمورلرینک و تاتار عسکرینک ظلمندن بی مجال کورن رئیس روحانی ، بوفلاکتله انسانلرک کناهلرینک سببیت ویردیکنی آکلادی . چونکه هرکس کندى هواسنده یاشامقین بشقه برشی دوشونمه یوردی . ازدواجک مقدس قانونلرینه تبعیت ایدن یوقدی . طبق دینسزلرکی ، عینی قاندىن [برپتندن اولان قاردهش ، اولادکی] کیمسهر یکدیگریله عقد ازدواج ایدیور ، هر ایسته بن کندى هوا ونفسنه تابع اولارق ، قاریسى راقوب خوشنه کیدن قادینى آلیوردی . اوروج طوتان یوقدی . بلاتفریق دینسزلرله مناسبتده بولونویورلردی . اُک فناسی شو ایدیکه : دسپوتلر پارا مقابلنده مقدس آیینی پایدیورلردی . چوجوقلر ، علنادوغرودوزکون سوزسویله مکندن عاجز جاھلر ، راهب وظیفه سنی ایفا ایدیورلردی . زانیلر ، سوء احوال صاحبی قادینلرله دوشوب قالقان کیمسهر ، مقدس وظیفه لر کوریورلردی . والحاصل بویوک کوچوک هرکس بوتون حقسنزلقلری ، هر درلو او یغونسز حرکتلری یاقمقندن چکنمیوردی . بوکی حالاتک اوکنه کچمکه مکلف اولان پاپاسلر بیله بوچیلغینجه حیاته اشتراک ایدیوردی . قاتولیقوص ، عالم وصاحب کیاست اولان وارطابهت « وارطان » [۱] معرفتیه احکام مذهبییه دأر برتجیرات عمومییه یازدیرمقده التزام سرعت ایتدی . بو « وارطان » مقامات مقدسه نی زیارت ایچون قدسه کیدوب عودتنده « کیلیکیا » یه قرال « هه توم » ی زیارته کلدیکنده قاتولیقوصک نزدینه کلشدی . قاتولیقوص بوملا قاندىن پک زیاده ممنون اولدی . وارطابتی یاننده اوزون مدت آلیقویدی . آرالرنده پک صیقی بر رابطه تأسس ایتدی . دأرهُ روحانیسى داخلنده کی رؤسای روحانییه نصایح لازمه ده بولونعق و تجیرات عمومییه یی تودیعی ایتمک اوزره ، معیتی افرادندن بعضیاریخی ترفیق ایده رک وارطابتی شهرلره ، قریه لره ، باشلیجه مناسترلره اعزام ایتدی . کندیسى اختیار اولدیغندن ، خریستیانلری احکام دینییه رعایتیه دعوت خصوصنده ، بوذاتی طرفندن وکیل تعیین ایتدیکنی اعلان ایتدی .

[۱] « پارت زهره پرت » لی اولان و « بویوک » لقبی آلان بو « وارطان » ، « که دینغ » مناسترلنده « کیراغوص » له برابر « ژان واناغان » ک نظارتی آلتنده تحصیل ایدنلردندی .

شرقی ارمنستانده کی نواجی بی دولاشان وارطابت ورفقاسی، زیارت ایتدکاری دهسپوت و سائر روحانیوندن، قاتولوقوصک تحریرات عمومیه سنده مندرج احکامه تماماً رعایت ایده جکلرینه دائر تحریری برر تعهدنامه طلب ایتدیلر؛ فقط هر درلو احتراصات نفسانیه ایله روحلری تفسخ ایتیش اولان بو کیمسه لر اشبو احکامی پک شدتلی بولدیلر . مع مافیله بونلری رد ایتمک جسارتی ده کوسترمه دکلرندن ، بو احکامی حسن تلقی ایدر کی کوروندیلر؛ و آلتنه امضالرینی آتدیلر . عکسی تقدیرده آفوروز ایدیلکه مستحق اولاجقلرینی تصدیق ایتدیلر . بزوجه آتی ذوات مطاوعت ایدنلر میاننده بولونویوردی :

«غارین» دسپوتی «سرکس»، «آنی» دسپوتی دیگر بر «سرکس»، قارص دسپوتی «ژاق»، «په چنی» دسپوتلری «واناغان» ایله «غره غووار»، هاغ-پاد Kagh'pad دسپوتی «حامازاسب»، و سائر محلاتک رؤسای روحانیه سی؛ «ساناهین»، که دیغ، هاواردزین، گه چاروس، هاووتس - ثار، آری و انق، اوچان و انق . ساغ موزان و انق، هور و موسی و انق مناسترلی؛ آغوانلر قاتولوقوصی «سینیور نرسس»، مشهور عالم «واناغان»، پرنس «آواق»، و دیگر رؤسا [۱]. وارطابت بتون بو موافقتنامه لری «هر و مغلا» ده بولونان قاتولوقوص قونستانته نه کتیردی؛ بودور و تفتیشدن صوکر «غایان» وادیسنه کچرک عینی اسمی طاشییمان قلعه نك قارشوسنده کائن مناسترینه عودت ایتدی . ودرسلرینه شتاب ایدن برچوق مریدلرینی ارشاده حصر نفس ایتدی. ایرتسی ییل یعنی ارمنی تقویمنه کوره ۶۹۶ سنه سنده [۱۹ کانون ثانی ۱۲۴۷ - ۱۸ کانون ثانی ۱۲۴۸] فضیلتکار قاتولوقوص «قونستانته» شرق کلیسالی رینه مختلف رنکارده تزینات، و آیین یاپیلیرکن کیمک ایچون پک قیمتدار البسه لر هدیله ایتدی؛ و بونلری معیتی افرادندن «ته بودوز» و داعتیله معروف مناسترلره کوندردی. جوار یوندن «سه ن تادده Saint Thaddée» نك مدفننه متعلق برتحریرات ارسال ایدوب جوار ولایتلرک بورایه وقف ایدیله سنی، و تعمیرینه «وارطابت ژوزهف» طرفندن باشلانوب تورکلرک و کورجیلرک آقینلری اثناسنده خراب اولان و اوزون زمانلر غیر مسکون قالان کلیسا رواقنک تکرار انشاسی ایچون بویوک بر مبلغک تخصیصنی توصیه ایتدی. «ژوزهف» یاز موسمنده «عزیز تادده» نك مزاری جوارنده اقامت ایدن «آق قوراغ نویین» اسمنده کی تاتار

[۱] «دولوریه»، آزارات حوالیسنده کی بو موقعلر حقتنده بعض ایضاحات ویریبورسه ده، برقسمنک حتی موقعی تمین ایدیله مین و موغول تاریخیه علاقه سی اولمایان بو ایضاحاتی ترک ایتدک (مترجم) .

جنرالنه مراجعتله، اشبوکلیسانک تطهیرینه مساعده ویریله سنی ایسته دی؛ و مناستری تکرار انشا ایدوب بورایه برچوق راهب طویلادی [۱]. بوتانار جنرالی، مناستری زیارت ایتمک ایسته یئرک، هر طرفدن کلوب کندی قطعاتی آراسندن کچمه لرینه مساعده ایتدی. زیارتچیلرک کیمسه طرفندن دوچار تجاوز اولماماسی ایچون پک شدتلی أمرلر ویردی. کندیمی دخی بالذات راهبره قارشی توجھکار ایدی. عسکرلرندن برچوغی، اوغولریخی قیزلریخی بومناستره کوتوروب واقیز ایتدیوریورلردی. شیطان چارپش برچوق کیمسه لر، خسته لر، ششفا یاب اولیوردی. افندمز خریستوسسک اسمی تکریم و تجیل ایله ذکر ایدیلیوردی. بوتون تاتار عسکری صلیب و کلیسایه خصم اولق شویله دورسون، بالعکس، حرمتکار بولونویور، هدیله تقدیم ایدیوردی. فی الحقیقه، مخالف بردینک غیرتیه متحسس دکلردی.

مواقفه طرفندره کلن برکو تخصیله راری

§ ۲۶ «خان قویوق Khan Koyouk» ایمپراطورلغک مرکزنده تاتار حکمداری اعلان اولونجه، کندی تحت حکمرانیسنده داغنیق برحاله بولونان اوردولری زدینه ویرکو جبات مأمورلری کونده روب عسکرلرینک اموالندن عشر؛ کدما مغلوب اولان فرس، تاجیک، تورک، آرمنی، کورجی، آغوانلردن جزیه طویلانماسنی امر ایتدی. بومأمورلر، تصورك فوقنده اولارق، پک غدار و حریص ایدیلر. حرص و مرهتسزک جهندن هپسنگ فوقنده اولان «آرغون Arghoun» اسمنده بریمی واردی. ایکنجیسی ده «بوغا Bougal» تسمیه اولونیوردی. بو «بوغا»، خلیفه «جعفر» ک [متوکل] دور سلطنتنده ارمنستانی استیلا ویرچوق ایالتلری تخریب ایدن «بوغا» دن بدتر ایدی [۲].

بو ایکنجی «بوغا» تاتار قرارگاهنه کلنجه، بونلرک ایلری کلنلرینک اقامتگاهنه کوروب هر

[۱] بو مشهور «عزیز ناده» مناستری، «واسبورغان» ایالتندن «آرداز» سنجاخی داخلنده، «ماسیس» یاخود «آرات» داغنگ جوارنده و جنوبی قسمنده کاشدر.

[۲] بوبرنجی بوغا، «ژان قاولیقوس»، «تهیه ن آسوکیک» و «طوماس آردزرونی» روایتلرینه نظراً «دوقوزنجی عصرده متوکل زماننده بغداد خلیفه لرینک خدمتنده بولونان تورک میلیس عسکری ضابطانندن ایدی. «بروسسه» نک موغولر استیلاسی تاریخچه سنده و Lebeau نک Histoire du Bas-empire تام کتابنک ۱۷۷ نجی جلدنده بزه تأمین ایتدیکنه نظراً، فرسلر طرفندن ارمنستان حاکمی تعیین ایدیلن، عین «بوغا» ایدی.

ایسته دیکي شیئی بلا مرحت آلوب کوتوریوردی . کیمسه ده آغزینی آچمه جسارت ایدمه یوردی . چونکه ، اطرافنه فرس وتاجیکلردن مرکب برچته طوپلامشدی که ، بوچته افرادی ، چاپولجینی ، ایشیدیلهمش بروحشته ایفا ایدیورلردی . فقط بالخاصه خصوصتلیخی خریستیانلره توجیه ایدیورلردی . تاتارلر «بوغا» نی ، جلال عنوانی آلان دیندار پرنس حسنه قارشى اغصاب ایتدیلر . « بوغا » ، مومی الیهی « بویوک قاپو » grande porte قارشوسنده یاقلادی . وبوتون رؤسانک حضورنده یامادق ادا وجفا بیراقلادی . غیر قابل ضبط اولان قلعه لری بیقیدردی . بو قلعه لردن بعضیلری عجمجه شو اسملری طاشیوردی : قویاخان Khoiakhan ، تەت Tét ، دزیرانا - قار Dzirana-kar [۱] . بو مستحکم موافعی او درجه شدتله تخریب ایتدی که ، بونلردن هیچ اثر بیه قالمامشدی . « حسن » ، آنجاق کلیتی آلتون ویرمک اولومدن قورتولابیادی . اک نفوذلی کیمسه لر بیه کندیسنه هیچ یاردیمده بولونامادیلر . چونکه « بوغا » بو وحشیانه حرکتلرله هر کسی تدھیش ایدیوردی . حسنه یایدیغنک عینی پرنس لر « آواق » ده تطیقه قالدیشدی . فقط رؤسانک باشلیجه لری کندیسنی کیفیتدن خبردار ایتدیلر و دیدیلر که : « قورقما ! .. بوتون عسکرلریکی طویلا واونی زیارته کیت . سنی یا قلامغه تشبث ایدرسه سن اونى یا قالا » . « آواق » بونصیحتی دیکه دی ؟ و مهم قوتلری مستصحباً کیدوب « بوغا » نی بولدی . « بوغا » بومنظره قارشوسنده قورقدی ؟ و آواقه دیدی که : « بو عسکر سوروسی نهدر ؟ خاقانه قارشى عصیانى ایتدک ؟ نی اولدیرمکه می کلدک ؟ » آواق ده : « - یاسن نه ایچون عجم اشراسندن مرکب بوچته نی طوپلادک ؟ سن خائانه کلدک . مقصدک بزی آله کچیرمکدر » جوابی ویردی . خیانتنک میدانه حیقیدیغنی کورهن « بوغا » ، او کامصلحانه برلسان قوللاندی . بونکله برابر تصورات خصمانه سنی موقع اجرا یه قویمق فرصتی کوزه تله یوردی . بو امیدى بسلرکن ، عدالت الهیه تجلی ایتدی ؛ بوغازنده حاصل اولان بر جریحه اونى تنفسدن منع ایدهرک بوغدی .

کورجستانه قرالمری فزانک یاتر کیم یورار

§۲۷ بودورده «کورجستان» اسارت منزله سنه سنه دوشمشدی . بر آزلدی قدرت و احتشام

[۱] Dzirana-kar و Tét قلعه لری خویاخاناپهرت Koiakhanapert جوارنده کائندر .

اولان بو قراللق، شیمدی، شرق [۱] تاتارلرینک بویوندروغی آلتندها کیلیوردی . بوتاتارلره چارماغانک و فاندنن سووکرا «باچونویین» طرفندن قوماندا ایدیلیوردی . کورجیلر ایسه بو صیراده قرالیچه «روصودان» طرفندن اداره ایدیلیوردی . بو قادین «سوآنهث Souaneth» ک غیرقابل وصول بر قسمنه التجا ایدوب صاقلانمشدی . بریسی شمال قسمنی اشغال ایدن وحکمدار اعظم اولان خانک یقین اقرباسی «باطو» طرفندن، دیکری ایسه ارمنستانده قوماندا ایدن «باچو» طرفندن اولمق اوزره ایکی جهتدن تاتار ایلچیلری گلشدی . بو ایلچیلر، قرالیچه نک کلوب اونلرک نفوذی آلتنده اجرای سلطنت ائمه سنی تبلیغ ایدیورلردی .

قرالیچه، کوزه بر قادین اولدیغندن، تجاوز ایدرلر قورقوسیه بوتاتارلرلرک هیج بریسنک نزدینه کئتمکک حسارت ائده مدهدی؛ و اوقت پک کنج بولونان اوغلی «داویدی» کندی برینه کوندرمکله اکتفایتدی . ذاتاً قرالیچه، تختی ده بو اوغله ترک ایش بولونویوردی . شرق مملکتلرنده و باچو نویینک اوردوسنده بولونوب قرالیچه نک کرک اولجه کرک اوزمان تحت اداره سنده کی بوتون مملکتلری ضبط ایش اولان رؤسا، قرالیچه نک کلکدن امتناع و آنجاق برینه اوغلی کوندرمکله اکتفایتدیکنی کورهرک، حدتارندن، اوغلی، سلطان روم «غیاث الدین» کوندردیله؛ و بونک نزدنده بولونان کورجستان قرالی و روصودانک قارده شی «لاشانک» اوغلی اولان دیکر «داوید» ی کتیرتدیله . بو «داوید» اولجه قرالیچه نک - غیاث الدینک زوجه سی اولان قیزینه ترفیقاً کوندردیکی - برادرزاده سی «داوید» ایدی . سلطان «غیاث الدین» ایسه بونی، قائم والده سی روصودانه قارشى سوء قصد ترتیب ایدوب سلطنتی ده الندن آلاماسی ایچون، حبسه طقمشدی .

تاتارلر بو «داوید» ی یانلرینه کتیرتدکنصو کرا، پدرینک مملکتلریخی کندیسنه اعاده ایتدیله . وقرالیتی تصدیق ایتدیرمک اوزره حکمدارلرینک نزدینه کوندردیله . بوندن سووکرا «روصودان» ه سریرا خبر خبر اوستنه کونده روبر طوعاً و یا کرهاً کله سنی امر ایتدیله . «باطو» یه کلنجه، اوده «روصودان» ک اوغلی خانک نزدینه دعوت ایدیوردی . قرالیچه بو متوالی فلاکتلردن متأثراً زه، ایچهرک بویله جه حیاتدن قورتولدی . براق دینی وصیتنامه ده، اوغلی

[۱] ارمنیلرک لساننده بو «شرق» ویا «شرقلی ملت» تعبیری، «بووک ارمنستان» دیمکدی . بوتعبیرده، ارمنیلرک اسکان ایتدکاری مملکتک روم ایمپراطورلغنه نظراً اولان وضعیتمندن ایلری کلیوردی . بوتعبیره، کوچوک ارمنستان پرنسلی اولان روپهنیه نلرک حاکمیتی زمانندن یعنی اون ایکنچی عصردن اولکی زمانلرده تصادف ایدیور دینه بیلیر .

«داوید» برکون اولوبده خانک یانندن عودت ایدرسه، حمایه سی آلتنه آلماسنی پرنس «آواق» دن رجا ایدیوردی .

خان، بونلرک یکدیگری متعاقباً تخته چیقمارینی، یعنی اولاک یا شلی سی اولان «جورجی لاشا» نک اوغلی «داوید» ک اجرای سلطنت ایدرک، وفاتنده، خاله زاده سی دیگر «داوید» ک اونی استخلاف ایتمه سی تسیب ایتدی. خان، کورجستان خزینته قرالیسی اوچ پارچیه تفریق ایله، کندیسنه، بایچیله میه جک قدر قیمتلی محتشم برتخت ایله مثل هیج بر حکمدارده کورولمه ین برتاج کونده ریله سنی ایسته دی. بوتاج، وقتیه ارمنستان ک ذی قدرت قرالی «تیریدات» ک باباسی «بویوک خسرو» ه عئدایدی؛ و اووقته قدر کورجستانده أمين بر محله حفظ ایدلمکده، و بابادن اوغله کورجستان قرالرینت انتقال ایتمکده ایدی. بو خزینده دها باشقا قیمتدار اشیا واردی که، خان بونلرکده تسلیمنی طلب ایتدی. قالان شیلرک ایکی پرنس آراسنده تقسیمنی ایسته دی. عودت لرنده «ایوانه» نک اوغلی آواق ک توسطیله بو قراری انفاذ ایتدیلر. «لاشا» نک اوغلی «داوید»، «دفکیس» ده اختیار اقامت ایتدی؛ دیگر «داوید» ایسه «سوآنه ث Souanêth» ی کندیسنه مقر اتخاذ ایتدی .

ارمنستانه اوردوسی باسه قوماندانی سربدار ایله سلطان غیاث الدینک اوغلی

خانک سراینه کیدیورلر

۲۸ § «کیلیکیا» ده اجرای سلطنت ایدن ارمنستان قرالی «هه توم»، قرده شی باش قوماندان «سه مپاد» ی کرانپاهدایا ایله خانک نزدینه اعزام ایتدی. «سه مپاد» اوزون برسیا حندن صو کراء، سالملاً محل مقصوده واصل و برچوق التفات لره نائل اولدی. عودتنده بوش دوئمده دی؛ وقتیه «قرال له تون» ه عئد ایکن بونک وفاتنده سلطان روم «علاء الدین» طرفندن ضبط ایدیلن برچوق یرلرک، قلعه لرک، خان طرفندن کندیسنه بخش واحسان ایدیلدیکنه دائر مصدق یار لیغری مستصحباً عودت ایتدی .

«سلطان غیاث الدین» بر برینه رقیب ایکی کنج [۱] اولادیر ا قارق وفات ایتدی. بونلردن

[۱] مؤلفک اوچ اولاد دیمه سی دها دوغرو اولوردی؛ بری کورجی پرنسی «تامار» دن دنیا یه کلن ایکنجی «علاء الدین کیقباد»، دیگر ایکی سی بروالده دن دوغان «عزال دین کیکا ووس» ایله «رکن الدین قلنج آرسلان» .

بری کیدوب خانی بولدی . و پدردن منتقل مملکتلری کندیسنه توجیه ایتدیردی ؛ ارمیلرک باش قوماندانی «سنه پاده» ایله برلکده «باچونوین» و سائر تاتار رؤساسنک یانه کیتدی . تاتارلر، خانک امرلرینی انفاذ ایتدیره بیلیمک و بو ایکی پرنسه توجیه اولونان مملکتلره داخل اولایلمه لرینی تأمین ایتمک ایچون ایجاب ایدن قوتلری ترفیق ایتدیلر . «هزه نغا Ezéngal» یه مواصلت ایدنجه، سلطان غیاث الدینک قارده شنک «آیا تلوغ» ده اجرای سلطنت ایدن روما امپراطوری «لاسقاریس» ک قیزیله تروج ایتدیکی، و کندیسنی بوسایه ده ایقونوم (قونیه) سلطانی نصب ایتدیردیکنی استخبار ایتدیلر . ایکی برادر دن ایکنجیسی [۱] «علائییه» [۲] بی اشغال ایدیوردی . یکی مواصلت ایدن پرنس داها ایلری یه کیتمکدن قورقدی ؛ و وقایهک نه صورتله نتیجه له نه چکنه انتظاراً «هزه نقا» ده توقف ایتدی .

تاتارلرک کورمستانمه ایقاع ایتدکلی قنائلر

§ ۲۹ مملکتمز بوتون دنیای قاصوب قاووران بو استیلار و یاغینلرک تأثیرات مخربه سندن بر آز قورتولمغه و قالقینمغه باشلادی، انسانلرک آلهدن زیاده تاتارلره کووه ندکلری، خودیین کورجی آکابرینک کندیلرینه مزین ، مکلف البسه تدارکی ایچون یغما حرصنه قایلار ق فقرای صومغه، کینوب قوشانوب، عیش و عشرته قویولدقلری برصیراده، جناب حق بونلری تدلیل ایدره ک حدلرینی بیلدیردی . بوندن اولکی فلاکتلردن متنبه اولمایانلر، کز زیاده معاونت و مظاهرت بکه دکلی کیمسه لرک، شیطانک اثر تشویقی اولارق کندی علیهلرینه حرکت ایتدکلرینی کوردیلر .

تاتار اوردوسی قوماندانلردن بعضیسنک آنی اولارق ویردکلری بر قرار موجهنجه

[۱] کیراغوصک بزه اسمنی سویله مه بوب یالکن سلطان غیاث الدینک برادری دیمکله اکتفا ایتدیکی شخصدن - بیلدیکه کوره - هیچ رمؤرخ طرفندن بحث ایدیله مشدر. «ایزنیق» ده [۱۲۰۶ - ۱۲۶۰] سنهلرینه قدر واستانبولک فرانقلر طرفندن اشغال ایدیلدیکی برصیراده اجرای سلطنت ایدن روم امپراطورلری شونلردر: «Théodore Lascaris» و اوچ «واتازمه سلر» که بونلر ده «اوچنجی ژان» «ایکنجی ته اودور» و «دردنجی ژان» در، بونلرک هبسه شرق مؤرخلری «لاسقاریس» نامنی ریریوردلر . تاریخلر نظر اعتباره آلینبرسه، غیاث الدینک قرده شنک (۱۲۲۲-۱۲۵۵) تاریخنه قدر اجرای سلطنت ایدن اوچنجی ژانک قیزیله ازدواج ایتدیکی استدلال اولونور .

[۲] آسیای صغرانک جنوب ساحلده قارامانده بر شمردر .

بوتون قطعات سلاحانوب حربه حاضر لاندیلر . مقصدلری، بوتون ارمنستان و کورجستان اهابلسنی - کندیلرینه مطیع اولمالرینه رغماً - تماماً احما ایتمک ایدی . بونک ایچونده، کویا کورجستان قرال واعیاننک عصیان ایدوب اوزلرینه یورومک ایسته مهلرینی سبب اولارق کوستریورلردی . کورجی وارمنیلرک بونیتده اولدقلرینی شووقعه دن استنتاج ایتمشلردی : کورجی رؤسای معیتلریله برلکده «ده فکینس»ه قرال لری داویدک زردینه کیتمشلردی : عیش ونوش اثناسنده شرابک تأثیریه قافالر دومانلانمش وهردرلو تمیز و محاکمه دن تجرد ایتمش بولوندیغندن آرالرده شویله برمحاوره کیمشدی : « بوقدر عظیم قوتلره مالک اولدیغمز حالده نچون بو حریفلرک بویوندروغی آلتنده بولونویوروز . هایدی! آکسزین اوزلرینه هجوم ایدرک زدن غصب ایتمکلی ماملکمزی استرداد ایدم ! »

ویوک پرنس «آواق» بوتکلیفی رد ایتدی . فقط بو ائنده اوراده حاضر بولونان تاتار عسکرلری کیفیتدن باشلرینی خبردار ایتدیلر . کورجی پرنسلرینک قطعاتی منسوب اولدقلری منطقه عودت ایدر ایتمز، تاتارلر، بحث ایتمکیمزکی، قتل عام حاضر لقلرینی یاپدیلر . زدرلنده بولونان کورجی رؤسای حبسه آتدیلر . اوزاقده کیلرهمه درحال کلهلرینی امر ایتدیلر . فقط مرحمت الهیه بواحما تصور اتنک تحقنه مساعده ویرمه دی؛ کورجیلر، ارمنیلر بوفلاکتدن یاقلرینی شو صورتله قورتارایلدیلر : تاتار اوردوسنه قوماندا ایدن «چاغانای»، آواق دوستی ایدی . مسلح تاتار قطعاتی آراسنه کیره رک دیدی که : « بزه اطاعت و نظامنامه رعایت و متبوعلرینه ویرکولرینی تأدیه ایدن کیمسه لری قتل ایتمک ایچون خاقانمزک امری یوقدر . بونلری احما ایدر سه کز سز مسئول اولورسکز ! » . بو ملاحظه اونلری فکر لرندن واز کیردی ؛ آواق و والده سی Khotchak و یاخود Koschak تاتارلرک یانه کیدوب اوغلنه کفیل اولدی . ویراز سوکرا اوغلنک کله جکنی وعد ایتدی . نته کیم او یله اولدی : بو پرنس درحال کلوب صداقتنی برچوق وسیله لرله اثبات ایتدی .

« قرال داوید» باشلیجه حکومتی ارکانیه عین صورتله کلدی . تاتارلر بونلرک هپسنک ال و آیقلرینی ایجه اییلرله صیقجه باغلا دیلر و عادتلری وجهه ارچ کون بوحالده بیراقدیلر . و برچوق حقارتلر ایدره رک کبر و عظمتلرینک واستقلال آرزولرینک جزاسنی چکدیردیلر . سوکرا فدیة نجات آلارک کندیلرینی سربست بیراقدیلر . آتلیرخه ده ضبط ایتدیلر . بونکله برابر کورجی ممالکنه هجوم، برچوق مناطق استیلا و عاصی اولانی ده اولمایانی ده بلا تفریق

ارکک وقادین برچوقلرینی قیل ، اکثریسنی اسپر ایتدیله . برخیلی چوجوقلری ده دره لره . یووارلادیله . بو وقایع ارمینی تقویمنه کوره (۶۹۸) ده ومیلادک (۱۸) کانون ثانی ۱۲۴۹ - ۱۷ کانون ثانی ۱۲۵۰) تاریخچر نده جریان ایتدی . بوجاد ثانی ، پرنسار پرنسی آواکک وفاتی . تعقیب ایتدی . Béghén-Tzahank ده پدیری «ایوانه» نک جزاری ایچنه کومدیله . پرنساک آواکک عموجه سی . شهنشاهک اوغلی اولان «زاقاره» یه ویریدی . چونکه آواکک اوغلی یوقدی . کوچوک یاشده بر قیزی ایله غیر مشروع براوغلی واردی . بوده هنوز پک کوچوکدی . آواکک قیز قارده شی بونک تربیه سنی اوزرینه آلدی . فقط بالآخره «زاقاره» بو چوجوغی اوندن آلاق آواکک زوجه سی « غنجه Kontsa » یه تودیع ایتدی .

باطونک اوغلی سارتاک Sartakh

§ ۳۰ بویوک جنرال «باطو» مناطق شمالیه ده بحر حزر وایتیل Athêl [وولغا] نه ری ساحلارینی کندیسنه مقر اتخاذا ایتدی . بونهرک ریوزنده امثالی یوقدر . چونکه : صولادینی بوز قیرلرک اوزرندن طبق ده کیز کیمی آقار . «باطو» کلیتی بر اوردو ایله قیچاغک واسع اوواسنی اشغال ایدیوردی . اوراده چادیرلر آلتنده قرارگاه قورمشلردی . کوچ ایدرکن بوجادیرلری بارکیر و اوکوز قوشولو یوک آرابه لر نده ، اوزون قافله لرله نقل ایدیورلردی . «باطو» پک زیاده نفوذ قازاندی وهیسنه تفوق ایتدی . کندیسنه تابع قیلدینی بوتون مناطق خلقنی خراجه باغلا دی . عائله سته منسوب پرنسار بو تفوق تصدیق وتسلیمده متفق ایدیلر .

ایچلرنده تخته چیقوب خان عنواتی آلا نلر ، بو خصوصه موافقتی استحصال مجبوریتنده ایدیلر . فی الحقیقه «کویوک» خان وفات ایدنجه ، خاندانی آراسنده اونی کیمک استخلاف ایده جکی مذاکره ایدیلش و بونرفک «باطو» یه ویا کندیسنک تنسیب ایده جکی ذاته توجهی تفر ایتدی . بولوندینی شمالی مناطق دن کلوب حکومتی اله آلماسی ایچون خبر کوندر دیله . متوفا خاقانه بر خلف کوسترمک اوزره ، اوردوسنک باشنده اوغلی «سارتاک Sartakh» ی بر اقارق ، حرکت ایتدی . محل مقصوده واصل اولونجه تخته چیقمادی . اورایه عائله سی اعضا سندن «مانغو Mangou» اسمنده بریسنی او طور تدی [۸]؛ و عسکرلری باشنه عودت ایتدی .

[۸] بویکینچی درجه ده [بطنده] عموجه زاده سی ایدی . چونکه «باطو» جنکیز خانک «جوجی» . قولندن طورونی ایدی ، «مانغو» ایسه «تولوی» قولندن جنکیز خانک طورونی ایدی .

اقرناسندن بعضاری بو انتخابی خوش کورمه دیلر. چونکه، یابالذات کندیسنگ استخلاف ایده جگنی و یا خود قویوقک «قوجا-خان Khodja-Han» اسمنده کی اوغلنک او مقامه کچه جگنی امید ایدیورلردی. اولانمونیتمزلسکلرینی اظهاره جسات ایده مه دیلر. فقط «باطو» کندی یوردینه چکیلیر چکیلمز، مانقو خانه قارشنی آچیقدن آچیغه عصیان اییدیلر. باطو، اقرناسندن ورؤسادن بر چوقلرینک اعدامنی امر اییدی. بونلرک آراسنده اَلْخِیْکَاتَا Eltchikata [۱]

اسمنده پک یوکسک بر موقع اشغال ایدن بریسی وار اییدی.

«قویوق خان» وقتیه بونی باچونویینک رینه شرق و ارمنستان تاتار اوردوسی جنرالی تعیین ایتمشدی. بو جنرال ایراندن کچرکن قویوق خانک وفات خبرینی آمشدی. کیمک اوکا خلف اولاجغنی آ کلامق او ره درحال اوراده دوروب بگله دی. کبر وعظمتندن دولایی کندیسینی سومهین شرق اوردوسی رؤسای، باطویه، بونک مانقو خان طانیق ایسته مهین امرا آراسنده اولدیغنی اخبار اییدیلر. بو جنرالی زنجیره باغلی ارلاروق باطونک حضورینه چیقاردیلر. اشکنجه آلتنده جان و یردی. بو آندن اعتباراً قرال، پرنس، تاجرلر و الحاصل اموالی غضب ایدیلمش و یا هر هانکی صورتله ضرر کورمش نه قدر آدام وارسه هپسی احقاق حق ایچون باطونک بزدینه شتاب اییدیلر.

«باطو»، حکومتلرندن، تاج و تختندن محروم قالان قرالره، اموال و املاکی، مقام ورتبه لری غضب ایدیلمش رؤسا و یا تجاره حقلرینی، تماماً اعاده صورتیه، عادلانه حرکت اییدی. کندیسینه مراجعت ایدن کیم اولورسه اولسون سیاناً معامله ایردی. احقاق حق اییدیکی کیمسه لره امضاسنی حاوی امرنامه لر ویزیردی. کیمسه یوکا مخالفت جرائنی کوستره مزیدی. «سارتاق» اسمنده براوغلی واردی. یوقاریده بچی کچن براوغلی خریستیان مریلر آلتنده تربیه ایدیلمشدی.

بو کنج پرنس بو یودیکی زمان خریستیانلغی قبول اییدی. تربیه سیله اشتغال ایدن سوریه لیلر طرفندن وافتیز ایدیلمش. کلیسایه و خریستیانلره چوق ایلک اییدی. پدیرینک رضاسیله بر امرنامه اصدار ایدوب کلیسای و پاپاسنری ویرکودن عفو اییدی. کلیسایه منسوب کیمسه لردن - هانکی ملته منسوب اولورسه اولسون - ویرکو. طلب ایدنلرک اعدام جزاسیله

[۱] موسیو دو-سونک کتابنده ilchikadaï: بو، ایراندکی موغول حاکی اییدی (ایکنجی

کتاب، فصل ۵) ، هاهه، آلتون اوردو تاریخی، ۱۳۵ و ۱۶۱

تجزیه ایدیه جکریخی اعلان ایتدی. عینی امتیازی جامعله و اماملرده قشمل ایتدی. بو علنی صحابته کووه نهرک رهبان، فیلسوفلر، ده سپوتیر اوکا مراجعت ایدیوردی. لو دخی بونلری خیرخواهانه فبول ایدیور وهر ایسته دکریخی پایدیوردی. «سارتاق» الله قورقوسیه مشبوع ایدی وداًمانده کلیسا خدمتی کورن بر چادیر طاشیردی.

کندیسی زیارته کلنلر آراسنده بویوک «پرنس حسن» ده وار ایدی. بوکا تکلیفسزجه «جلال» اسمنی ویرمشلردی. دیندار و متواضع اولان بو آدم ارمنی ملتندن ایدی. «سارتاق» کرک اوننی کرک اوکا رفاقت ایدن و سنی ایلرله مش اولدینی حالده چوجوق لقبی طاشیبیان «پرنس غره غوار»، «تسون»، «وارطابت مارق»، «ده سپوط غره غوار»ی دوستانه بر صورتده قبول ایتدی. جلالی پدرینک زدیینه مراسم احترامیه ایله ایصال ایتدی. سارناغک پدری، جلاله، تورکک و کورجیلر طرفندن ضبط ایدیلن «چاراپهرت، آغانه، غارغار» اسمنده کی مستحکم موقعلریخی اعاده ایتدی. آغو آنلر قاتولیقوصی «سنیور ترسنس» لهنده بریارلیغ استحصال ایدهرک مومالیهک تصر فنده بولونان بونون اموال و املاکنی ویرکودن معاف طوتدی. قاتولیقوصه دائره روحانیتنه تابع منطقه لرنده سر بستجه دولاشمق حقنی بخش ایتدی. کندیسنه هیچ بر صورتله ممانعتده بولونولماسی ایچون اوامر قطعیه ویردی. «جلال» بو ملاقاتدن ممنوناً عودت ایتدی. فقط بر مدت صوکر، مفرط مطالباتده بولونان ویرکو مأمورلری و «آرغون» طرفندن ازعاج ایدلیکی ایچون مانغو خانه مراجعت ایتدی. بو حکمدار (۱۸ کانون ثانی ۱۲۵۱ - ۱۷ کانون ثانی ۱۲۵۲) تاریخلری آراسنده یعنی ارمنی تقویمنه کوره (۷۰۰) تازیخنده تخنه چیقمشدی.

مانغو خانک امریلر بایه رده تحریر نفوس

§ ۳۱ ارمنی تقویمنه کوره ۷۰۳ [میلادی ۱۷ کانون ثانی ۱۲۵۴ - ۱۶ کانون ثانی ۱۲۵۵] تاریخنده «مانغو خان» و بویوک جنرال «باطو»، قومیسر اولارق، «آرغون Arghoun»ی تاتارلرک تحت اداره لرینه کچن مملکتلره کوندر دیلر. بو «آرغون» داهالوجه دخی «قویوق خان» طرفندن تکالیف خاقانیه مفتش عمومیسسی تعیین اولونمشدی. «باطو» نك معیتی ارکانندن K'oura - Agh'a یاخود Thôra - Agh'a اسمنده کی سرکرده ایله سائر بر چوق مأمورلرده بوکا رفاقت ایدیورلردی. بونلر، تاتار حاکمیتی آلتنده بولونان اهالینک تحریر

نفوسنه مأمور ایدیلشردی . وظیفه‌لری ایفا ایتک اوزره بوتون بو مناطق دولاشدیله . ارمنستانه، کورجستانه، آغوانلر مملکتنه و بونلره خوار منطقه واصل اولدیله . قادیلهر . مستتا اولق اوزره اون یاشندن یوقاری هر فردی صایوب قید ایتدیله . وهر برینه سعه حالندن فضله ویرکولر طرح و بونلرک تحصیلنده شدت کوستزدیله . اهالی سفالته دوشمکه باشلادی . ویرکو ویرمه‌ینلر زنجیره ووریلوب اشکنجه‌لره معروض بیراقیلوردی؛ ویاخود بورجلرینه مقابل اولدلرینک ضبط ایدلکلرینی کورریورلردی؛ صاقلانان کیمسه یاقالانوب اعدام ایدیلوردی . بومأمورلرک معتلرندده اسلام ایرانلیلردن مرکب برقوت بولونوبوردی . یرلی رؤساء شخصی استفاده‌لرینی تأمین ایچون، اهالینک جبر و تضیقنده، اتساختیره مظاهرتدن کبرو طور میوردی . بونلر کافی کلمیورمش کی ، شهرده کی اصناف ، کذا کوللرده بالیق آوجیلنی یاپانلر ، دمیر معدنلرینی ایشله‌تیلر ، دمیرچی و دیوارچی کی اصنافده ویرکویه تابع طوتولدیله . خلاصه کلام : بوتون منابع ثروتی قوروتدیله، یالکز کندیلری زبکین قالدیلر . [۱] Gogh'p طوز معدنلرینی و دیگر یرلرده کی معدنلری، تجارک آلتین، کوموش و ذی قیمت طاشلرینی مصادره ایدهرک بوتون مملکتلری بویه لکله سفالته دوشوردیلر . هر طرفدن این و اشتکا سسلری ایشیدیلیوردی . بوندن صورکرا هر سنه عینی مبلنی تحصیل ایچون مأمورلری ایفا ایتدیله . مع مافیه غایت زبکین بر آدم واردی که بوکا حسن معامله‌ده بولوندیله . Oumèg یاخود R'amég اسمنده کی بوتاجرہ بالذات « Acil » یعنی خیر صاحبی لقبی ویرمشلردی . اولجدهده بوآدمدن بر مناسبتله بحث ایتشدک . «غارین» شهری تاتارلر طرفندن یغما ایدیلکی زمان اوغللری Jean و Etienne اونی قورتارمشلردی . کورجستان قرالی اوکا «بابا» عنوانی ویرمشدی . کرک خان کرک سائر تاتار رؤسای طرفندن برچوق التفاتلره نائل اولمشدی . Argh'oun و معنی اریکانه پک قیمتدار هدیه‌لر تقدیم ایتدیکی ایچین بونلر طرفندن حرمتله معامله ایدیلدی . تاتار مأمورلری منسوبین روحانییه دایما آبی معامله ایتدیله . اونلردن هیچ بر ویرکو طلب ایتهدیلر . چونکه خانک امری بو مرکزده ایدی . صاروانک [۲] اوغللری Schnorhavor، Meguerditch، که هر ایکسی ده صولکدرجه زبکین و متفقاندن ایدیلر ، بونلرده عینی حسن معامله‌یه مظهر اولمشلردی .

[۱] Daik آیالتی داخنده Barkhar داغلرینک اتکینددر .

[۲] B مانوسه قریبسنده Darvan؛ فارسی وادیفی آکلادیلان بویکی کلنهک هر بری باشقه باشقه معناددر . سروان ، ساربان = دودجی ؛ درواز ، دربان = قپوچی دیمکدر .

دیندار ارمنستانه قرالی هه توم باطونک و مانغو خانک نزرینه [۱] کیر بیور .

§ ۳۲ «کیلیکیا» ده «سیس» شهرنده حکمران اولان قرال «هه توم» اوردو باش قوماندانی قارده شی «سه میاد» ی مقدماتی متدار هدیبه لری حامله قویوق خانک نزرینه کوندرمشدی. «سه میاد» بارلاق صورتده قبول ایدلکدن سوکرا، توجیه یارلیغریخی حامله عودت ایتدی. مانغو خان تخته جلوس ایتدیکی زمان، «خاقانک باباسی» عنوانی طاشییان و صایسز اوردولر به شمال طرفلرنده و بحر حزره دوکولن آتیل Ethil اسمنده کی بویوک نهرک ساحلرنده اقامت ایدن جنرال «باطو»، قرال هه تومه خبر کونده ره رک، هم کندیسینی هم ده مانغو خانکی کلوب زیارت ایتیه سی ایچون دعوت ایتدی .

«باطو» دن پک زیاده قورقان «هه توم» تبدیل قیافت ایدرک کیزلیجه حرکت ایتدی . چونکه، «هه توم» تاتارلرک متقی اولق حسینیله، قومشوسی تورکلرک حکمداری ساطان روم علاءالدینک خصومتی جلب ایتمشدی. سلطانک اراضیمی داخلندن سرعتله کچرک اون ایکی کونده قارص «Gars» ه واصل اولدی . شرق تاتار اوردوسی قوماندانی باجو نویینی وسائر امرا وارکانی زیارت ایدوب بونلر طرفندن مظهر احترام اولدق دن سوکرا، آراقادز- اوده ن Arakadz-Oden [۲] سنجاغنده Ar'a قارشو سنده وارته نیس کوبنده اصلا ارمنی اولان قورت Kourth اسمنده بر قوماندانک خانه سنده توقف ایتدی . بوراده باباسی برنسلر پرسی اختیار قونستانه نك Constantin تاتارلر ه تقدیم ایدیلک اوزره کونده ره چکی هدیه لری بکله دی [۳]. «هه توم» معینی طوپلایارق آغو آنلر مملکتنده «جورقلعه سی» دینان در بند قپوسنه، باطونک و اوغلی خریستیان سار تاقک قرار کهنه کیتدی . بوراده حسن قبول کوردی. باطو،

[۱] بوفصل بوندن اول ۱۸۳۵ تشرین اول تاریخنی دفترده انتشار ایتمشدی. فلاپروت Klapproth ك قولنه نظر آ، بو فصلی، کیراغوصک متن اصلیندن ژوزف توتولوف Joseph Toutouloff اسمنده بر ارمنی به تفایسده بولوندیغی صیراده رو-جه به نقل ایتدیردکن سوکرا کندیسینی ترجمه ایتش. اولدجه دوزرو یاپیلش اولان بو ترجمه برچوق نقصانلر، تناقضلر، معناسز اقلر عرض ایدیورکه، بونلر شهبه سز موسیو توتولوفه راجعدر ؛ یاخود الده کی یگانه قصورلی متندن ایلری کلسدر. بو ترجمه بی A ، B یازمه لرمله تدقیق و تصحیح ایتدم . عین زمانده فلاپروتک ، قرال هه تومک وسطی آسیاده کی سیاحتنده تعقیب ایتدیکی یولاره دائر یازدیغی نوظردن، کرذأرضک بوقسمی حقیقده یازیلش اک یکی اثرلردن Alex. de Humboldt ك ۱۸۴۳ ده پارسده طبع ایدیلن اوج جلدک «و-طی آسیا» اسمنده کی اثرلردن ، تدقیقاته کوره تصحیح واکال ایدرک ، استفاده ایتدم .

[۲] آرراد ایالتک شمال شرقی سنده در .

[۳] بوراده موغول تاریخندن زیاده ارمنی تاریخنی علاقه ایدن ایکی صیغه لک بر قسم ترک ایدیلشدر [مترجم].

قرالی، مانغو خانك نردینه بحرزرک ماوراسنده اوزون بر یولدن کوندردی. (۱۳ مایس). بو پرنسارک یانندن آریلان «هه توم» و معیتی «یایق Jaiik» نهرینی یولک اورتاسنه مصادف بر نقطه ده کچه بیلدیلر. «ایرتیش» نهرینی ده کچدکدن سوکرا «نایمانلر» مملکتنه داخل اولدیلر. بعده قارا خطایدن Kara Kihtaï و تاتارستاندن کچهرک ۱۳ ایلولده مانغو خانك قرارگاهنه داخل اولدیلر. اونی بوتون حشمتیه تخته جالس بولدیلر. «هه توم» هدیه لیرینی تقدیم ایتدی. «مانغو» کندیسنه امضاسیله موشح بریارلیغ تودیع ایتدی. بو برانده، هه توم و تبعه سی علمنده کیمسه طرفندن برتجاوزه بولونولماسی شدیداً امرایدیلوردی. بوتون کلیدسارک ویرکولردن معافیتنه دائر آیریجه بر فرمان داها وردی. هه توم، مانغونك یانندن ۱ تشرین ثانی تاریخنده آیرلادی؛ اوتوز کونده معیتیه برابر Gh'oumsgh'our ه بعده Ber-balekh، Bisch-balekh و وحشی انسانلرله مسکون قوملی بر اراضی یه کلیدیلر. بورا خلقی حال بهیمیتده ایدی. بو وحشیلرک آت مرکدن بویوک ییاض، سیاه قاطرلری قیزیل و سیاه رنگده بارکیرلری واردی. اورادن سوکرا ایسه ارمنیار شو یولی تعقیب ایتدیلر: یارلخ (آرلهخ)، قوللوغ، آنغاخ، جامبالغ [۱]، خوتافا Khouthaph'a [۲]، یانکی بالغ؛ سوکرا تورکستانه کچهرک، هه غوفروغ Ēgoph'rog [۳]، تینغابالغ، فولاد [۴] دن سوکرا «سوت دیکزی» نی مرور ایتدیلر؛ آلواآخ Aloualekh [۵] و ایلان بالغ [۶] ه واصل اولدیلر. «ایلان صوه»

[۱] «قلاپروت» ه کوره بوقلمه، «خالثار اوسینخه نور Khaltar Ousikhé nor» یاخود «بولقاتسی نور» کولنه دوکولن «سه نغ» نهری اوزرنده کی بوکونکی. «سه نغ Dzeng» و یاچینجه «Fung-jun-fou» قلمه سیدر.

[۲] قلاپروت: Khouthavia و یا khouthavia

[۳] B یازمه سنده: Ērgoph'roug

[۴] «فولاد» و یا «بولاد» شهری «سوت کول» جوازنده در.

[۵] تخمیناً «ایلی بالغ»، مسلمان محررلرینک «آمالغ» ی، «به غولوتی» نک «آرماله ققو Armalecco» سی، موغولجه «غولجا قوره Gouldja-Kouró» شهری که، «ایلی» نک یصاغ ساحلنده و «ایسیغ کول» ک شمال شرقیسنده در (قلاپروت، ماغازن آزیاتیک، جزؤ ۲، ص ۱۷۳، ۲۱۴، رتبه رک جغرافیاسنده آسیا قسمی، ج ۲، ص ۴۰۲، ۴۰۴، ۴۲۹؛ دوهم بولد، اورتا آسیا، ج ۳، ۳۹۵ - ۳۹۶).

[۶] یاخود ییلانلر شهری. بوشهر بوکون غیب اولمشدر. موقعنک «المالغ» جنوب غریسنده «چو» نک صول ساحلنه آقان «ایلان باش صو» - که ارمنی محررینک بحث ایتدیکی «ایلان صو» نهری اولتی ایجاب ایدر - جوازنده اولماسی تخمین ایدله بیلیر.

نهرینی و «طوروس» ك برقولی [۱] چكدكن صوكرا «تالاس» [۲] ه كلدیلر ؛ ومانغو خانك قاردهشی اولوب شرقه حاكم اولان «هولاكو» نك زدينه واصل اولدیلر. مؤخرآ غربدن شماله توجه ایدرك «قوچوچین» ه ، «بركند» ه ، «سوغولغان Sough'ough'an» ه ، «اوروسوغان Öroso'gh'an» ه ، «قای كند» ه ، «K'amots» یعنی «خوزاخ Khouzakh» ه ، «خهنتاخوئیر Khentakhouïr» ه ، «شهناخ Skhenakh» [۳] ویا «قارتجوخ Khartchakh» ه [۹] - كه بوراسی سلجوقیلرك منشأی اولوب «طوروس» دن باشلایه رقی «فارتچین Ph'artchin» ده بیتر - كلدیلر . اوراده «باطو» نك اوغلی اولوب «مانغو» خانك زدينه كیدن «سارتاق Sarthakh» ه التحاق و صیراسیه «سیغناق» [۵] ، بویوك برشهر اولان «ساوران» ، «قاراجوخ» ، «آصون Acsoun» ، «ساوری» ، «اوترار» ، «زورنوخ Zour'noukh» [۶] ، «تیزاغ» [۷] ، ونهایت اوتوز كونده «سمرقند» ه ، «سوری فول Sôriph'oul» ه ، «كرمینیه» یه [۸] ، «بخارا» یه اوغرادیلر . بویوك

[۱] «قلاپروت» بونلك اليوم «قوبخای Khoubakhaï» دینیان و «چو» حوضه سیله اوکا منصب اولان «خورخوطو Khorkhoto» نهرینی «تالاس» حوضه سندن آیران بویوك طاغیر اولدیغنی تخمین ابدیور .

[۲] «تالاس كول» ه آقان عین اسمده کی نهرك شمال ساحلنده كائن شهر .

[۳] B یازمه سنده و «قلاپروت» ده «Sengh'akh» .

[۴] بو ، قلاپروته كوره اليوم «طراز» ك شمالنده «قاراتاو» دینیلن طاغدركه ، اوندن «قارا صو» و «آتشیغان» نهرلری چیقار ؛ بوشهر بونلك آراسنده كائن اولوب ، «سیجون» شمالنده کی «ساوران» ك یوقاریسنده در .

[۵] B یازمه سنده «Sengh'an» ؛ بو ، «سیجون» ك صاغ ساحلنه دوکولان «موسقان Mouskan» اوزرنده کی «سغناق» شهریدر . سیجونك صاغ ساحلنه دوکولان «آرد» نهری اوزرنده کی «ساوران» صبران «شهری» ، «سغناق» ك غربنده کورونیور . «اوترار» ه قدر ذکر ایدیلن دیگر اوج موقع نیجه مجهولدر .

[۶] یاخود «زارنوخ» . «اوترار» ك آلتنده «سیجون» ك غرب ساحلنده .

[۷] یاخود «ده براق» . «ستروشته» ویا «اسروشته» مملکتنده و بناء علیه «زارنوخ» و سمرقند اووایی آراسنده برشهر .

[۸] سمرقند و بخارا آراسنده کی بویکی موقعدن معلوم اولایان ایکنجیسنك ماوراء النهرده کی «كرمینیه» شهری اولدیغنی تخمین اولونه بیلیر .

«جیحون» نهرینی مروردن صوگرا «مه‌رمه‌ن» [۱]، «سرخس»، خوراسانک قارشیسنده اولوب «روغاسدن R'ôgh'asdan» ده دینیلن «طوس» شهرلینه اوغرا دیلر. اورادن «مازندران» کیده‌رک «بسظام» ه، اورادن عراق عجمه، ملاحده حدودلری اوزرنده «اراغ Eragh'» ه، اوراده «نامغان» (دامغان) ه، بویوک بر شهر اولان «ری» ه، «قزوین» ه، «ابهر» ه، «زنکیان» ه، «میانه» یه کلدیله. اون ایکی کونده «تبریز» ه کلوب، یکریمی آلتی کونده «آراس» کنارلینه وصول واونی مرور ایتدیله. «سیسیان» ده «باطونویین» ه ملاقی اولدیله.

«باطونویین»، قرالی، وکیل براقدیغی خوجه‌نویینک یانسه کوندردی. چونکه کندیسسی اوردونک قسم کلیسنی آلوب، شرقه دوغرو ایلرله‌ین «هلاکو» یه قارشى چیقیوردی. قرال «هه‌توم» وارته‌نیس کوینده پرنس قورتک‌خانه‌سنه کلوب، اولجه، مانغوخانک ویردیکی مکتوب و براتلری اراز ایتک واوندن اوکا کوره لازم اولان امرلری آلمق اوزره جنرال باطویه اعزام ایتدیکی پاپاس بازیلک عودتته قدر بوراده بکله‌دی. کندیسسی زیارتته کان وارطابت و پاپاس وخریستیان سینورلرک زیارتلری قبول ایتدی. جمله‌سنه برچوق نصایحده بولوندی. کزدیکی رلر حقنده خیلی غریب شیلر حکایه ایتدی. از جمله دیدی که:

— خطایدن اوتده شویله برقیبله‌یه تصادف ایتدم. قادینلری عقلله متصف انسان شکلنده، ارککلر ایسه ملکات عقلیه‌دن محروم، ایری جثلی، قیللی ایدی. بونلر یوردلینه کیمسه‌یی صوقازلر. کرک قادین کرک ارکک هپسی اولادقلری حیوانلرله بسله‌نیرلر. بونلرله معامله‌ جنسیه‌ده بولونان قادینلردن ارککلر کوپکه دیشیلر ایسه قادینه بکزه‌یور. قوملق برآطه وارکه اوراده آغاچ شکلنده وچوق قیمتی برکیک یتیشیور. بوکا بالاق دیشی دیورلر. کییک بوینوزی کبی کسیدلیکی یردن بردیگری بیتیور. بوراده برچوق خطله‌ر وارکه اهاالیسی پت‌پرستدر. ساکیامونی تسمیه اولونان، کیلدن یاپیلمش هیکلرله طایارلر. سوزلرینه باقیلیرسه بو اوچ بیک سنه‌دنبری اللهدر. و اوتوز بش تومان سنه [برتومان = اون بیک دیمکدر] داها الوهیتی محافظه ایده‌جک، صوگرا غائب ایده‌جکدر. Maît éya تسمیه ایتدکلری بشقه براله داها واردرکه بونک نامنه بویوک منعبدلر ایچنده جسیم مقیاسده کیلدن هیکلر رکز ایدیورلر.

[۱] B یازمه‌سنده «مارمین». «فلاپروت» بوشهرک «مروالشاهان» اولماسی احتمالی ایلری سورویور. فقط بو، بوسبوتون قرضی برماهیتده‌در؛ محقق اولان، «مه‌رمه‌ن» ک بخارا - سرخس بولی اوزرنده بولونماسیدر.

ارکک، قادین، چوجوق اولسون، بوتون بو عرقک افرادی «تویین touïñ» اسمنی ویردکری پاپاسلردن مرکبدر. صاچ وصاللری مطروشدر. یمک خصوصنده اولسون، مناسبات جنسیهده اولسون اعتدالپروردلر. یکریمی یاشنده اوله نیرلر. اوتوز یاشنه قدر هفتهده اوچ کره، قرقنه قدر آیده اوچ کره، آلیسنه قدر سنهده اوچ دفعه قاریلرینه تهر ایدرلر. آلی بی کچجه هر درلو مناسبتی کسیرلر. «هه توم» بو وحشی اقوام خقنده بوراده ذکرینی لزومسز عد ایتدیکم داها بر چوق شیلر حکایه ایتدی. نهایت، مانغو خانک یانندن آیرلقدن سکر آئی صوکر، ارمنستانه عودت ایتدی (۱۷- کانون ثانی ۱۲۵۵ - ۱۶ کانون ثانی ۱۲۵۶).

رزمه نیر ضطه سنده قتالدر

§ ۳۳ ۷۰۵ ارمنی سنه سنک بدایتنده (۱۷ کانون ثانی ۱۲۵۶-۱۶ کانون ثانی ۱۲۵۷). شمال تانار اوردوسی قوماندانی اولان «باطو» وفات ایتدی. او ائناده اوغلی «سارتاق»، مانغو خانک یانه کیتمک ایچون پوله چیقمشدی. پدرینک وفاتی خبر آلدینی حالده، صوک وظیفه سنی ایفا ایتک اوزره، عودت ایتدی؛ یولنه دوام ایتدی. مانغو خان، سارتاگک بویه مسارعتله یانه کله سندن پک ممنون اولدی؛ استقباله چیقدی؛ پک زیاده حسن قبول کوستردی. وپدرینک حائر اولدینی جمله حقوق و امتیازاتی، نفوذ و اعتبارینی، رتبه و صلاحیتی اوغله توجیه ایتدی و کتبه سنه مساعده ایتدی. سارتاق ایله برابر قاتشهن Katchèn پرنسی دیندار «جلال» دخی کلشدی. مقصدی «اوزدیغان آرغون ösdigan Arghoun» ک باشنه غائله چیقاردیغی، ودا جیکلرک اغواسنه قاپیلارق اونو اولدیرمک ایسته دیکنی و پک مشکلاته جاتی قورتاره بیلدیکنی جهان حاکمه [مانغو خانه] آ کلامه دی.

«مانغو خان» بر پارلغله امارتتی کندیسنه توجیه ایتدی؛ و مستقل پرنس کی اداره حکومت حقنی بخش و هر درلو تجاوزدن مصونیتتی تأمین ایتدی. چونکه «سارتاق» اونو پک سه ویور و حقنده حرمت بسلیوردی. «سارتاق» مسلمان اولان عموجهلری «برکه Béréké»، «بارقاجار Barkadjar» طرفندن زهرله اولدورولدی. بو حادئه، خریستیانلر ایچون وبالخاصه «مانغو خان» ایله قاردهشی «هلاکو» ایچون پک زیاده تأثیری موجب اولدی.

بو وقایع تححدث ایتمزدن اول، تانار جنراللرینک کاپلری کلنی و خان مرتبه سنده بولونانی «هلاکو»، «باچونوین» قومانداسنده اولان شترق اوردوسنه، بوتون اشیاء و لوازماتی آلاق، ساکن

بولونقلری برلری یعنی موغان اوواسنی، اغوانلر مملکتی، ارمنستان و کورجستانی ترک ایدوب [۱] رومنلر طرفنه حکمه لینی، و بونلرک اشغال ایتدکلری منبت منطقه یه یرلشمه لینی امر ایتدی. فی الحقیقه «هلاکو» اویله معظم بر اوردو ایله کلشدی که «جیحون» نهرینی کچه بیلیمک ایچون همان همان بر آری زمان صرف ایتدی. دیگر طرفدن، هلاکونک اقر باسندن بعضیسی، کایتلی قوتلرله، باطو و سار تاغک اراضیسنه «در بند» ک بریکی قاپوسندن کیرمشلردی. بونلریو کسک رتبه لی کیمسه لر دی. بالاقا Balakal [۲]، توتار Toutar، قولی Kouli. بزونلری بالذات کوردک. بونلر جنکیز خانک طورونلری ایدی. بونلره «اللهک اوغلی» لقبی و یرییورلردی. آرابه لرله کچدکلری ایچون، یورو- دکلری یوللری تسویه ایدمه ک قابل مرور برحاله صوقیورلردی. آقین ایتدکلری زمان طویق بیلمز بر حرص ایله سیوب ایچهرک اهاالینک واریخی، بوغنی یاغما ایدوب باشلرینه بلا کسیمورلردی. خلق عادت اولوم درجه سنه کلشدی. داها اولجه «آرغون» ک طرح ایتدیکی Mali [۳] و Kharschouri [۴] دنیلن و یرکولردن ماعدا، هلاکو طرفسندن برده «thagh, ar» دینن شخصی و یرکو احداث ایدیلشدی. قیودات خاقانی ده اسمی محرر اولان هر شخص یوز رطل حنطه، الی رطل شراب، ایکی رطل پرنج، ایکی طوربا [۵]، ایکی ایپ، برکوموش سکه [۶]، براوق، برآت نعلی و یرمکه مکلف عداولوندینی کی، مأمورلره خوش کورونک ایچون تقسیم ایدله جک هدیه لر بو حسابدن خارج ایدی. بونلردن باشقا، هر یرکومی رأس حیواندن برأس، و یرکومی عدد کوموش سکه آلینیورلردی. بونلری و یرمه جک حالده بولونان کیمسه لر، و یرکوسنه مقابل اولادینک ضبط ایدله یکنی کورییورلردی. ایشته بومظالمه بویرلرک اهاالسی محو و پریشان اولمشدر.

[۱] ایقونیوم سلطانتک اراضیسی یعنی دیار روم.

[۲] بو اوج پرنس جوجی نک نسلدن ایدی. «بالاقا» اونک حفیدی، «توتار» حفیدینک اوغلی، «قولی» ده [جوجی نک اون درت اوغلنک اک بو بوکی اولان «اوردا Ourda» نک قونندن کلک اوزره] حفیدی ایدی.

[۳] «مالی» کله سنک، موفولجه «مواشی» معناسنه کلن «مال» دن آندینی و بناء علیه «مواشی» و یرکوسی» اولدینی ظن ایدیورم.

[۴] B یازمه سنده : Khaph'Schouri

[۵] B یازمه سنده : اوج طوربه

[۶] متنده «بیاض، آق» واردرکه، بکا برنوغ «کوموش سکه» معناسنده کوروندی. استانبول

ارمنیجه سنده حالا کوموش پارایه بوضورتله اسم و یریلدیکی واقعدر.

تاتارلرک هلاکودن قورقورلی اولماسه ایدی، یرلشدکری بویرلردن آریلمايه جقلردی. فقط امر موجبنجه، ایلری کیتیمک ایجاب ایدیوردی. بناء علیه روملره قارشو یوزیدیلر. مقاومت ایدیه جک برحاله بولونمايان سلطان، «علائییه» آطه سنه [۱] قاجدی. تاتارلر بحر محیطه [۲] قدار امتداد ایدین بو اراضیده ساکن بوتون نفوسی قیلیجدن کچیزدیلر. بوسفره ارمنستان قزالی «هه توم» دخی اشترک ایتدی. صو کرا، اثنای سفردره رفاقتنده بولوندی «باچونویین» کندیسینی بویوک بر قطعه عسکریه ایله کیلیکیاده کی اراضیسنه، سینه کوندردی. «هه توم» باچونویینه تقدیم ایتدیکی هیدایا ومعینه ویردیکی قوه عسکریه دن دولایی «هلاکو» طرفندن بر تقدیر نامه آلدی. جنکاور اولان «هلاکو» بوتون قوتلرینی طوپلایوب «ملاحده» نک بولوندینی خطیه دوغرو صارقدی؛ و عساکر خاقانیه نک سنه لردن بری تحت محاصره ده بولوندیردینی «آلاموت» Alamouth موقعی ضبط ایدوب بوتون استحکاماتی بیقیدردی. اسماعیلرک پرنسی علاءالدینک اوغولاری، پدرلرینی قتل ایتدکدن صو کرا، هلاکونک یانیه التجا ایتشلردی. «هلاکو» بوسفر بیتنجه، اوردوسنه و تاتار حاکمیتده کی بوتون ملتله، طوپلانوب «بغداد» اوزرینه یورومه لرینی امر ایتدی. ایرانیلرله سوریه لیلر آراسنده کائن بولونماسندن دولایی اورتامناسنه کابن بوبویوک «بغداد» شهری شمیدی به قدر تاتار استیلاسنه اوغرامامشدی. بوراسنی پایتخت اتخاد ایدن خلیفه (حضرت) محمد سلاله سندن ایدی. تورکرک، کوردلرک، ایرانیلرک و Elyméens لرک سلطانلری کی بوتون مسلمان سلطانلر، اونک نفوذینی طانیورلردی. اونک دینی قبول ایدن سلطانلر، کندیسنه، معاهده لردن باشقا اطاعت و حرمت رابطه لرینه مربوط ایدیلر. «باطو» نک اداره سنه تابع مناطقه کی قولی، بالاقا، توتا، قادا-خان [۳] کی ان نفوذلی رؤساء، خانه اولدینی قدر «هلاکو» یه ده حرمت و اطاعتله متحسس اولدقلرندن، بونک کوستردیکی تجمع محلنده کمال سرعتله اثبات وجود ایتدیلر.

بفرادک نخریبی

§۳۴ ارمنی تقویمنه کوره ۷۰۷ سنه سننده [۱۶ کانون تانی ۱۲۵۸-۱۵ کانون تانی ۱۲۵۹]

- [۱] بوراده مورخ خطا ایتدیر: «علائییه» آطه بکل، ساحله برقاغه در.
 [۲] وقتیه ده یازمش اولدینم وجهله ارمنیلر آق دکنره و بالخده آطه لر دکنر یله شمالی سوریه ساحلر نده کی قسمته بحر محیط آدینی ویررلر.

[۳] B یازمه سننده: Tchadagh'an

جهان حاکمی اولان بویوک حکمدار «مانغوخان»، صایسز بر اوردو و طوپلایوب جنوب شرقی استقامتنده پک اوزاقلرده ساکن Naïnkas [۱] نسیمه اولونان برملت اوزرینه یوردی . چونکه پک جنکاور اولوب بولوندی موقعت مناعتنه کوهن بوملت، سائرملترک و یردیکی خراجی و یرمه مک ایچون «مانغو» خانه اعلان غصیان ایتمشدی . بوملت بت پرست ایدی . اختیار اولان ابونلرینک دریلرینی یوزیور وات و کیکلرینی پیشیردک اکل ایدنیورلردی . بونلرک قفاطاسلرینی آلتونله قاپلایارق شراب قوپاسی کچی قوللاننیورلردی . دریلرینی شرابه طولدیروب طولوم کی استعمال ایدیورلردی . یالکز اولادوا حفاذ بوطلومدن شراب ایچمه بیلیر، وجدلرینک قضیبیلرینی امریک اولارق قوللانیرلردی . مانغوخان Naïnca لره هجوم ایدوب بونلری دائرة اطاعته آلدقند نصو کرا، مملکتنه عودتنده مهلاک بر خسته لغه یاقالانارق وقت ایتدی . قاردهشی «آریق-بوغا Arig-bouga» اونک مقامنه کچدی . بو ائشاده اوردو قوماندانی اولان «هلاکو»، ادارهسی آلتتنده بولونان ملترک هپسنه، داجیکلرک پایتختی اولان «بغداد» شهری اوزرینه یورومه لرینی امر ایتدی . بوراده اجرای سلطنت ایدن حکمدار، تورک، ایران و کوردظلمه سی کچی «سلطان» ویا «ملک» عنواتی طاشیا یوب «خلیفه» دیه یاد اولونوردی . «هلاکو» تاتارلره تابع بوتون ملترکده اشتراک ایتدیکی بویوک قوتلره یورودی . بواقلملرده کندیسینی حس ایتدیرن شدتلی صیجاقلردن توقی ایچون صوک بهاروقیش موسمنی انتخاب ایتمشدی .

رومنلرک مملکتلرینی استیلا ایتمش اولان «باچونویین»ه، قطعاتیله در حال کلوب «بغداد»ک اوزرندهمینی بولوندی «دجله» نهرینی کچمه سنی امر ایتدی . بوندن مقصدی، هیچ رکیسه نک قایق لره بینه رک پک مستحکم بر موقع اولان «بصره»یه وسائرلره قاچماسته امکان بیراقامق ایدی . بو امر در حال انفاذ ایدیلدی . تاتارلر قایقلردن برکوپری قوردیلر؛ نهرک برساحلندن دیگر ساحلنه قدر کچیدمحللرینی قانجبالره وتلارله تجهیز ایتدیلرکه کیمسه یوزره رک قورتیلا ماسون، و هجوم حادته سی ده هیچ بر طرفه شایع اولماسون .

او وقت «بغداد»ده بوتون غرور و اعتماد نفس ایله اجرای سلطنت ایدن خلیفه «المستعصم»،

[۱] B مانوسقریسنده Ankas و موغوللرجه Nankias ، Nankiad دیه یاد ایدیلن بومملکت، «Ssanag - Ssetsen» صحیفه ۲۱۰ ده و «تزمه القلوب» ده (Et. Quatremère ک رشیدالدین ترجمه سنده، رشیدالدینک حیاتی ۱۳۶-۱۳۷، نوطه ۱۵۵) «نکیاس» اولارق یازیلشد . بو، «مازی» یاخود «ماچین» اولوب اودورده «جنوی چین» معناسنه کلن بزکله در .

نهری محافظه ایدنلره قارشی، سرایی امراسندن «دوادر»ك [۱] قومانداسی آلتنده اولارق عظیم بروردو کونرددی . بووردو اولا تاتارلری مغلوب و تقریباً اوچ بیک نفرینی احیا ایتدی . « دوادر » ، آقشام، بلافتور، عیش ونوشه دالدی؛ و خلیفه یه کوندردیکی خبرده، دشمنزینی تهله دیکنی، وصاغ قالان جزئی برقسمی ده ایرتسی کونی احیا ایده بیکنی تبشیر ایدیوردی . فقط بو ائنده خدعه و فکر ایجاد ائله مشبوع تاتارلر کیجه یی استحضارات ایله و ته دن طیرناغه قدر سلا حلامقله کچیردیله . داجیکلرک اوردوسنی قوشا تدیله . شهنشاهك اوغلی پرنس «زاقاره» بوتاتارلر آراسنده بولونیوردی .

«هلاکو» عین زمانده شفق سوکرکن بغدادی محاصره ایتدی . هر برنفر، سورك کندی حصه سنه اصابت ایدن قسمنك تخریبیله مکلف ایدی . وهیچ برکیسه نك فرارینه میدان ویریله مه سی ایچون قطعی تنبها تده بولونولمشدی . جسور Brösch ی برمقدار عسکرله خلیفه نك زدینه اعزام ایده رك بونی انقیاده وکلوب خانك حضورنده کندیسنی خراجکذار اعلان ایتمک دعوت ایتدی .

ابتدا «خلیفه» یالانلر و تحقیر آمیز سوزلرله پیغمبرك علمداری و خاقان البحر والبرعنواتی حائر اولمقله مفتخر اولدیغنی سوبله دی؛ و: « سنجا ق شریف بوراده در . اونی صالالارسه م سز هیکز بوتون دنیا ایله برابر محو اولورسیکنز . سن برکوپك تورکسك ؛ نه دن سکا بویون اکوب خراج ویره جکشم » دیدی . «هلاکو» بو حقاترلر قارشیسندن حدت ایتمه دی . خلیفه یه یازدیغنی تخریراتده هیچ عظمت کوسترمه دی . یالکز « الله یاپدیغنی بیلیر » دیمکه اکتفا ایتدی . و سورك هدمنی امر ایتدی . محصورینك خارجه چیقاریلما سی خصوصنده کی امری ده تماماً یرینه کتیریلدی . شهر، عسکر و سکنه اصلیه ایله دولو ایدی . یدی . کون سورلرده نوبت بکه دیله ، بو ائنده نه اوق آتدیله ؛ نه ده قیلیجه ال اوزا تدیله . یدنجی کونی متعاقب، محصور أهالی صلح طلب ایتمک و امان دیله مک اوزره «هلاکو» نك یانه کیتدی . «هلاکو» بونلره ایلدیشلمه مه سنی امر ایتدی . بغدادك قابوسندن أهالی آقین آقین چیقسیور ، و سردارک زدینه شتاب

[۱] بو، کوچوک «دوادر مجاهد الدین آیبک» ایدی . کندیسی وفتح الدین ابن قوره ر» اردو کاهلرینی «جلوان» یولی اوزرنده ، «بعقوبه» و «باجنی» آراسنده تأسیس ایتمش ایدیله ؛ موغول پیشدار قطعاتی اوزرینه ایلروله دیله . دجه نك غربندن کلکده اولان بو قطعاته «صوغونجا ق Sougoundjak» قوماندا ایدیور ایدی (دوسسون ، موغوللر تاریخی، ۴ ، ۵ ، جلد ۳ ، صحیفه ۲۳۰)

ایدیوردی. «هلاکو» بو خلقی عسکرلرینه تقسیم ایتدی و شهردن اوزاغه کوتوروله رک اوراده باشقاری سز مه دن کیزلیجه اولدور و لمه لرینی امر ایتدی. بویله جه و نلرک هپسی احا ایدیلدی. در دنجی کونی بالذات خلیفه «مستعم» ایکی اوغلی و سرای اکا بر مامورینی دخی یاننده اولدینی حالده، واصل اولدی. «هلاکو» یه و تاتار رؤسانه تقدیم ایتک ایچون برابرنده کوموش، آلتون، عظیم مقدارده مجوهرات و قیمتدار البسه کتیرمشدی. «هلاکو» اوکا، اولا در حال کلوب عرض وجود ایده جک یرده کجیکدیکندن دولایی سرزنش ایتکله برابر، حرمت و تعظیمه معامله ایتدی. و صوکر ا دیدی که: «سن اللهم یسک، انسا میسک؟» خلیفه، جواباً: «بن اللهک قولیم، بر انسام.» دیدی. «هلاکو» سوزینه دوام ایتدی: «بکا سب ایتمکی، کویک دیه خطاب ایلمکی، و بکا ییه جک و ایچه جک برشی و یرمه مه یی سکا اللهم ی امر ایتدی؟ او یله ایسه اللهک کویکی اولان بن آج اولدیغمدن سنی پارالایاجغم» دیدی. و اونی کندی الیه اولدیریرکن شو سوزلری علاوه ایتدی: «بو وظیفه یی باشقاسنه بیراقایوب سنی کندی المله اولدیرمکنکم، سنک ایچون بر شرفدر» دیدی. مستعصمک اوغولارندن برینی ده کندی اوغلنه اولدیرتدی. ایکنجیسنی ده دجله نهرینه آتدیردی [۱]. (خلیفه دن بختله) دیدی که: «بر چوق قانک دوکوله سنه بو آدامک کبر و عظمتی سبیت و یردی. کیتسون، حساخی اللهه و یرسون. بزه کلنجه، بز بوندن مسئول اولما یز». خلیفه و اوغولارینی متعاقب اعیان بلده یی اولدورتدی. صوکر اده، سورلری محافظه ایدن عسکرلرینه، اورادن اینوب أهالی یی اک بو یوکنندن اک کوچوکنه قدر اولدورمه لرینی امر ایتدی. تاتارلر، حصادجیلرک باشقاری و اراقله ییچدکلری کچی، صایسز ارکک، قادین، چوجوق اولدور دیلر. قتل عام قرق کون سوردی. بو قصابلرک قوللری انسانلری بوغازلامقدن بیتاب دوشونجه، بقیه قالانلرک احساسی ایچون کندیلرینه آریجه اجرت و یرلیدی. بو صورتله هر کس بلا مرحت قیلیدجن کچیریلدی. «هلاکو» نک «دوقوز-خاتون» اسمنده کی ایلک حرمی خریستان [۱]. بونه آتیلیمق مسئله سنده، ارمنی متلرینه عائد بعض لسانی ایضاحاتده بولونان «دولوریه» دیورکه: محققدرکه خلیفه «مستعم» ک ایکنجی اوغلی «احمد»، باباسنک و بو یوک قارده شی «عبدالرحمن» ک قتلندن صوکر ا، یرتی کون اعدام اولونمشدر. «دوسسون» ده او قوندیغنه نظراً (۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹،

اولدىنغىدىن، بەغداددە ساڭگى خرىستىيان نىسپۇرىلارلە سائىر مۇتلەھ مەنسۇب دېگەر خرىستىيانلارنى بۇقتالدىن مەسۇن قالمالارنى ئىشلىتىشنى تەلەپ قىلدى. «ھالاكەت» بۇنىڭ جانومالارنى تەجەۋز ئىتتىرىمەدى. زىنكەن اولان وىر يۈزىندە مۇئالى بولۇنمايان بۇ مەمۇرە نىڭا - تەۋا ئىتتىكى مېھۇرات، آتۇن كۇمۇش، ئىنجى، قىمەتلى بىسە و سائىرە ئىسكەرىيە ياغما ئىتتىردى. «ھالاكەت» خەلق نىڭ خەزىنەلىرىنى كەندىنە ساقلادى. بۇ خەزىنەلەر اوقادار دولۇ ئىدى كە، اۈچ بىك دۈە يۈكى تۇتتى. بار كىر، قاپتىر و مەركەزلەر نەقل ئىدىلەردە آرىيە بىر كۈن تەشكىل ئىدىوردى.

خەزىنەلەرنى يىغىلى بولۇندىنى دېگەر مەزەلەر، ئىبارلەر كەنجە، «ھالاكەت» بۇنىڭ قاپۇلىنى مەھلە ئىدى. و مەخپەزەت ئىندە بولۇندىردى. بۇنىڭ ھەسنى قالدۇرمازدى. چۈنكى غەنىمەت كە عەزىمەت مەقدار دە ئىدى. بۇ شەھەر اسماعىلى «ابۇ جەفەر» تەرىپىدىن بىشۈز اۈن بىش سەنە اول تاسىس ئىدىلىشىدى (ارمەنى تەقۈمىنە كۈرە ۱۹۴ تارىخىندە؛ مىلادى ۲۴ مايس ۷۴۵-۲۳ مايس ۷۴۶). Ctésiphon كە جەنۇبىدە بابل Babylone شەھەردىن تەقربىن ئىدى كۈنلەك مەسافەدە دىگەر نەھرىنىڭ اۈستىدە ئىشلا ئىدىلىش اولان بۇ شەھەر، كە كەتتى مەخپەزەت ئىدىكى مەتجە، دۈمىق بىلمەز بىر سۇلۇك كە، بۇتۇن دىنلەك قاتنى ئىدى. فەقەت ارمەنى تەقۈمىنە كۈرە ۷۰۷ سەنەسەندە (مىلادى ۱۶ كەتۇن ئانى ۱۲۵۸ - ۱۵ كەتۇن ئانى ۱۲۵۹) تارىخىندە، بۇتۇن يۈتدەقلىرىنى اعادة ئىدى. ياپىدىنى قىتالار كە، دۈكەتتى قانلەك جەزاسىنى وىر مەككە جەناب حق كەتتىكەمەدى. تاجىكلار كە خەكىت ظالمانەسى آلتىۈز قىر قىسە دوام ئىدى. «بەغداد»، تەھزىز آىنكە ئىلك كۈنى ۲۰ «ناۋاسارت» بىر بازار ئىتتى [۴ شىباط] تارىخىندە سەبۇت ئىدى. بۇ وقايى، بالذات كۈزلىيە كۈردەن و قولاقلىرى ئىلە ئىشىدىن Brösch تەقىمە مەسۇف و سائىغەك اۈغلى «تەرسەن سەن» خەكايە ئىشەرد [۱].

مەرتىر وىزىلەك (مەنار قەبىلىسى)

§۳۵ «بەغداد» يەنە ئىدىلەك كەن سۈكرا، مەھار كەتۇلەندە «ھالاكەت» عەسكەرىنى تۇپۇلايۇب ئىكەنچى اۈغلى [۲] «چىز مۇت» نى «Dchiasmouth» سەراي باش مەنەنجىسى «ئىلىقىا نۈبىن»

[۱] «دولوزىيە» بەغداد كە سەبۇت تارىخىندە مەتۇ ئىدىر كەن، ارمەنى تەقۈمىنە مىلادى تەقۈمە آراسىدە كە مەطابقتە قەندە بەس مەطالەت يۈرۈتەرك سەنە كەبىسە نەك ۱۲۵۸ سەنەد كەل فەقەت ۱۲۵۶ سەنەسەنە تەسائۇف ئىتتىكى ئىباتەت چالشمش و «بروسسە» نەك بۇ خەسۇسە كە مەطالەتتىكى اۈزۈن اۈزۈن تەقەد ئىشەرد (مەترجم).
[۲] B مانۇ يازمەسەندە Dchiasmath، «دوسسۇن» تارىخىندە Yschmouth دەر.

ترفيق ايدەرك اوحوالى يى يغمما و تخريب ايچون «فرات» نهرى جوارلرينه برتيزهه كونده ريرگى كوندهردى . بونلر «مارتيرلر شهرى» ، تعبير ديكرله «ميا فارقين» يانندن كچر كن اهليسى اونلرى دعوت ، و اكر كنديلر يى راحت ييراقيرلسه تانارلره انقياد ايدە جكلر يى ، عسكرو و خراج ويره جكلر يى و عدايتديلر . فقط بوشهر ك تابع بولوندينى [۱] عادلى Adéliens سلاله سنه منسوب سلطان ، اهلينك بوتكليفنه اشتراك ايمەدى . كندى عسكرىنى طوپلايوب تانارلرى تعقيبه قويولدى ؛ برقاچنى اولدير دكدن سوكر اء شهره تحصن ايدەرك بوراسنى تحكيمه مدافعه يه صالح برشكه سوقدى ، تانارلر بوراده محاصره يه كائى قوت برقارق يولار ينه دوام ايتديلر ؛ «مهزو پوتاميا» يه دوغرو كيدەرك «فرات» نهرى جوار ينه كلديلر . برچوق غنائم الە ايتديلر ؛ سوكر اكرى دونوب محاصره قطعائى تقويه ايتديلر .

«هلاكو» يه «مارتير و پوليس» شهرينك مقاومتى بيلديرديلر . بوپرس «چغتاي» اسمندەكى جنرال ك قومانداسندە و خريستيان پرئسى حسنك رفاقتندە عظيم قوتلر كوندردى . و شهرى هر طرفدن قوشاتوب هيچ بر كسه نك كيروب چيقماسنه ميدان و يريله مەسنى امر ايتدى . بو ايكي جنرال مواصلتر نندە شهره شدتله هجوم ايتديلر .

مانجنيقلر و ديكر محاصره آلتلرى يرلشديرديلر . «مارتير و پوليس» شهرينك اورتاسندن كچن ايرماغك مجراسنى ده كيشديرديلر . بوكا رغماً مدافعه داها معدنانه اولدى . تانارلردن و اونلرله برلكدە محاصره ايدن خريستيانلردن برچوعى اولدى ؛ ايكي سنەدن فضله سورن بو محاصره نتيجه سندنە قحط بوتون شدتيله كندىنى كوستردى . خلق ، آچلقدن ، هر درلو حيواناتى ييمكه ، سوكرالرى انسان آتى ييمكه مجبور اولدى . آتى يينه جك عاجز وضعيف كيمسه لردە قالمايجه ، بابا اوغلى ، آنا قيزى پارالامغه ، دوست دوستنى ييمكه باشلادى . هر درلو انسانى شفقت حسلرى اورتادن قالقدى . بو مضايقه اثناسندە بر ليبردك انسان اتى ۷۸ تاههغان Tahégans ه [۲] ساتيلردى . كيت كيدە بو دخى بولونماز اولدى .

بو مدهش قحط يالكر شهر ك ايچندە دكل ، فقط جوار مناطقك بر چوغندەده حكمنى اجرا ايدىوردى . چونكه ، تانارلر ، عسكرنى بونلره بسلا تملك ايچون ، هر درلو جبر و قضيقدن

[۱] صلاح الدينك قاردهشى ، ملك العادلك يكنى ، ملك المظفر شهاب الدين غازينك اوغلى «ايوبلر» خانداننه منسوب «ملك الكامل ناصر الدين محمد» .

[۲] تقريباً عر بلرك ديتار ينه مقابلدر (دولور يه ، ارمنى قرونولوژيسنه عائد تدقيقلر ، ج ۱ ، بحث ۲ ، نوط ۲۱۶) .

گری دورمایورلردی . او سنه قیش پک شدتلی اولدیغندن هر طرفی قار قاپلامش ، برچوق کیمسه لر صوغوقدن هلاک اولمشدی . طبیعتاً مستحکم اولان صاسون Saçoun [۱] مملکتی ده پرنس «ساتون Satoun» ک توسطیه عرض انقیاد ایتمشدی . «هلاکو» نک بوجنکاور پزنسه پک زیاده توجهی واردی . حتی اونی یوکسک مقامله حیقارمقله قالمایوب Saçoun سنجاغنی ده اوکا بخش ایتمشدی . فقط بالاخره تاتارلر عهدلرینی نقض ایدرک بورانک اهاالیسنی ده قتل عام ایتدیله . قحط «مارتیرو پولیس» خلقنی تماماً ایتدکن صوکرآ ، تاتارلر اورایه کیردیله ؛ و آچلقدن پنتاب بولدقلری زاوالیلری ده اولدوردیلر . سلطان ایله قارده شنی صاغ اولارق «هلاکو» نک یانه کوتوردیلر . «هلاکو» ، دوکوان بوقدار قانک مسببی اولدقنرندن دولایی ، ایکیسینی ده بوغاز لاتدی . شهر داخندنه کی کایسارله سائر مقدسات تحریب و یاغمدان مصون قالدی . «مارتیرو پولیس» ، ارمنی تقویمنه نظراً (۷۰۹) ده (۱۶ کانون ثانی ۱۲۶۰-۱۴ کانون ثانی ۱۲۶۱) ده ضبط اولوندی .

مزرپوتامبار Coelésyrie ده وقوع بولاره حادثات

§ ۳۶ بویوک «هلاکو» یکیدن عسکرنی طوبلادی ؛ سوریه ده دوغرو ، «حلب ، شام ، حوران آمد ، اورفه» اوزرینه یوزیدی . حلبک محاصره سنی بالذات کندیسبی اداره ایتدی . قدس فاتحی «یوسف صلاح الدین ایوبی» [۲] سالله سنندن اولان بلده نک حاکی ، تسلیم تکلیفنی رد ایدرک مقاومتیه حاضر لاندی ؛ و شهرک قاپولرینی قاپایوب شدتله محاربه یه باشلادی . بو ائنده «هلاکو» حلبی برباشدن برباشه قوشا تدی . برقاچ کون طرفنده جبراً ضبط ایتدی . تاتارلر اهاالی بی قتل عامه باشلانجه ، قلعه ده تحصن ایدن سلطان ایله معینی عرض مطاوعتله «هلاکو» نک غضبنی تسکینه چالشدیلر . «هلاکو» قتالی طور دیردی . شهر خلقی انقیاد ایدرک خراج و یرمکه راضی اولدی . «هلاکو» بونک اوزه رینه شامه دوغری ایلرله دی . اهاالی برچوق قیمتدار هدیه لرله استقباله چیقدیله . تاتار پرنسی بونلری حسن قبول ایتدی ؛ و کندی قوانین و نظاماته تابع قیلدی . «حص ، حما» وداها برچوق موافی ضبط ایتدی . «ماردین» ده قطعات کوندردی .

[۱] حلب ، اووقت ، صلاح الدینک سالله سنندن کلن معظم تور انشاهک قومانداننده ایدی . بو شهر ، شام و همان بوتون سوریه بی بد حکمنده طوتان ایوبیلردن ملک الناصر صلاح الدین یوسفک تحت حاکیئنده ایدی .

[۲] Saçoun ک شکل عامیانه سیدر . ارمنی مه زوپوتامیاسنک شالنده «آغه چتیق» ایلتنده طاغلق بر سنجاقدر .

مستحکم بر موقع اولدیغندن بوراسی کوچلکله ضبط ایدیلدی. برچوق گونلردن سوگرا، تاتارلر، یولجیلرک باشنه بلاکیسلن چاولجیلردن مرکب برجه یی اخی ایتدیلر. Djagh'ari ویا Gh'adjari تسمیه اولونان واصلاً تورک اولان بو اشیقا، چوق مقدارده وتماماً مستقل ایدیلر. صیق اورمانلر ایچنده صارپ موقعلرده تحصن ایدوب یاشایورلردی. هر طرفدن طویلاشمس بوکروه، بالخاصه خریستیانلره مسلط اولویوردی. تاتارلر بونلردن برچوغی اولدیردیلر؛ داها زیاده سنی ده اسیر ایتدیلر. «هلا کو» احوالی یی محافظه ایچون بکرمی بیک نفر براقوب قیشی Hémian اوواسنده کچیرمک اوزره اورادن حرکت ایتدی. بو ائنده مصر سلطانی «قوتوز Kotouz» بوبوک بر اوردو ایله «هلا کو» نک براقدیغی قوه محافظه یقارشی هجوم ایتدی. بو قطعه یه، یوکسک زبلی بر ضابط اولان خریستیان دینه سالک و Naïman ملتته منسوب «کیت - بوغا Kith-Bouga» قوماندا ایدیوردی. قهرمانجه چار پیدیشینه ده، مصر لیلر عددجه پک فائق اولدیغندن مغلوب، ومعیتله برابر مقتول دوشدی. بو حرکات Thabor داغنگ اتکنده جریان ایتدی. «کیت - بوغا» ایله حربه اشتراک ایدن برچوق ارمنی وکورجی عسکرلری ده و آراده محو اولدی. بوهزیمت ارمنی تقویمته کوره «۷۰۹» ده (۱۶ کانون ثانی ۱۲۶۰ - ۱۴ کانون ثانی ۱۲۶۱) ده وقوعه کلدی.

دیندار پرنس بهرلک رفائی

§۳۷ تاتارلرک تابعیتنده اجرای سلطنت ایدن «لاشا» نک Lascha اوغلی کورجستان قرالی «داوید»، تبعه سندن کرک بویوکنه کرک کوچوکنه طاقتلرینک فوقنده ویرکوز و پلامق ایچون یاپیلان غیرقابل تحمل هر نوع مظالم واعتسافدن اوساندى. تاج و تختی و بوتون واری یوغنی ترک ایدرک، مملکتی اولان «ده فکیس» شهرندن چیقوب «سو آنهت» ک صعب المرور اقسامنه، ایچ «آبخازستان Aph'ghazie» قاچدی. ملحقانک سینورلری ده اوکارفاقت ایدیوردی. چونکه، سولوک کی قائم بیلیمین تاتارلرک ایسته مکدن کری دورمادقلری باره و سائر یی تدارک ایچون اله آوجوده نه وارسه کاملاً صائدقلری، مملکتلرینی ترهین ایتدکلی حالده، بونلرک حرص و طمعنی اطمین ممکن اولامادیغنی کوره رک قرالاری کی ترک دارو دیاره مجبور قالمشردی. قرال نه زوجه سنی قرالیچه «غنجه» یی، نه ده یکی دوغمش اولان اوغلی «دیتری» یی یاننده کوتوره مه دی. یالکیز، بویوک اوغلی «جورجی» برابرنده بولونویوردی. بو ائنده بویوک والی «آرعون» قرالی اله کچیرمک ایچون عظیم قوتلرله تعقیبه قویولدی. اوکا بیتشمه یجه،

«کورجستان»ه کوروب برچوق ولایتاری استیلا، اها ایسنی قسماً قتل قسماً اسیر ایتدی . پک مشهور اولان و کورجی قرالدرینک مدفلرینی احتوا ایدن Gélath-کلیسا و مناسترینی کوکندن بیقیدی . قاتولوقوصک مقری اولان « آدزغور » Adzgh'or . شهرزی ده عینی عاقبتیه اوغزادی [۱] . فقط بر آلائی کورجی سواریمی آنسزین ظهور ایدوب، آرغونک برچوق عسکرینی احما ایتدی . درتیوز کشیدن مرکب اولان بو کورجیلر سالماً یرلرینه دوندیلر . بوهریمندن کوزی ییلان « آرغون »، آرتق کورجیلری تعقیب ایتمک جسارتی کوسترهمه دی؛ «هلاکو» نک یانه عودت ایتدی . وذهننده برشیطنت قورارق، داهای مکلف اولدقلری ویرکولری ویرمه دکلری بهانه سیله، کورجستان قرالچیجه سی «غنجه» ایله قیزی، بویوک پرنس شاهنشاهی، «قانشه»-سنیوری «جلال حسن»ی، وداها برچوقلرینی حبسه طیقیدی . بونلر، آنجاق عظیم مبالغ ویرهرک جانلرینی قورتارایلدیلر .

الکزیاده اشکنجه چکن، دیندار، فضیلتکار «پرنس جلال» اولدی . «آرغون» کندیسندن طاقتنک فوقنده پارالر ایسته دی . بوینه و آیاقلرینه زنجیر طاقیدردی . بوکا بویله معامله ایتمه سنک سنبی، جلالک خریستیان و دیندار اولماسی ایدی . برون مسلمانلر اونک غلیهنده ایدی ؛ و : « بو، بزم دیمزک ، قانونمزک اک بویوک دشمنیدر » دهرک، اولدورولمه سی ایچون آرغونی تشویق ایدیورلردی . «آرغون» ذاتاً مسلمان اولدیغندن بوتشو یقانه قاپیلدی . جلالی قزوینه سوق ایتدی تاتارلرک سابق قوماندانی «چارماغان»ک اوغلی «بهرانویین»ک زوجیه سی اولان جلالک قیزی Rouzouk'an، کیدوب «هلاکو» نک زوجیه سی «دوقوزخاتون»ی بولدی؛ و پدیرینی آرغونک الندن قورتارمه سنی رجا ایتدی . بو آچاق والی بوتشیشی خبر آلارق درحال جلالر کونده روب بوز اوللی پی، صلابت دینه سی ایله عادتاعزیزلر مرتبه سنی بولان جلالی اولدیرتدی . اعضاشنی آیری آیری پارچه لره آیزدیلر . بوتون عمرنجه اوامر الهیه یه صوک درجه رعایت ایدن و دیندار قرال ، بویله جه ، برچوق شهیدلرک عاقبتیه اوغزادی . بووقعه، ارمنی تقویمنه کوره «۷۱۰» ده (میلادی ۱۵ کانون ثانی ۱۲۶۱-۱۴ کانون ثانی ۱۲۶۲) ده اولدی . اوغلی «آتابک» آداملرینی کونده روب ، کیزلیجه ، باباسنک پارچالانمش جسدینی

[۱] Samtzhé نک شهری و قلمه سی اولان Adzgh'or ، متقوعار، Le Gour، یاخود Cyrus-نهری ساحلنده در . شهرک اعیانی و اکبری اولان اسلاملرله، meskei تاجرلری ارمیلر و یهودیلرله مسکوندر .

بولوندينى بر ص-وسز صهرنجدن چيقارتدى ؛ و Kantzaçar مناسترينه مراسم دينيه ايله كومدوردى [۱].

«آتابك» هلاكوو آرغونك مساعده لرييله باباسنك مقامنه وارث اولدى. بودخى پدى كىي ديندار ، متواضع بر پرنس ايدى . شهنشاهك اوغلى «پرنس زاقاره» علمينده مفترينه اخباراتده بولونولديغندن ، «هلاكو» بو پرنسى ده اعدام ايتيردى. بوسنه ظرفنده آغوانلر قاتوليقوصى «سنيور نرسس» يكرمى يدى سنه بومقامى اشغال ايتدكن صوكر ا وفات ايتدى. يرينه ، هنوز پك كنج بولونان سنيور «ئتيه Etienne» كچدى .

پرنس شهنشاه وارغلى زاقاره نك وفاتلىرى

§ ۳۸ بويوك پرنس «شهنشاه» امارتى اوغلى «زاقاره» يه ويرمشدى. متعدد اوغوللرى واردى. زاقاره ، آواق ، ساركيس واوانه. «شهنشاه» امورداخليه سنى اداره ايدر كن «زاقاره» تاتار اوردوسنده ايفاي خدمت ايدىوردى. جسارتى وفدا كارلنى سايه سنده «هلاكو» نك ووالى آرغونك توجهلرني قازانمشدى. «آرغون» كاتىلى بر اوردوايله كورجستانده بولونور كن «زاقاره» ده معيتنده ايدى. بو پرنس ، آرغوندىن كىزلى اولارق ، قان پدى «Oukhthik» [۲] پرنسى - ساركيس ك زدننده بوبولونان زوجه سنى كورمكه كيتدى. «ساركيس» ايسه كورجستان قرالى «داويد» ك عصيان حر كاتنه اشتر اك ايدىوردى . «آرغون» ، «زاقاره» نك تاتار لره خيانت ايدن قان پدى زيارت ايتدىكى خبر آ لىجه وقعهدن «هلاكو» ي خبردار ايتدى. «هلاكو» ، «زاقاره» نك زنجير بند اولارق ياننه كتمير يله سنى امر ايتدى. مرقومى حضورينه چيقاروب ، هر برعضونى بر بار كيره باغلا يارق اعدام ايتديلر . جسدينك پارچالرخى كوپكلره آتديلر. زاقاره نك باباسى «شهنشاه» اوغلك بو عاقبتنى اوكره نجه درين برياسه دوشهرك اولدى.

هلاكو وركه آراسنده مرهسه محابه

§ ۳۹ شرق وجنوبى اشغال ايدن نفوذلى رؤساو بويوك جنرالر مانغو خانك اقر باسى ايديلر.

[۱] «كیراغوص» بوراده جلالك ماهيت قدسيه سنى كوسترمك اوزره اونك بركرامتنى نقل ايدىورسده ، تاريخى بر اهميتى اولما ديغندن ترك ايتك [مترجم] .
[۲] Daik اياتنك برسنجاغيدر. وقتيله بوراسنى داويد كور وپالوت (Guropalote) وصيتنامه ايله ايمپراطور بازيه ترك ايتمشدى .

خان Naïnkas [۸] لرله محاربه دن سو کر اوفات ایتدی. ایکی قرده شی «آریق-بوغا»، ایله «قوبیلای» حرب ایتدی لر؛ قوبیلای Koubilaï رقیبنک اوردوسی مغلوب و اونی مملکت خارجه فراره مجبور ایتدکن سو کر انخه چیقدی. اونلرک و مانغو خانک ده قارده شی بولونان هلاکو «قوبیلای» ه ظهیر اولدی. شمالده قوماندا ایدن «برکه Béreké» اقر باسندن دیکر ریسيله «آریق بوغا» نی التزام ایتدی. جنکیز خانک بویوک اوغلی «چغتای» ک مخدومی آلکو Alghou «برکه» ایله حال مخاصمه ده ایدی؛ چونکه وقتيله بونک تشویقیله مانغو خان «آلکو» نک عائله سنی احما ایتشدی. جنوبدن دربند قاپوسندن کچرک امداده کله جکنی هلاکو یه عرض ایتدی. بو ائشاده «هلاکو» نک نزدنده «باتو» و «برکه» نک مملکتلر نندن گلش اولان «قولی»، بالاقا، توتار، مهغ خان، قاتا-خان و داها برچو قاری کبی کندی رتبه سنه معادلک نفوذلی تاتار پرنساری بولونیوردی. هلاکو، اختیاری چو جوغنی داخل اولدینی حالده بونلرک کافه سنی معیتلر یله برابر قیلیدجن کچریدی. چولوق چو جوغنی و بوتون ماملکنی بیر اقوب قاچمغه موفق اولان بعضاری «برکه» نک وسائر اقر بالرینک یانسه التجا ایتدی لر. بو وقوعانن خبردار اولان «برکه»، هلاکو طرفندن احما ایدیلن منسوبینک انتقامنی آلق ایچون کیتلی مقدارده قوت طویلا دی. هلاکو دخی عددجه اوندن پک آشاغی قالمایان عسکرینی [۴] طویلا یوب اوچ قوله تفریق ایتدی؛ برنجی قولی «آباق» نک اوغلنه تودیع ایتدی. و بوکا والی آرغونی ترفیق ایدرک «آلکو» یه امداد ایتک اوزره خوراسانه کوندردی. ایکنجی قولی «آله نلر» قپوسنه [داریهل کچیدی] یته یرلشیدردی. متباق عسکر ده کندیسی معیتنه آلوب دربند قاپوسنی کچدی. چونکه اوراده ایکی کچید واردی. بری «آله نلر» طرفنده دیکری ده «دربند» ده. برکه نک اراضیسنی تخریب ایدرک تهیل Ethil نهرینه قدر ایلرله دی. بر چوق ایرماقلرک انصبابله کیتدکجه بویون ده کیز کبی آقان بو درین وکنیش نهر «بحر حزر» ه دو کولور. «برکه» کلوب جسارتله قارشیسنه دیکیلدی. نهرک ساحلنده جداله کیریشدی لر. هر ایکی طرفده مدهش برملحمه وقوعه کلدی؛ بالخاصه «هلاکو» نک اوردوسی صوغوقدن دو گارق چوق ضایعات ویردی. بر

[۸] B یازمه سنده Nenkrank

[۲] «مارقوبولو» او وقت حرب میداننده حاضر بولونان پدری نیقولا پولوایله عموجه سی Maléo Polo دن نقلاً بو اوردولرک مقدارینی بیلدیرر؛ و بو وندیکی سیاحلرک بالذات «برکه» نک آغزندن شو سوزلری ایشیتکلرینی نقلاً یازار: «بیلیورزکه اونلرک اوچ یوز بیک آتلی محاربلری وار. حال بوکه بزم اونلر دن داها محارب اوچ یوز الی بیک عسکریمز وار» (جغرافیا جمعیتی نشریاتی، مبحث ۲۲۲، ۲۷۶).

چوغی نهره آتیلدی. هلاکو اردوسی دربند قپوسندن رجعت ایتدی. بو ائناده Schiréoun اسمنده کی الك جسور بر جنرالی - که ، سابق تاتارلرک رئیس « چارماغان » ک اوغلی ایدی - قطعه سیله برابر « برکه » یه مقاومت ایتدی و اونو رجعته مجبور ایتدی . فراریلده کندیسنه التحاق ایدرهک اوردوسنی تقویه ایتدیلر . بو صورتله یاواش یاواش و منتظماً کريله دی . دربند قاپوسنی کچدی . اورایه بر مقدار قوه محافظه براقیلدی. تاتارلر موغان اوواسنده کی قیشلق قرارگاهنه عودت ایتدیلر . بویلهجه هر ایکی طرف یکدیگر یله بش سنه حرب ایتدیلر. ارمنی تقویمه کوره ۷۱۰ سنه سندن ۷۱۵ سنه سنه قدر (۱۵ کانون ثانی ۱۲۶۱ - ۱۴ کانون ثانی ۱۲۶۲) دن الی (۱۴ کانون ثانی ۱۲۶۶ - ۱۳ کانون ثانی ۱۲۶۷) . هر سنه قیش ائناسنده عسکرلرینی طوپلایارق حرب ایدرلردی . چونکه صیجاقلرک شدتی ونهرلرک طاشامسی حسینه یازموسمنده محاربه ایتک ممکن دکلدی . بودورده « هلاکو » Karni اوواسنده بر چوق نفوسی استیعاب ایدیله جک بر شهر قورمغه تشبث ایتدی . او صیراده تبدیل هوا ایتک اوزره کندیسنه انشا ایتدیردیکی بو شهرک اولری و سیرایلری ایچون لازمکن مبذول مالزمنه ک آغاریه اصولیه نقلی کلقتنی تحت تابعیتنده کی ملتره یوکه ایدی . انسانلر ، حیوانلر بو مشقتلی ایشه قانلامق مجبوریتنده ایدیلر . نقلیاته نظارت ایدن ایش باشیلر ، وقتیه فرعونک نی اسر ایلر روا کوردیکی ظلم و اعتسافدن دها زیاده سنی بلامرحت ارتکاب ایدینورلردی . یوزحیفت اوکوزک برندن قیملدانا میه جنی بویوک آج ک وتوکلرینک نقلی ایجاب ایدیلورلردی . دیگر طرفدن یوللرهم بوزوق ، همده قطع ایدیله جک مسافده پک اوزون ایدی ؛ واکثریا طاغ ودره لری آشمق ایجاب ایتدیکندن بو ایشده چوق مشکلاته تصادف ایدیلورلردی . زاواللی انسانلر ، حیوانلر بومشقتیره تحمل ایدمه یوب هلاک اولورلورلردی . « هلاکو » معبودلری ایچون جسیم غبادتخانه لر انشا ایتدیردی . هر طرفدن طاش ، تخنه و بویا ایشلرینی یا باجق اوستالر جلب ایتدیردی . آتلی ، دوه لری ، کچدن معمول معبودلری قونوشدیرانلر و بویوجیلکله مشغول اولان سحر بازلرک کافه سی راهب ایدیلر . بونلرک باشی تراشلی و کوکسلرندن ایلکلی صاری مانطولری واردی . بوتون اشیایه طابارلردی . فقط باشلیجه طابدلری « ساقیا - مونی » و « مایتره یا » اسمنده کی ایکی معبود ایدی . کندیسنی لایموت برحانه افراغ ایده جکلرینی تأمین ایدوب « هلاکو » نی اغفال ایتدیلر . بو پرنس اونلرک سوزی ایله یوله چیقار ، توقف ایدر ، آته بنزدی . والحاصل بوتون حرکات و سکنتاتی اونلرک آرزوسنه توفیق ایدردی . اونلرک رئیس حضورنده کونده بر قاچ دفعه لر سجده

ایدردی. بخانه لرده تقدیس ایدیلش اولان ییکلر یردی. بورا هبلره قارشی هر کسدن زیاده حرمتله معامله ایدردی؛ و عبادتخانه لره احسان لرنی ابدال ایلردی. خریستیان اولان ایلك حرمی «دوقوز-خاتون» بو حرکتدن دولانی کندیسنی کرا. أمواخذنه و سحر باز لردن یوز چویرمه سنی توصیه ایتدی ایسه ده موفق اولامادی. زهد و تقوی صاحبی اولان و قدین خریستیان لرك حامیسی و استناد کاهی ایدی. ارمنی تقویمنه کوره ۷۱۴ سنه سنده (یعنی ۱۴ کانون ثانی ۱۲۶۵ - ۱۳ کانون ثانی ۱۲۶۶) تاریخنده کوك یوزنده شایان دقت بر حادته ظهور ایتدی: شمالدن شرقه دوغری برستاره کوزوندی؛ ایلری به جنوبه دوغرو ستون شککنده ضیا شعاعلری صالیور بیوردی. ستاره حد ذاتنده کوچوکدی؛ مشی سریع ایدی؛ بر آی کوزو کدکن صو کرا تماماً زائل اولدی. زمان زمان کوزوکن و غربدن شماله دوغری کیدن قویروقلی ییلدیزلره بکزمه میوردی. پک اوزاقلره قدر کیدن ضیالر صالیور بیوردی. بو ضیالر کوندن کونه تراید ایدوب نهایت سونیوردی. بو صیرالرده «هلا کو» و زوجه سی «دوقوز-خاتون» وفات ایتدیلر. «هلا کو» نک اوغلی «آباقا Abaka» پدرینک یرینه کچدی (ارمنی تقویمنه کوره ۷۱۴ تاریخنده). بو کنجچ پرنس، رومه نلر امپراطورینک قیزی Despina خاتون ایله ازدواج ایتدی. پرنسس کلیرکن، کندیسنه آنطاکیه پاتریقی و برچوق پیسقه پوسلر رفاقت ایدیوردی. «آباقا» یی واقیز ایتدکن صو کرا «ده سپینا» خاتون ایله اولندیردیلر. «آباقا» قوتلی بر اوردو طوپلایارق «برکه» به قارشی یورودی. «برکه» نک عسکرلری ده دربند قاپوسندن کچهرک «کور» نهری کنارنده یرلشدیلر. هربری نهرک بر ساحلنی اشغال ایدن محاصم اوردولر، جسیم دیوارلر و سپرلره قارشیلقلی وضعیت آلار ق موقعلرنی تحکیم ایتدیلر [۱].

مقدما «ژورنال آزیاتیک» ده (۱۸۵۸، بشنچی - هری، اون برنجی جلد، ۱۹۲-۲۵۵؛ ۴۲۶ - ۵۰۸) انتشار ایدن بو اثر محمود کمال بک طرفندن فرانسه دن ترجمه ایدیلدر. مؤخرأ «بروسسه» روس علوم آقاده میسی کلیاتی میاننده (ایکی ارمنی مورخی: کنججلی کیراغوس و اورهالی اوخانس، سن پترسبورغ، ۱۸۷۰، ایکی جلد) بو اثرک هیئت عمومی سنی ترجمه ونشر اتمشده، شمذیک المزده بولونمادیقی جهته بو ترجمه ده سادهجه «دولوریه» دن استفاده ممکن اولدی. ایلریده بو تورکجه ترجمه یی «بروسسه» نک ترجمه سیله ده قارشیلاشدیره رق لازم کن تصحیح و علاولری یا مقی و اونلری آریجه نشر اتمک امیدنده یز [مدیریت].

[۱] ألك مفصل اولان «A» و «B» یازمه لرنده حکایه بوراده بردن بره توقف ایدیور؛ و کیراغوصک اثری ختامه ایریور. اثرینه دوامدن کندیسنی منع ایدن سبی مؤلف بزه ییلدیر میور؛ فقط، منشأ لری مختلف اولان بویکی آن یازمه سی عین کله ایله پیتدیکندن، ارمنی مؤرخنک اثری تمام اولارق نقل ایتدیکنه حکم ایده بیلیرن. مع مافیة کونک برنده داهامکمل برنسخه به تصادف اولونامایه جفنی ده قطعی بر صورتده ادعا ایده مم.